

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η έννοια της Sharp Power και η ενσωμάτωσή της στη στρατηγική σκέψη

Διπλωματική Εργασία

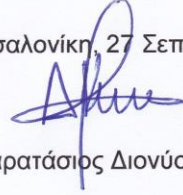
του

Διονυσίου Κ. Καρατάσιου

Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2019

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Θεσσαλονίκη, 27 Σεπ 19

Καρατάσιος Διονύσιος

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ SHARP POWER ΚΑΙ Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Διονύσιος Κ. Καρατάσιος

Διπλωματική Εργασία

υποβαλλόμενη για τη μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Φωτεινή Μπέλλου

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 27/09/2019

Φωτεινή Μπέλλου
Επίκουρη Καθηγήτρια
fbellou@uom.edu.gr

Ηλίας Κουσκουβέλης
Καθηγητής
iliaskou@uom.gr

Διονύσιος Κ. Καρατάσιος
Μεταπτυχιακός Φοιτητής
karatasiosdion@gmail.com

Στη μητέρα μου

Περίληψη

Στη σημερινή εποχή ο επηρεασμός των μαζών επιτυγχάνεται με τα ΜΜΕ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία είναι βασικοί φορείς επικοινωνίας για μετάδοση πληροφοριών. Αυτά διακινούν πληροφόρηση, ενημέρωση, προπαγάνδα και ψευδείς ειδήσεις σε παγκόσμια κλίμακα, αφήνοντας περιθώριο για παρερμηνεία και μεταφορά λανθασμένων ή ψευδών μηνυμάτων, μετατρέποντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε μηχανισμούς επιρροής της κοινής γνώμης. Η παρούσα εργασία θεωρεί ότι πέραν των τριών (03) παραδοσιακών μορφών ισχύος έχει αναδυθεί και μια τέταρτη, η ισχύς επηρεασμού αντιλήψεων ή αλλιώς «Sharp Power»¹. Η Οξεία Ισχύς εκμεταλλεύεται αυτό το σύγχρονο περιβάλλον, όπου η κοινή γνώμη είναι ιδιαίτερα εξαρτημένη από την διαχείριση της τρέχουσας πληροφορίας. Εναλλακτικά η Οξεία Ισχύς δύναται να ονομασθεί ως «αυταρχική ήπια ισχύς» ή «ανεστραμμένη ήπια ισχύς» ή «στρατηγικής σημασίας ήπια ισχύς».

Σε αντίθεση με την επίδραση της σκληρής ισχύος, η Οξεία Ισχύς, ο «Δούρειος Ίππος» της ισχύος, συνεπάγεται ένα βαθμό μυστικότητας ενώ στην καρδιά της βρίσκονται μηχανισμοί σκληρής ισχύος. Εάν η ήπια ισχύς θεωρείται ηθική επιλογή, η Οξεία Ισχύς είναι η ανήθικη πλευρά εφόσον η κοινή γνώμη υφίσταται βομβαρδισμό με προπαγάνδα. Ενώ η ήπια ισχύς αξιοποιεί την γοητεία του πολιτισμού και των αξιών για να αυξήσει τη δύναμη μιας χώρας, η Οξεία Ισχύς υποβοηθά τα αυταρχικά καθεστώτα να επιβάλλουν τη συμπεριφορά στο εσωτερικό και να χειραγωγούν τη γνώμη στο εξωτερικό. Γενικώς, είναι δύσκολο να διαχωριστούν οι μέθοδοι της σκληρής και ήπιας ισχύος από την Οξεία Ισχύ, λόγω της συγκαλυμμένης φύσης της δεύτερης. Η Οξεία Ισχύς είναι ένα κεκαλυμμένο εργαλείο χειραγώγησης και διείσδυσης στον οντολογικό πυρήνα ενός κράτους που διαμορφώνει την αντίπαλη κοινή γνώμη, υποδαυλίζοντας το μετασχηματισμό των κρατών - στόχων εκ των έσω.

Η Οξεία Ισχύς μπορεί να περιγραφεί ως σιωπηλός μηχανισμός παρέμβασης και επιρροής, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο τα απολυταρχικά

¹ Στη παρούσα εργασία η έννοια της «Sharp Power» θα συναντάται μεταφρασμένη στα ελληνικά ως «Οξεία Ισχύς».

καθεστώτα «διατρυτούν» την πολιτική σφαίρα άλλων κρατών με σκοπό τη χειραγώγηση και επιρροή κυβερνητικών και δημοσίων αντιλήψεων με στόχο τον επηρεασμό και την υπονόμηση του πολιτικού συστήματος μιας άλλης χώρας.

Η Οξεία Ισχύς αναδύεται πιο έντονα σε χώρες που εμφανίζεται άνοδος του εθνικιστικού λαϊκισμού, προβάλλοντας εναλλακτικές λύσεις έναντι του φιλελευθερισμού. Οι αλλαγές της παγκόσμιας πολιτικής οικονομίας με τη σταδιακή μετακίνηση κεφαλαίου, εμπορίου και βιομηχανικής παραγωγής από τη Δύση προς τις αναπτυσσόμενες χώρες οδήγησαν στην ενίσχυση της επιρροής μη-δυτικών δυνάμεων με την ταυτόχρονη μείωση των παραδοσιακών διεθνών μπλοκ και στρατιωτικών συμμαχιών. Παγκοσμίως οι αυταρχικές κυβερνήσεις παρεμβαίνουν στους θεσμούς των δημοκρατικών κοινωνιών δια της εφαρμογής της Οξείας Ισχύος, η οποία είναι αποτελεσματική, καθόσον τα θεσμικά όργανα σε δημοκρατικό περιβάλλον είναι πιο ευάλωτα στην εξωτερική χειραγώγηση. Δεδομένης συναφώς της αναζωπύρωσης του αυταρχισμού σε όλο τον κόσμο, η Οξεία Ισχύς διαμορφώνει τις συνθήκες για υπονόμηση ολόκληρου του Διεθνούς Συστήματος.

Λέξεις Κλειδιά: Ισχύς, Σκληρή Ισχύς, Ήπια Ισχύς, Έξυπνη Ισχύς, Οξεία Ισχύς, Στρατηγική, Εξαναγκαστική Διπλωματία, Στρατηγικό Περιβάλλον, SWOT ανάλυση, Ανάλυση κόστους οφέλους, Διαμόρφωση Στρατηγικού περιβάλλοντος, Θεωρία νίκης, Μόχλευση, Παραπλάνηση, Διαστρέβλωση, Έμμεση Προσέγγιση, Στρατηγική Εξουθένωσης, Στρατηγική αποτελεσματικότητα.

Abstract

Nowadays the influence of the crowd is achieved with the social media, which are the key communication tools for transmitting information by disseminating information, propaganda and fake news on a global scale, condoning the misinterpretation and the transformation of false or fake messages, transforming social media into a mechanism of public influence. This paper considers that beyond the three (03) traditional forms of power a fourth has emerged, the power of influencing perceptions or Sharp Power. Sharp Power takes advantage of this modern environment where public opinion is highly dependent on managing current information. Alternatively, Sharp Power may be termed as "autocratic soft power" or "soft power reversed" or "strategically soft power".

Contrary to the effect of hard power, Sharp Power, the "Trojan Horse" of power, implies a degree of secrecy, while in its heart there are hard power mechanisms. If soft power is considered a moral choice, Sharp Power is the immoral side as long as public opinion is being bombed with propaganda. While soft power exploits the charm of culture and values to increase the power of a state, Sharp Power assists autocratic regimes to impose internal behavior and manipulate opinion abroad. Generally, it is difficult to separate the hard and soft power methods from Sharp Power because of the hidden nature of the latter. Sharp Power is a covert tool for manipulating and penetrating the ontological core of a state that shapes the opposing public opinion, undermining the transformation of the targeted states from within.

Sharp Power can be described as a silent mechanism of intervention and influence, the way in which authoritarian regimes "pierce" the political sphere of other states in order to emancipate and influence governmental and public perceptions in order to influence and undermine the political system of another country.

Sharp Power is emerging more strongly in countries that have risen nationalist populism, putting forward alternatives to liberalism. Changes in the global political economy with the gradual movement of capital, trade and

industrial production from the West to the developing countries have led to the strengthening of the influence of non-Western powers, while reducing traditional international blocks and military alliances. Globally, authoritarian governments intervene in the institutions of democratic societies through the implementation of Sharp Power, which is effective, as institutions in a democratic environment are more vulnerable to external manipulation. Given the resurgence of authoritarianism around the world, Sharp Power forms the conditions for undermining the entire International System.

Keywords: Power, Hard Power, Soft Power, Smart Power, Sharp Power, Strategy, Coercive Diplomacy, Strategic Environment, SWOT analysis, Cost - benefit analysis, Environment shaping strategy, Theory of victory, Leverage, Deception, Spinning, Indirect approach, Exhaustion, Strategic Effectiveness.

Περιεχόμενα

1 Εισαγωγή	1
1.1 Σημαντικότητα του θέματος.....	2
1.2 Σκοπός – Στόχοι.....	3
1.3 Διάρθρωση της μελέτης	3
2 Περί Στρατηγικής	5
2.1 Αντί προλόγου - Η σύγχυση της έννοιας της στρατηγικής	5
2.2 Ορίζοντας την έννοια της Στρατηγικής	5
2.3 Υψηλή Στρατηγική.....	7
2.4 Στρατηγική νίκη χωρίς μάχη	9
2.4.1 Επιχειρησιακή και τακτική νίκη χωρίς μάχη.....	10
2.4.2 Υψηλή στρατηγική για νίκη χωρίς μάχη	10
2.5 Η έννοια της στρατηγικής υπό το πρίσμα του Σουν Τσου	10
2.5.1 Το στάδιο της Ανάλυσης - Εκτίμησης	11
2.5.2 Το στάδιο της Αξιολόγησης	13
2.5.3 Το στάδιο της Σχεδίασης.....	14
2.5.4 Το στάδιο της Υλοποίησης - Εκτέλεσης	15
2.5.5 Διοίκηση/Ηγεσία - Έλεγχος - Πληροφορίες	16
3 Περί Ισχύος	18
3.1 Τα στοιχεία της Διεθνούς Πολιτικής.....	18
3.2 Στρατηγική και Ισχύς	20
3.3 Οι θεωρίες περί Πολέμου.....	21
3.4 Εκφάνσεις και χαρακτηριστικά Ισχύος.....	23
3.5 Οι πτυχές της Ισχύος.....	26
3.5.1 Η 1 ^η πτυχή - Σκληρή Ισχύς.....	26
3.5.2 Η 2 ^η πτυχή - Ήπια Ισχύς	27
3.5.3 Η 3 ^η πτυχή - Έξυπνη Ισχύς	30
3.5.4 Η 4 ^η πτυχή (:):.....	31
4 Κοινή γνώμη, προπαγάνδα και ψευδολογία στο Διεθνές Σύστημα	33
4.1 Η προπαγάνδα ως εργαλείο Διεθνούς Πολιτικής	33
4.2 Η κοινή γνώμη και η επίδρασή της στις Διεθνείς Σχέσεις	35

4.3 Τα όρια στη χειραγώγηση της κοινής γνώμης	37
4.4 Διεθνής Ψευδολογία	38
4.5 Τα «5,5» είδη των Στρατηγικών Ψεμάτων	40
4.5.1 Διακρατικά Ψεύδη	40
4.5.2 Κινδυνολογία	41
4.5.3 Στρατηγικές Συγκάλυψης	42
4.5.4 Παραγωγή Εθνικιστικών Μύθων.....	43
4.5.5 Φιλελεύθερα Ψεύδη	44
4.5.6 Υποβάθμιση Απειλής	45
4.6 Τα όρια της Διεθνούς Ψευδολογίας.....	45
5 Η εισαγωγή της Οξείας Ισχύος στις Διεθνείς Σχέσεις.....	47
5.1 Η ανάγκη νέου «λεξιλογίου». Γιατί εισάγεται η Οξεία Ισχύς.....	47
5.2 Αυταρχικά καθεστώτα εναντίον Δημοκρατικών: Οξεία vs Ήπια Ισχύς.....	51
5.3 Η στρατηγική του Βυζαντίου ως βάση της Οξείας Ισχύος	54
5.4 Σύζευξη Στρατηγικής με Οξεία Ισχύς.....	55
5.5 Η περίπτωση της «Οξείας» ανόδου της Κίνας	58
5.6 Περιπτωσιολογική μελέτη Αργεντινής: Η εφαρμογή της Οξείας Ισχύος από την Κίνα.....	61
5.7 Αποτίμηση της έννοιας της Οξείας Ισχύος	62
6 Επίλογος, Σύνοψη και Συμπεράσματα.....	66
6.1 Όρια και περιορισμοί της έρευνας.....	69
6.2 Μελλοντικές Επεκτάσεις.....	70

1 Εισαγωγή

Ο όρος «Οξεία Ισχύς» συναντάται για πρώτη φορά το Νοέμβριο του 2017 σε άρθρο που δημοσιεύθηκε στο Foreign Affairs με σκοπό να περιγράψει τις «επιθετικές και ανατρεπτικές πολιτικές που εφαρμόζουν οι αυταρχικές κυβερνήσεις», ως προβολή της κρατικής εξουσίας στις δημοκρατικές χώρες. Το άρθρο ονομάζει συγκεκριμένα το ρωσικό κρατικά επιδοτούμενο τηλεοπτικό δίκτυο RT και τις κινεζικές κρατικές χρηματοδοτούμενες εκπαιδευτικές συνεργασίες του Ινστιτούτου Confucius. Σύμφωνα με το άρθρο, τα αυταρχικά κράτη «δεν επιδιώκουν απαραίτητως να κερδίσουν καρδιές και μυαλά», όπως η ήπια ισχύς, αλλά «επιδιώκουν να χειραγωγήσουν το κοινό-στόχο διαστρεβλώνοντας τις πληροφορίες» (Walker & Ludwig, 2017a).

Η ανάγκη εισαγωγής αυτού του νέου όρου ισχύος στις Διεθνείς Σχέσεις έγκειται στο γεγονός ότι δε δύναται να προσδιοριστεί ακριβώς με τις υπάρχουσες έννοιες ισχύος. Ορισμένες χώρες «διαπερνούν, δεισδύουν ή διατρυπούν τα πολιτικά και πληροφοριακά περιβάλλοντα άλλων χωρών», συνεπώς η μέθοδος επιρροής τους δεν είναι ούτε ήπια ούτε σκληρή αλλά «Sharp» (Rasheed, 2018). Τα καθεστώτα που κάνουν χρήση της Οξείας Ισχύος, δε βασίζονται στη σκληρή ισχύ, δεν επιτυγχάνουν να παράγουν ήπια ισχύ, αλλά εξακολουθούν να είναι σε θέση να προβάλλουν πραγματική επιρροή στο εξωτερικό (Walker, 2018). Η παρούσα εργασία αξιώνει ότι πρόκειται για ένα «υβρίδιο» σκληρής και ήπιας ισχύος ή ένα υποσύνολο από αυτά.

Κατά τον Christopher Walker οι δημοκρατίες δυσκολεύονται να κατανοήσουν την εξέλιξη της Οξείας Ισχύος, λόγω της αυξημένης εξάρτησής τους από το πρότυπο της ήπιας ισχύος (Walker, 2018). Αντίθετα, οι αυταρχικές κυβερνήσεις «δεν παίζουν με τους κανόνες που διέπουν τις δημοκρατίες», υπογραμμίζοντας ότι χωρίς σαφέστερη ορολογία, οι δημοκρατίες δεν θα έχουν ελπίδες να αντισταθούν στην ολοένα και περισσότερο πολύπλευρη «Οξεία» επιρροή.

Ο Joseph Nye, «πατέρας» της ήπιας ισχύος, υποστηρίζει ότι η έννοιά της χρήζει αναθεώρησης καθόσον «το εννοιολογικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται

από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δε φαίνεται πλέον επαρκές για τη σύγχρονη κατάσταση» (Nye, 2018). Παραδέχεται ότι ο όρος «ήπια ισχύς» μερικές φορές χρησιμοποιείται λανθασμένα για να περιγράψει οποιαδήποτε άσκηση εξουσίας που δε συνεπάγεται τη χρήση βίας.

Κλείνοντας, ο όρος Οξεία Ισχύς μετά τη ρωσική παρέμβαση στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ το 2016 και τις προσπάθειες καλλιέργειας ευνοϊκής κοινής γνώμης στην Ευρώπη μέσω εξελιγμένων τεχνολογιών πληροφόρησης και κοινωνικών μέσων έχει χρησιμοποιηθεί σε ειδησεογραφικά άρθρα, επιστημονικές συζητήσεις, ακόμη και σε ακροάσεις του Κογκρέσου (Gilboa, 2018). Επίσης, η Κίνα έχει χρησιμοποιήσει τον όρο, απορρίπτοντας ωστόσο τους δυτικούς ισχυρισμούς ότι οι εκπρόσωποι του Κινεζικού Κομμουνιστικού Κόμματος έχουν εμπλακεί σε «Οξείες» πρακτικές εξουσίας, αποδίδοντάς το ως ένδειξη ανησυχίας των Μεγάλων Δυνάμεων για την αυξανόμενη διεθνή επιρροή της.

Ο όρος «Sharp Power» θα μπορούσε να μεταφραστεί ως Ισχύ: αιχμηρή, οξεία, κοφτερή, διαπεραστική, απότομη. Με όρους στρατηγικής, θεωρούμε ως πιο δόκιμο όρο: «Ισχύς της εξαπάτησης». Ωστόσο, δεν έχει επίσημα μεταφραστεί στην ελληνική βιβλιογραφία και για το λόγο αυτό αξιώνουμε ότι ο όρος στη παρούσα εργασία, όπου μεταφράζεται στην ελληνική γλώσσα, θα συναντάται ως «Οξεία Ισχύς».

1.1 Σημαντικότητα του θέματος

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται ένα νέο όρο που φαίνεται να καθιερώνεται στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων, αυτόν της «Οξείας Ισχύος». Μέχρι στιγμής οι τύποι της ισχύος είναι τρεις (03): η σκληρή, η ήπια και ένα μείγμα αυτών, η έξυπνη. Η Οξεία Ισχύς, δεν έχει ακόμη καθιερωθεί επισήμως στην ορολογία της Διεθνούς Πολιτικής, εφόσον δεν έχει καθοριστεί το περιεχόμενό της. Ορισμένοι θεωρητικοί ισχυρίζονται ότι πρόκειται για σκληρή ισχύ μεταμφιεσμένη με το μανδύα της ήπιας². Άλλη μερίδα ερευνητών θεωρούν

² Ο Nye την έχει χαρακτηρίσει ως έναν τύπο «σκληρής ισχύος», λόγω της παραπλανητικής χρήσης πληροφοριών, για εχθρικούς σκοπούς. Βέβαια, η χειραγώγηση ιδεών, πολιτικών αντιλήψεων και εκλογικών διαδικασιών δεν είναι κάτι καινούριο, ούτε την αποκλειστικότητα της χρήσης τους, είχαν μόνο τα αυταρχικά κράτη. Τόσο οι ΗΠΑ όσο και η Σοβιετική Ένωση, κατέφυγαν σε τέτοιες μεθόδους, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.

πως προσεγγίζει την έννοια της ήπιας ισχύος περισσότερο, εμπεριέχοντας ωστόσο τμήματα σκληρής ισχύος. Οι επικριτές της διατείνονται ότι είναι έξυπνη ισχύς, αλλά όχι με την έννοια που της έχει προσδώσει η Δύση. Η σπουδαιότητα του θέματος προκύπτει λοιπόν από την παραπάνω «ακαδημαϊκή διαμάχη», εφόσον οι εννοιολογικές έννοιες ισχύος τελούν υπό αναθεώρηση. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη την παγκόσμια άνοδο του λαϊκισμού σε συνδυασμό με την έντονη παραπληροφόρηση, η οποία βρίσκει γόνιμο έδαφος λόγω της εξέλιξης του τομέα των τηλεπικοινωνιών, η σημαντικότητα του θέματος έγκειται στο γεγονός ότι, τα δημοκρατικά κράτη οφείλουν να έχουν τα εφόδια ώστε να αναγνωρίζουν τις «Οξείες» τεχνικές των αυταρχικών κρατών για να επιδιώξουν την αυτοπροστασία τους. Βεβαίως, ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος να γίνουν και οι ίδιες θύματα της Οξείας ισχύος, εάν υποπέσουν στον πειρασμό να τη μιμηθούν.

1.2 Σκοπός – Στόχοι

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να εισάγει, να περιγράψει και να αναλύσει την έννοια της Οξείας Ισχύος. Επιπροσθέτως, στόχος της είναι να την εντάξει στη στρατηγική σκέψη. Με άλλα λόγια, επιχειρείται η μελέτη της Οξείας Ισχύος στο πλαίσιο της στρατηγικής. Το εγχείρημα της εργασίας είναι να εντοπίσει τα στοιχεία που εμπεριέχονται στις θεωρίες της στρατηγικής και προσεγγίζουν αυτά της Οξείας Ισχύος. Παράλληλα, έγινε προσπάθεια και για το αντίθετο: να εντοπιστούν τα κοινά σημεία επαφής όπως έννοιες, όροι, τεχνικές, θεωρίες που υποστηρίζουν την Οξεία Ισχύ, και να εναρμονιστούν με τη στρατηγική ορολογία. Επομένως, πρωταρχικός στόχος είναι η σύζευξη της στρατηγικής με την ισχύ, συγκεκριμένα με την «Οξεία».

1.3 Διάρθρωση της μελέτης

Το 1^ο κεφάλαιο αναλύει τον ορισμό της στρατηγικής και της υψηλής στρατηγικής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην έννοια της στρατηγικής νίκης χωρίς μάχη, καθόσον η παρούσα εργασία θεωρεί ότι ο απώτερος στρατηγικός στόχος της Οξείας ισχύος είναι αυτός. Η ανάλυση που ακολουθεί πραγματοποιείται υπό το πρίσμα της σκέψης του Σουν Τσου, διότι αξιώνεται ότι προσεγγίζει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την Οξεία Ισχύ. Το 2^ο κεφάλαιο πραγματεύεται την

έννοια της ισχύος, τα χαρακτηριστικά της, τις εκφάνσεις της και τη σχέση της με την πολιτική. Παρατίθενται εν συντομία τα βασικά στοιχεία των τριών (03) τύπων ισχύος που αναγνωρίζονται σήμερα στην Διεθνή Πολιτική. Στο 3^ο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη εισαγωγή στα στοιχεία της Διεθνούς Πολιτικής και των Θεωριών Πολέμου. Εν συνεχεία, περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί η κοινή γνώμη και ειδικότερα, αναλύεται η επίδρασή της στο Διεθνές Σύστημα. Επίσης, μελετάται η διεθνής ψευδολογία, τα αίτια ύπαρξής της και κατηγοριοποιούνται τα ψεύδη τα οποία θεωρούνται ότι εξυπηρετούν στρατηγικούς σκοπούς. Ακόμη, εξετάζεται η προπαγάνδα ως εργαλείο για την ενάσκηση πολιτικής στη διεθνή αρένα. Το 4^ο κεφάλαιο είναι η «καρδιά» της εργασίας, εφόσον εξετάζει την έννοια της Οξείας Ισχύος αυτή καθαυτή. Τα προηγούμενα κεφάλαια και οι αναλύσεις τους είναι υποστηρικτικά για την ανάλυση της Οξείας Ισχύος. Το εγχείρημα αυτού του κεφαλαίου είναι η σύζευξη των συμπερασμάτων όλων των προηγούμενων αναλύσεων και η ένταξή τους στην έννοια της Οξείας Ισχύος. Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα, τα όρια με τους περιορισμούς της και οι δυνητικές μελλοντικές επεκτάσεις της.

2 Περί Στρατηγικής

2.1 Αντί προλόγου - Η σύγχυση της έννοιας της στρατηγικής

Ο όρος «στρατηγικός» χρησιμοποιείται σήμερα ευρέως έχοντας πάρει και άλλες, όχι πάντα δόκιμες, σημασίες. Για παράδειγμα, χρησιμοποιείται για να δείξει κάτι το μακροπρόθεσμο, όπως «στρατηγικός επενδυτής», «στρατηγικές εταιρικές συμμαχίες» ή «στρατηγικοί στόχοι». Ακόμη, η ταύτιση του βεληνεκούς με την έννοια της στρατηγικής είναι λανθασμένη καθόσον, υπό το πρίσμα της στρατηγικής σκέψης, εξετάζεται κατά πόσο ένα οπλικό σύστημα συνεισφέρει στην επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών και όχι το βεληνεκές του. Παράδειγμα τέτοιας χρήσης είναι ο όρος «στρατηγικά βομβαρδιστικά» (Κολιόπουλος, 2008, σ.46-47).

Ο πιο δόκιμος όρος είναι η «στρατηγική αποτελεσματικότητα» (*strategic effectiveness*), δηλαδή η συνολική επίδραση μιας στρατιωτικής δύναμης ή ενός οπλικού συστήματος πάνω στην εξέλιξη και τη διαμόρφωση του αποτελέσματος μιας σύγκρουσης (Κολιόπουλος, 2008, σ.48). Ο Clausewitz τονίζει ότι στη στρατηγική δεν υπάρχει νίκη, καθότι η στρατηγική συνίσταται στην προετοιμασία της τακτικής νίκης και στη μετέπειτα εκμετάλλευσή της (Buzan, 1987).

2.2 Ορίζοντας την έννοια της Στρατηγικής

Στρατηγική είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης, συνιστώντας το τρίπτυχο «μέσα - σκοπός - αντίπαλος». Σε επίπεδο διεθνούς πολιτικής, η στρατηγική συνίσταται στη συνένωση μέσων και σκοπών ενός κράτους υπό την επίδραση του διεθνούς ανταγωνισμού και της αναρχίας τόσο εν καιρώ ειρήνης όσο και σε πόλεμο (Κολιόπουλος, 2008, σ.44).

Κατά τον Basil Liddel Hart, στρατηγική ορίζεται ως η «τέχνη της κατανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της πολιτικής» (Hart, 1995). Ο στρατηγός Andre Beaufre την ορίζει ως την «τέχνη της διαλεκτικής δύο (02) αντιτιθέμενων θελήσεων που χρησιμοποιούν βία για να επιλύσουν τη διαφορά τους» (Gray, 2005).

Ως στρατηγική επίσης μπορεί να νοηθεί η σύγκρουση θελήσεων μεταξύ δύο (02) αντιπάλων που ο καθένας προσπαθεί να επιβάλει τη θέλησή του στον άλλο. Στο επίκεντρό της είναι τα σχέδια και η θέληση του αντιπάλου. Διεξάγεται τόσο εν καιρώ ειρήνης, ενόψει προετοιμασίας ενδεχόμενης σύγκρουσης, όσο και εν καιρώ πολέμου. Η στρατηγική είναι η έννοια που γεφυρώνει το σήμερα με το μέλλον (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.42, σ.45, σ.75).

Η στρατηγική αφορά τις συγκρούσεις δύο (02) ή περισσότερων αντιπάλων θελήσεων και στην αλληλεπίδρασή τους με διαδοχικές κινήσεις, «αλληλοκτυπήματα», που αποσκοπούν στην κάμψη της θελήσεώς του αντιπάλου (Παπασωτηρίου, 2011, σ.16-17).

Κατά τον Nye, είναι ένα σχέδιο που συσχετίζει τους στόχους και τα μέσα και τις επιδιώξεις με τις τακτικές. Το σχέδιο αυτό προφανώς, ποικίλει αναλόγως του περιβάλλοντος. Σημαντικό είναι ότι η στρατηγική ευρηματικότητα μπορεί να αντισταθμίσει μερικές φορές την έλλειψη μέσων (Nye, 2009, σ.162).

Η έννοια της στρατηγικής για να είναι ολοκληρωμένη πρέπει να έχει ολιστική προσέγγιση και να ενσωματώνει και τον παράγοντα της ιδεολογίας. Η ιδεολογία και η στρατηγική είναι δύο (02) έννοιες εξαρτώμενες, καθώς με την συμπερίληψη ιδεών στη στρατηγική λαμβάνονται υπόψη οι παράγοντες εσωτερικής πολιτικής και οι λήπτες αποφάσεων στο σχεδιασμό αυτής (Τζιάρρας & Μούδουρος, 2016, σ.21).

Ο Θουκυδίδης διακρίνει τρεις (03) καταστάσεις καταφέροντας να διασυνδέσει τη σχεδίαση με την εκτέλεση μιας στρατηγικής. Στην πρώτη κατάσταση υφίσταται κακός σχεδιασμός, ωστόσο η εκτέλεση ήταν επιτυχής διότι ο αντίπαλος έτυχε να είναι πιο ανόητος. Στη δεύτερη, η σχεδίαση θεωρείται επιτυχημένη, ωστόσο η εκτέλεση αποτυγχάνει, και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι κατά τη σχεδίαση υπάρχει μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση απ' ότι στην υλοποίηση. Τέλος, η τρίτη κατάσταση, κατά την οποία ακολουθήθηκαν όλοι οι κανόνες και οι αποφάσεις ήταν προσεγμένες, λαμβανομένου υπόψη των διαθέσιμων παραμέτρων και παρ' όλα αυτά, εξαιτίας ενός απροσδόκητου παράγοντα, πάθθηκε λάθος απόφαση με μεγάλο κόστος (Κουσκουβέλης, 2015, σ.279).

Η στρατηγική στηρίζεται στη γνώση, το χρόνο, την ορθή εκτίμηση των δυνατοτήτων και προϋποθέτει την πρόβλεψη της εξέλιξης των πολιτικοστρατιωτικών δυνατοτήτων και της ισορροπίας ισχύος σε βάθος χρόνου (Μαλλιός, 2018, σ.37).

Η εφαρμογή της στρατηγικής πρέπει να διαθέτει αντοχή στο χρόνο και στις πιέσεις, ώστε να μην προκύψουν παρεκκλίσεις (Kennedy, 1984). Όπως συμβαίνει διαχρονικά, τα κράτη αντιδρούν σε βραχυπρόθεσμες κρίσεις και πιέσεις, που επηρεάζουν ακόμη και τους αρτιότερους στρατηγικούς σχεδιασμούς. Οι απρόβλεπτες εξελίξεις και οι κρίσεις είναι καθημερινότητα της πολιτικής ζωής και αποτελούν την ουσία της πρακτικής έκφρασης της πολιτικής. Για το λόγο αυτό οι επιτυχημένες στρατηγικές συνίσταντο στη συστηματική επιδίωξη μακροπρόθεσμων στόχων σε πείσμα των περιοδικών κρίσεων που οδηγούν σε παρεκτροπές από το στρατηγικό σχεδιασμό (Παπασωτηρίου, 2011, σ.190).

Συμπερασματικά, αν ένας τρόπος δράσης φαίνεται αποτελεσματικός, ο σχεδιαστής της στρατηγικής οφείλει να τον υιοθετήσει, χωρίς να σκέφτεται αν προσκρούει σε αντιθέσεις με τον Χ ή Υ θεωρητικό ή αν εμπίπτει ή όχι στην Ζ στρατηγική έννοια ή προσέγγιση. Αυτή είναι η ουσία της στρατηγικής.

2.3 Υψηλή Στρατηγική

Η στρατηγική δεν περιορίζεται μόνο στις πολεμικές συγκρούσεις, είναι μια συνεχής διαδικασία που διεξάγεται εξίσου στον καιρό της ειρήνης, όπου τα διαθέσιμα μέσα δεν είναι αποκλειστικά η στρατιωτική ισχύς, αλλά χρησιμοποιούνται και πληθώρα άλλων μέσων³. Η χρήση λοιπόν, όλων αυτών των διαθέσιμων μέσων για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών ενός κράτους ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης, καλείται Υψηλή Στρατηγική (*Grand Strategy*) (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.64).

Ο Φούλερ την ορίζει ως «πλήγματα ενάντια στις πηγές εχθρικής ισχύος» (Fuller, 2004, σ.552). Αυτή η προσέγγιση αρμόζει καλύτερα στη σημερινή εποχή,

³ Οικονομικά, διπλωματικά, ήπιας ισχύος (soft power), έξυπνης ισχύος (smart power) και Οξείας Ισχύος, όπως επιχειρεί να αναδείξει αυτή η εργασία.

διότι το ζητούμενο συχνά είναι η κατοχή ή η καταστροφή ζωτικών περιοχών ή υποδομών (*critical infrastructure*) του εχθρού και όχι τόσο η καταστροφή του εχθρικού στρατού (Lassell & Kaplan, 2014, σ. 32-35).

Η Υψηλή Στρατηγική συμπεριλαμβάνει πέραν από τη στρατιωτική στρατηγική και τους μη στρατιωτικούς παράγοντες που καθορίζουν την πορεία και την τελική έκβαση ενός πολέμου (Gray, 2009). Σε πολεμική περίοδο περιλαμβάνει το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούν οι αντιμαχόμενες πλευρές για την προώθηση των αντικειμενικών σκοπών τους. Εφαρμόζεται και σε καιρό ειρήνης, υπερβαίνοντας με αυτόν τον τρόπο το πρώτο στοιχείο της διεθνούς πολιτικής: το συγκρουσιακό της χαρακτήρα και εμπλέκει και τη συνεργασία μεταξύ κρατών (Παπασωτηρίου, 2011, σ.15, σ.17).

Στην ουσία είναι η θεωρία ενός κράτους για το πώς μπορεί να προάγει την ασφάλειά του, ποιά θα είναι η αντίδραση - απάντησή του κατά συγκεκριμένων πιθανών απειλών, με στόχο τον προσδιορισμό των κατάλληλων μέσων και τρόπων για την αντιμετώπισή τους (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.64). Η Υψηλή Στρατηγική πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως μια ενιαία πολιτικοστρατιωτική αλυσίδα συνεργασίας (CIMIC⁴) μέσων - σκοπών όπου οι στρατιωτικές δυνατότητες συσχετίζονται με τους πολιτικούς σκοπούς (Posen, 1986 ,13).

Σύμφωνα με τον L. Hart ο ρόλος της είναι ο συντονισμός και η διεύθυνση όλων των πηγών με σκοπό την επίτευξη του πολιτικού σκοπού του πολέμου. Ο συντονισμός αυτός έγκειται στον κανονισμό της κατανομής ισχύος ανάμεσα στα όργανα της Υψηλής Στρατηγικής, όπως οι οικονομικοί πόροι για την εφαρμογή της ισχύος της οικονομικής πίεσεως, η διπλωματική πίεση, η εμπορική πίεση ακόμη και η «ηθική πίεση» για την εξασθένιση της θελήσεως του αντιπάλου (Hart, 1995, σ.500-501).

Η επιτυχημένη Υψηλή Στρατηγική προσαρμόζεται στις ευκαιρίες και τις απειλές που προκύπτουν, με στόχο την εκμετάλλευση των συγκριτικών ημέτερων πλεονεκτημάτων και αδυναμιών του αντιπάλου (Παπασωτηρίου, 2011, σ.33). Επίσης, πρέπει να έχει αντοχή σε τυχόν λάθη και σφάλματα, υπό την

⁴ CIMIC: Civil & Military Cooperation.

έννοια της δυνατότητας απορρόφησης των αρνητικών συνεπειών και των συγκυριακών σφαλμάτων, χωρίς όμως να προκύπτει ιδιαίτερο κόστος (Gray, 1993).

Βασικό στοιχείο για την επιτυχία της είναι η εσωτερική της νομιμοποίηση, διότι εάν η κοινωνία την υποστηρίζει, έχει μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας και επιπλέον όλος ο μηχανισμός θα την ακολουθήσει πρόθυμα και θα εργαστεί προς αυτή την κατεύθυνση για την ολοκλήρωσή της. Με άλλα λόγια, η εσωτερική νομιμοποίηση είναι προαπαιτούμενο για την επιτυχία της Υψηλής Στρατηγικής (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.66-68).

2.4 Στρατηγική νίκη χωρίς μάχη

Το Κεφάλαιο III «Επιθετική Στρατηγική της Τέχνης του Πολέμου» αναφέρει χαρακτηριστικά ότι *«το να κερδίζεις εκατό νίκες σε εκατό μάχες δεν είναι το απόγειο της στρατηγικής ικανότητας. Η τελειότερη στρατηγική είναι να υποτάσσεις τον αντίπαλο χωρίς μάχη...η καλύτερη στρατηγική... είναι να επιτύχεις εναντίον της στρατηγικής του αντιπάλου... οι δεξιότεχνες του πολέμου νικούν τον αντίπαλο χωρίς μάχη»*. Ο B. Liddell Hart κινούμενος σε αυτό το πλαίσιο ισχυρίστηκε ότι σκοπός της στρατηγικής δεν είναι τόσο η επιδίωξη της μάχης, αλλά η επιδίωξη μιας ευνοϊκής στρατηγικής κατάστασης, η οποία εάν δεν κατορθώσει από μόνη της να επιφέρει αποφασιστικό αποτέλεσμα, η προσφυγή σε μάχη να είναι βέβαιο ότι θα το επιτύχει (Hart, 1995).

Επιπλέον, το ίδιο κεφάλαιο του Σουν Τσου αναφέρει ότι *«...με τη διπλωματία σου, να ματαιώνεις συμμαχίες που έχει συνάψει ο αντίπαλος»*, τονίζοντας τη σπουδαιότητα της διπλωματικής απομόνωσης του αντιπάλου. Μια χώρα δηλαδή, πριν χρησιμοποιήσει την σκληρή ισχύ της και τη στρατιωτική της δύναμη να επιδιώκει τον διπλωματικό αποκλεισμό του αντιπάλου. Εντούτοις, αυτό δεν είναι πάντα εφικτό όπως καταδεικνύεται από την αποτυχία των ΗΠΑ να αποστερήσουν από τη Β. Κορέα και τη Συρία την κινεζική και ρωσική συμμαχία αντίστοιχα.

2.4.1 Επιχειρησιακή και τακτική νίκη χωρίς μάχη

Στο επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο, εκφράζεται με το σχέδιο περικύκλωσης του εχθρού με σκοπό τον εξαναγκασμό τους σε παράδοση, όπως συνέβη με την 6^η Στρατιά και μερικών τμημάτων της 4^{ης} Τεθωρακισμένης Στρατιάς των Γερμανών στο Στάλινγκραντ, την περίοδο 1942-1943. Παρότι οπαδός της άμεσης προσέγγισης, ο Carl von Clausewitz αναφέρει και αυτός ως παράδειγμα νίκης χωρίς μάχη την ιδέα περικύκλωσης στρατευμάτων με στόχο την παράδοση (Κολιόπουλος & Πλατιάς, 2015, σ.176).

2.4.2 Υψηλή στρατηγική για νίκη χωρίς μάχη

Σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής, παραδείγματα αποτελούν η αναίμακτη κατάκτηση της Τσεχοσλοβακίας (1938-1939) και της Δανίας (1940) από τον Χίτλερ και η επιτυχημένη «εξαναγκαστική διπλωματία» (coercive diplomacy) που εφήρμοσε η Τουρκία εναντίον της Ελλάδος, κατορθώνοντας την απομάκρυνση της Ελληνικής Μεραρχίας από την Κύπρο το 1967 (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.175).

2.5 Η έννοια της στρατηγικής υπό το πρίσμα του Σουν Τσου⁵

Η Στρατηγική κατά τη μελέτη της Τέχνης του Πολέμου του Σουν Τσου μπορεί να χωριστεί σε πέντε (05) στάδια: α. Ανάλυση - Εκτίμηση β. Αξιολόγηση γ. Σχεδιασμός δ. Υλοποίηση ε. Διοίκηση/Ηγεσία - Έλεγχος - Πληροφορίες. Η εξέταση της στρατηγικής σκέψης, που προκύπτει από την Τέχνη του Πολέμου θα αναλυθεί υπό το πρίσμα της SWOT analysis (Strengths/Weaknesses-Opportunities/Threats) (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015). Ταυτόχρονα επιδιώκεται να συνδυασθεί και με την cost benefit analysis, διότι ο υπολογισμός κόστους οφέλους μπορεί να οδηγήσει σε αναβολή αποφάσεων, σε κέρδος χρόνου, σε

⁵ Η παρούσα ανάλυση του 2.5 έχει αντλήσει τις ιδέες κυρίως από: McNeilly, M. (2001). *Sun Tzu and the Art of Modern Warfare*. New York: Oxford University Press. Σουν Τζου. (2009). *Η τέχνη του Πολέμου*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Παυλάκης, Δ. Αθήνα: Οδυσσέας-Φόρμιγξ, Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2015). *Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*. Αθήνα: Δίαυλος και Karatasios, D. (Δεκέμβριος 2018). *What can the Art of War of Sun Tzu teach us about Strategy*. NRDC-GR HQs Herald Magazine. 1(11) σελίδες 11-14.

αποχή από ενέργειες και διατήρηση των κεκτημένων και σε αναθεώρηση αποφάσεων (Κουσκουβέλης, 2015, σ.47).

Αξιωματική θέση της παρούσης εργασίας είναι ότι η *«νικηφόρα στρατηγική και τακτική δεν επαναλαμβάνεται»*, αλλάζει διαρκώς, προσαρμόζεται αναλόγως των εκάστοτε συνθηκών που επικρατούν και εξελίσσεται (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.200-201). Κορυφαίος στρατηγός, κατά τον Σουν Τσου, θεωρείται εκείνος που *«νικά προσαρμόζοντας τη στρατηγική του ανάλογα με τον αντίπαλο»*.

2.5.1 Το στάδιο της Ανάλυσης - Εκτίμησης

Αφορά στην ανάλυση και εν συνεχεία εκτίμηση του στρατηγικού περιβάλλοντος. Ως *στρατηγικό περιβάλλον* μπορεί να νοηθεί το σύστημα αλληλεπιδράσεων μεταξύ τριών (03) κυρίων παραγόντων: των φίλιων δυνάμεων, του εχθρού και του περιβάλλοντος, στο πλαίσιο της αναρχίας και της ανταγωνιστικότητας (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.35). Σύμφωνα με τη Σχολή Πολέμου των ΗΠΑ (War College) το στρατηγικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από μεταβλητότητα, αβεβαιότητα, περιπλοκότητα και ασάφεια. Χαρακτηριστικά χρησιμοποιεί το ακρωνύμιο VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) (Geers, 2009). Η καλή στρατηγική προϋποθέτει κρίση, σοφία και άριστη αντίληψη του περιβάλλοντος, ώστε να μπορεί να καθορισθεί τι μπορεί να γίνει σε δεδομένες συνθήκες και τι όχι, ποιά μέσα θα είναι αποδοτικότερα και για πόσο. Με άλλα λόγια, απαιτεί την ικανότητα διάκρισης τάσεων σε ένα πολύπλοκο περιβάλλον που απαιτεί διαρκή προσαρμοστικότητα (Nye, 2009, σ.167). Στο στρατηγικό περιβάλλον επενεργούν και τρίτες εξωγενείς δυνάμεις, ενδεχομένως σε σημαντικό βαθμό, που μπορεί να έχουν σημαντική επιρροή στο σύνολο των αλληλεπιδράσεων των κυρίων παραγόντων που αποτελούν το στρατηγικό περιβάλλον. Αυτοί οι επιπλέον παράγοντες είναι: τρίτοι δρώντες, η αβεβαιότητα - το απρόβλεπτο (υπό την έννοια της συγκυρίας) και η μορφολογία - καιρικές συνθήκες (σε τακτικό επίπεδο κυρίως). Αυτοί οι παράγοντες αποτελούν υποκατηγορίες του περιβάλλοντος στο τρίπτυχο *«φίλιοι - εχθρός - περιβάλλον»*.

Όσον αφορά την ανάλυση - εκτίμηση της ημέτερης δυνάμεως (φίλιοι ή blue forces κατά την ορολογία του NATO) το πρώτο στοιχείο προς ανάλυση είναι η στρατηγική ενδοσκόπηση που οδηγεί στην αυτογνωσία. Τα μέσα πρέπει να είναι επαρκή για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών, ώστε να αποφευχθεί το πρόβλημα της «υπερεξάντλησης»: οι στόχοι να είναι τόσο φιλόδοξοι ώστε τα διατιθέμενα μέσα να μην επαρκούν για να τους φέρουν εις πέρας (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.36). Επιπροσθέτως, δεν πρέπει να παραλείπεται και η ανάδειξη των τρωτών σημείων. Είναι καθοριστικής σημασίας η αναγνώριση αυτών ώστε να μελετηθούν στρατηγικές αντιμετώπισης και να περιοριστούν οι αρνητικές συνέπειές τους. Με άλλα λόγια, να επιχειρηθεί το «κλείσιμο των παραθύρων τρωτότητας» (Geers, 2009).

Το δεύτερο στοιχείο που απαρτίζει το στρατηγικό περιβάλλον είναι ο εχθρός. Κομβικής σημασίας για τον Σουν Τσου είναι η γνώση του αντιπάλου. Το κλειδί της στρατηγικής είναι η ορθή διάγνωση των αδυναμιών και των τρωτών σημείων (McNeilly, 2001). Επομένως, διαφαίνεται ότι η κατανόηση των αδύνατων σημείων του εχθρού είναι κομβικής σημασίας για τη χάραξη κάθε στρατηγικής.

Τέλος, το περιβάλλον πρέπει να ενσωματώνεται στη στρατηγική σκέψη. Δεν αρκεί μόνο η εικόνα περί των ημέτερων και εχθρικών δυνατοτήτων. Ο ρόλος του περιβάλλοντος είναι εξίσου καθοριστικός. Στο πλαίσιο του περιβάλλοντος, εντάσσονται οι τρίτοι δρώντες, υπό την έννοια των παικτών εκείνων που δύναται να επηρεάσουν το συσχετισμό ισχύος ή ακόμη και να εκμεταλλευτούν από τυχόν μεταβολή του. Σημαντική είναι η εκ των προτέρων γνώση των προθέσεων αυτών (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.38). Ο Σουν Τσου αναφέρει χαρακτηριστικά στο κεφάλαιο VII, παράγραφο 3 *«εάν δεν γνωρίζετε τις προθέσεις των γειτονικών σας ηγεμόνων, δεν θα πρέπει να συνάπτετε συμμαχίες μαζί τους»*.

Επίσης, στο περιβάλλον εντάσσεται η αβεβαιότητα και ο απρόβλεπτος χαρακτήρας του. Ο Θουκυδίδης το έχει υπογραμμίσει με τη διαχρονική του φράση *«άδηλα τα του πολέμου»*. Γενικά, η λήψη απόφασης είναι δύσκολη λόγω έλλειψης πληροφοριών, αβεβαιότητας και του κόστους που αυτή μπορεί να συνεπάγεται. Στην πραγματικότητα βέβαια δεν υπάρχουν πάντα εναλλακτικές

επιλογές και ο λήπτης απόφασης δεν έχει να επιλέξει, εάν υπάρχει, τη συμφέρουσα. Η αβεβαιότητα οφείλεται στην άγνοια αυτών που πρόκειται να συμβούν και στη συνεπακόλουθη ανασφάλεια, στην έλλειψη πληροφοριών ή ακόμη στην έλλειψη ακριβούς και επαρκούς πληροφόρησης. Έτσι, η λανθάνουσα βεβαιότητα που προκύπτει οφείλεται σε απλή απόκρυψη της πραγματικότητας καθώς και σε παραπλάνηση και παραπληροφόρηση. Κατά τον Θουκυδίδη, δεν υπάρχει, ειδικά σε περίπτωση σφάλματος, απόφαση με μικρό κόστος. Το κόστος των συνεπειών μιας απόφασης μπορεί να αποτιμηθεί αντικειμενικά, υποκειμενικά, σχετικά και με ιδεολογικά κριτήρια (Κουσκουβέλης, 2015, σ.30, σ.33-34, σ.37-38, σ.45, σ.50).

Τέλος, ο παράγοντας της μορφολογίας του εδάφους και των καιρικών συνθηκών που άπτεται του επιπέδου της τακτικής, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται στη διαμόρφωση της στρατηγικής.

Συνοψίζοντας για τον παράγοντα περιβάλλον, στην ουσία, αυτό το οποίο ενδιαφέρει τη στρατηγική σκέψη από την ανάλυση - εκτίμηση του περιβάλλοντος είναι οι ευκαιρίες (Opportunities) και οι απειλές (Threats) που προκύπτουν από αυτό, σε συνδυασμό πάντα με τις φίλιες και εχθρικές δυνάμεις. Εν κατακλείδι, κλείνοντας το αρχικό στάδιο της στρατηγικής «Ανάλυση - Εκτίμηση» Στρατηγικού περιβάλλοντος, ιδιαίτερη σημασία έχουν τα αποτελέσματα που έχουν εξαχθεί και αφορούν τόσο τα ισχυρά και αδύνατα σημεία κάθε δρώντα (φίλιου και εχθρικού) όσο και τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που προκύπτουν από το περιβάλλον.

2.5.2 Το στάδιο της Αξιολόγησης

Το αμέσως επόμενο στάδιο είναι η αξιολόγηση του στρατηγικού περιβάλλοντος. Σε συνέχεια των εκτιμήσεων που έχουν ήδη προηγηθεί, γίνεται προσπάθεια αξιολόγησης των δεδομένων που έχουν προκύψει. Μια αξιολόγηση, για να θεωρηθεί επιτυχημένη, πρέπει να παρέχει πληθώρα εναλλακτικών επιλογών. Η αξιολόγηση έγκειται λοιπόν στην προσεκτική και μεθοδική εις βάθος αξιολόγηση κάθε διαθέσιμης στρατηγικής επιλογής. Η αξιολόγηση έχει κατά βάση την ανάλυση κόστους οφέλους (cost - benefit analysis) που συνεπάγεται η πιθανότητα υιοθέτησης καθεμιάς επιλογής. Κύριος σκοπός αυτού του σταδίου, είναι να παρθεί η στρατηγική απόφαση (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.38).

2.5.3 Το στάδιο της Σχεδίασης

Άπαξ και παρθεί η απόφαση για τη στρατηγική επιλογή που θα ακολουθηθεί, εκκινεί το επόμενο στάδιο, αυτό της Στρατηγικής Σχεδίασης. Εδώ προσδιορίζονται, όσο το δυνατόν πιο λεπτομερώς οι Αντικειμενικοί Σκοποί της Στρατηγικής, τα Μέσα και ο Τρόπος για την επίτευξη των στόχων.

Η σχεδίαση της στρατηγικής είναι μια διαρκής διαδικασία και οφείλει να έχει μακροχρόνια προοπτική. Ο Σουν Τσου τονίζει ότι ακόμη και σε περίοδο ειρήνης, πρέπει να υπάρχει μέριμνα για την αποδυνάμωση του αντίπαλου και την εξασθένιση των συμμάχων του. Η σχεδίαση έχει χαρακτήρα δυναμικό, εμπεριέχοντας ευελιξία και δυνατότητα προσαρμογής σε νέες εξελίξεις και δεδομένα. Όλα αυτά οδηγούν στη δυνατότητα ύπαρξης εναλλακτικών σεναρίων για εξεύρεση λύσης σε μια σειρά από ενδεχόμενες δυσμενείς καταστάσεις (McNeilly, 2001). Κομβικής σημασίας θεωρείται η προληπτική δράση της σχεδίασης: με ποιό τρόπο θα δημιουργηθούν και θα διαμορφωθούν οι συνθήκες που θα φέρουν τον αντίπαλο σε δύσκολη θέση, διαμορφώνοντας κατάλληλα το στρατηγικό περιβάλλον (environment shaping strategy). Με άλλα λόγια, η σχεδίαση είναι προληπτική εφόσον είναι ικανή να διαμορφώσει τις μελλοντικές καταστάσεις. Συνοψίζοντας, τα χαρακτηριστικά της στρατηγικής σχεδίασης, είναι τα τέσσερα (04) ακόλουθα: μακροχρόνια προοπτική, διαρκής, δυναμική και προληπτική.

Τα βασικά ερωτήματα που πρέπει να απαντά ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι: *α. ΤΙ β. ΓΙΑΤΙ γ. ΜΕ ΤΙ δ. ΠΩΣ ε. ΤΙ ΡΙΣΚΟ*. Οι απαντήσεις σε αυτά τα πέντε (05) βασικά ερωτήματα είναι αντίστοιχα: *α. Ποιός είναι ο Αντικειμενικός Σκοπός β. Ο λόγος που υποστηρίζει γιατί επιλέχθηκε ο στόχος της στρατηγικής γ. Τα μέσα που απαιτούνται για την υλοποίηση δ. Ο τρόπος δράσης για την επίτευξη των στόχων ε. Τι ποσοστό αποτυχίας υπάρχει για να εκτιμηθεί το ρίσκο που αναλογεί, εφόσον παρθεί ρίσκο, αλλιώς υιοθετείται άλλη επιλογή πιο «ασφαλής» με περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας.*

Συμπερασματικά, η στρατηγική σχεδίαση αφορά το τρίπτυχο ΑΝΣΚ - Μέσα - Τρόπος που αναμένεται να οδηγήσουν στην επιτυχία («θεωρία νίκης») και θα μειώσουν κατά το βέλτιστο τρόπο το ρίσκο της αποτυχίας.

2.5.4 Το στάδιο της Υλοποίησης - Εκτέλεσης

Αν η σχεδίαση της στρατηγικής είναι επιτυχημένη, διαφαίνεται κυρίως σε αυτό το στάδιο. Αυτοί που καλούνται να φέρουν εις πέρας τη στρατηγική, θα πρέπει να την εκτελούν κατά γράμμα, χωρίς να πρέπει να αναλώνονται σε εναλλακτικά σενάρια, σε περίπτωση ατυχούς έκβασης. Το ιδανικό είναι να έχουν προβλεφθεί όλα τα σενάρια κατά τα τρία (03) προηγούμενα στάδια. Μόνο τότε η στρατηγική είναι επιτυχημένη, καθώς το μόνο που προϋποθέτει είναι η άριστη γνώση των επιλογών που έχουν στη διάθεσή τους οι παίκτες που θα την υλοποιήσουν. Αποτελεί ουτοπισμό ο ισχυρισμός ότι κατά την υλοποίηση δε θα πρέπει να προκύψει κανένα ερώτημα. Ωστόσο, ο σχεδιασμός οφείλει να έχει την τάση αυτή, στο βαθμό βέβαια που είναι εφικτό και στα ρεαλιστικά πλαίσια και στους περιορισμούς που υπάρχουν. Τα «εργαλεία», οι πιθανοί τρόποι δράσης με τα διαθέσιμα μέσα, ανά περίπτωση, καλούνται να εξισορροπήσουν το χάσμα που δημιουργείται από τα «κενά» της σχεδίασης.

Η υλοποίηση αφορά τη διασύνδεση και αποτελεί τη γέφυρα με τη σχεδίαση, καθότι ασχολείται κυρίως με τον ορθό και αποτελεσματικό τρόπο χρήσης των διατιθέμενων μέσων (Gray, 1993). Το γεγονός ότι είναι φύσει αδύνατο να έχουν προβλεφθεί κατά το στάδιο της σχεδίασης όλες οι δυσχερείς περιπτώσεις αντισταθμίζεται εν μέρει από δυο (02) σημαντικούς παράγοντες: την παραπλάνηση και τον αιφνιδιασμό. Δεσπίζουσα θέση κατά τον Σουν Τσου κατέχει η δυνατότητα διεξαγωγής παραπλάνησης που ως στόχο έχει τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου: *«όλος ο πόλεμος βασίζεται στην παραπλάνηση. Εκμεταλλευτείτε τη στιγμή που ο αντίπαλος είναι απροετοίμαστος»*.

Καταλήγοντας, δεν υφίσταται τέλεια σχεδίαση και όσο καλός και αν είναι ο στρατηγικός σχεδιασμός, το αποτέλεσμα δε μπορεί να ελεγχθεί απόλυτα. Το στάδιο της υλοποίησης της στρατηγικής, γενικά, ασχολείται με το πώς η επιλεγθείσα στρατηγική επιλογή θα εφαρμοστεί στα διάφορα επίπεδα: το στρατηγικό, το επιχειρησιακό και το τακτικό.

2.5.5 Διοίκηση/Ηγεσία - Έλεγχος - Πληροφορίες

«Δε μπορεί να ηγηθεί κάποιος αν δε διαθέτει ισχύ» (Nye, 2009, σ.71-72). Για να είναι εφικτή η σωστή υλοποίηση της στρατηγικής, καθοριστικό ρόλο έχουν οι «πολλαπλασιαστές ισχύος»: μια ικανή διοίκηση που δεν πρέπει να αρκείται στην πιστή εφαρμογή των όσων έχουν προβλεφθεί στο στρατηγικό σχέδιο⁶, αλλά στις περιπτώσεις εκείνες που ο σχεδιασμός δεν ήταν κατάλληλος ή οι περιστάσεις επιβάλλουν αλλαγή στο σχεδιασμό, οι ηγέτες να διαθέτουν την ικανότητα ταχείας προσαρμογής στις καταστάσεις και να εφαρμόζουν στο μέτρο που αυτό καθίσταται εφικτό, τις αρχές της παραπλάνησης και του αιφνιδιασμού που αναφέρθηκαν στο στάδιο της υλοποίησης.

Το έργο της διοίκησης υποβοηθείται από την ύπαρξη ενός κατάλληλου συστήματος διοικήσεως και ελέγχου. Είναι το λεγόμενο «C2» (Command & Control⁷). Με αυτόν τον τρόπο καθίσταται σαφές ότι για να ολοκληρωθεί μια στρατηγική απαιτείται να υπάρχει αποτελεσματική διοίκηση/ηγεσία και σύστημα ελέγχου επικοινωνιών και πληροφοριών. Κάθε ομάδα ή οργανισμός πρέπει να διαθέτει δυο (02) κανάλια πληροφοριακών ροών: ένα επίσημο και ένα ανεπίσημο. Το επίσημο προβλέπει τη μετάδοση εντολών από πάνω προς τα κάτω μέσω του επίσημου διοικητικού συστήματος και οι αναφορές διακινούνται από τη βάση προς την κορυφή. Στην πράξη όμως, το «κουτσομπολιό» σπάνια αδρανεί και μάλλον συμπληρώνει την επίσημη ροή. Για το λόγο αυτό μια στρατηγική πρέπει να προβλέπει το σχεδιασμό παρακολούθησης και του άλλου διαύλου επικοινωνίας με στόχο να απορρίπτονται οι περιττές πληροφορίες και να αξιολογούνται μόνο οι σημαντικές (Nye, 2009, σ.194-195).

Ο Σουν Τσου υπογραμμίζει ότι *«η επιτυχία στον πόλεμο έγκειται στο να ξετάξεις με προσοχή τα σχέδια του αντιπάλου και να προσαρμόζεσαι ανάλογα. Με αυτόν τον τρόπο, είσαι σε θέση να εκμεταλλευτείς όποια ευκαιρία παρουσιαστεί»*. Με άλλα λόγια, η επικράτηση σε ένα πόλεμο είναι το αποτέλεσμα του μείγματος των τακτικών συνθηκών, των λαθών - παραλείψεων του εχθρού

⁶ Αυτό να μην παρανοηθεί και ερμηνευτεί λανθασμένα, ότι δεν θα ακολουθούν το πλάνο.

⁷ Άλλες προσεγγίσεις είναι «C3» (Command, Control & Communication) ή «C3I» με την προσθήκη του παράγοντα «Information». Η πιο σύγχρονη προσέγγιση είναι το «C4ISR» (Command, Control Communication, Computing, Intelligence, Surveillance Reconnaissance, χρησιμοποιείται από το NATO για στρατιωτικές εφαρμογές.

και τυχόν εμφανιζομένων ευκαιριών, καθιστώντας τους παράγοντες Διοίκηση/Ηγεσία - Έλεγχος - Πληροφορίες ως αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας σχεδίασης και υλοποίησης της στρατηγικής.

3 Περί Ισχύος

3.1 Τα στοιχεία της Διεθνούς Πολιτικής

Η διεθνής πολιτική απαρτίζεται από τρία (03) στοιχεία, τα οποία απαντώνται ταυτόχρονα. Το πρώτο στοιχείο είναι το συγκρουσιακό και το ανταγωνιστικό. Σύμφωνα με αυτό, υφίστανται συγκρούσεις μεταξύ κρατών, διότι υπερασπίζονται την κυριαρχία τους από εξωτερικές απειλές. Τα κράτη, επομένως, τηρούν στάση ετοιμότητας για πόλεμο ακόμη και σε περίοδο ειρήνης.

Το δεύτερο στοιχείο είναι η συνεργασία. Εκτός από τους ανταγωνισμούς και τις συγκρούσεις, τα κράτη επιθυμούν· εάν δεν επιθυμούν αναγκάζονται να αναπτύξουν ένα πλέγμα συνεργασίας, όσον αφορά τις διεθνείς τους σχέσεις. Γνώμονας πάντα είναι το συμφέρον, όπως παρατήρησε και ο Θουκυδίδης ότι *«τίποτε δεν είναι παράλογο εφόσον είναι συμφέρον»* (ΣΤ.85.1). Παρά ταύτα, δεν πρέπει να παραλειφθεί ότι οι συνεργασίες, οι «προσωρινοί γάμοι συμφέροντος» μεταξύ μονάδων του διεθνούς συστήματος δεν αποφέρουν μόνο οφέλη αλλά συνήθως οι Μεγάλες Δυνάμεις κάθε εποχής, οι ισχυρότερες δηλαδή, ορίζουν το πλαίσιο βάσει των δικών τους προτεραιοτήτων και συμφερόντων. Αυτά τα δύο (02) στοιχεία συνθέτουν το «παράδοξο» της διεθνοπολιτικής σκακιέρας (Παπασωτηρίου, 2011, σ.13-14). Άλλωστε κάθε πολιτική κατάσταση περιλαμβάνει αμοιβαία ασυμβίβαστα στοιχεία ουτοπίας και πραγματικότητας, (Carr, 2011, σ.134-135) καθόσον ιδεαλισμός αποκεκομμένος από τον ρεαλισμό είναι καταδικασμένος σε αποτυχία (Nye, 2009, σ.201). Στη διεθνή πολιτική τίποτα δε σημειώνει μεγαλύτερη επιτυχία, από την ίδια την επιτυχία (Mearsheimer, 2012, σ.151).

Το τρίτο στοιχείο, το οποίο συμπληρώνει το μείγμα της διεθνούς πολιτικής προέρχεται από τον Martin Wight. Το στοιχείο αυτό είναι η διαχρονική τάση των αναπτυσσόμενων πολιτισμών να δημιουργούν συστήματα οικουμενικών αξιών με σκοπό την παγκόσμια επιβολή τους. Άλλοτε αυτό συμβαίνει με ήπιες μορφές «εθελοντικής συνεργασίας» και άλλοτε μέσω ακραίων μορφών ηθικών και ιδεολογικών επιταγών. Η ακραία επαναστατικότητα οδηγεί στα άκρα το συγκρουσιακό στοιχείο της διεθνούς πολιτικής (Wight, 2011). Η πολιτική, κατά

τον Edward H. Carr, στηρίζεται στο συντονισμό της ηθικής και της ισχύος, ο «ουτοπιστής» πιστεύει στη δημοκρατία και δεν αποδέχεται τη βία, αρνείται να αναγνωρίσει και να αντιμετωπίσει τα δυσάρεστα γεγονότα ενώ από την άλλη πλευρά, ο «ρεαλιστής» που επιζητά διαρκώς την ισχύ για να «εδραιωθεί η ηθική τάξη», προφανώς σφάλει (Carr, 2011, 135, 141-142).

Ο Martin Wight διακρίνει τρία (03) αλληλένδετα ρεύματα επαναστατισμού: τη «δογματική ομοιομορφία», τον «δογματικό ιμπεριαλισμό» και τον κοσμοπολιτισμό. Το πρώτο, με κύριο εκφραστή τον Kant, αφορά τη δομική και ιδεολογική ομοιογένεια των κρατών. Το δεύτερο, τα ιδεολογικά δόγματα τα οποία οικειοποιούνται και σφετερίζονται οι Μεγάλες Δυνάμεις και επιχειρούν να επιβάλλουν μια παγκόσμια ανθρωπολογική ομοιογένεια και πολιτική εξίσωση. Τέλος το τρίτο, η παγκόσμια κοινωνία ανθρώπων, η οποία απορρίπτει με φανατισμό την ιδέα της κοινωνίας των κρατών (Wight, 2011).

Τα κύρια χαρακτηριστικά, τα κριτήρια και οι παράγοντες που επηρεάζουν τον «επαναστατισμό» του M. Wight είναι η αξίωση εξομοίωσης της εσωτερικής πολιτικής με τη διεθνή πολιτική τάξη και η περιγραφή των «επαναστατικών» των Διεθνών Σχέσεων με όρους «ηθικής». Εφόσον η ηθική προσδιορίζεται πολιτικά εν απουσία μιας παγκόσμιας κοινωνικοπολιτικής δομής που θα διευθετούσε και θα προσδιόριζε τα φάσμα των παγκόσμιων ηθικών αρχών καθίσταται εξ' ορισμού αντιφατικό (Wight, 2011). Ο Bertrand Russell παρατήρησε ότι οι ηθικές έννοιες είναι ένα μέσο «οικουμενικής νομοθετικής εξουσίας» για τις ημέτερες προτιμήσεις και όχι η πραγματική βάση αυτών (Carr, 2011, σ.106-107). Εν τέλει, η βία, η «μαμή της Ιστορίας» κατά τον Μαρξ, είναι εγγενές χαρακτηριστικό της επαναστατικής σκέψης και την υιοθετούν τα επαναστατικά ρεύματα ως μέσο επιβολής.

Επιπλέον, στοιχεία που αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν τις Διεθνείς Σχέσεις είναι τα πρόσωπα, ο χρόνος, η γεωγραφία, η ισορροπία συμφερόντων και οι συνθήκες (Μαλλιός, 2018, σ.47). Αν και ο δομικός Ρεαλισμός του Kenneth N. Walt αρνείται κατηγορηματικά την επιρροή της 1^{ης} εικόνας στη διαμόρφωση των πολιτικών και του Διεθνούς Συστήματος, οι θεωρίες Λήψης Απόφασης έρχονται να συμπληρώσουν τη «μεγάλη» εικόνα με την προσθήκη του

παράγοντα της ανθρώπινης φύσης. Η ηγεσία, η πρώτη εικόνα κατά Waltz, εμπεριέχει ισχύ (Nye, 2009, σ.27) και επομένως τα ηγετικά πρόσωπα συμβάλλουν στη διαμόρφωση ισχύος της χώρας, όπως άλλωστε υποστηρίζει και ο Νεοκλασικός Ρεαλισμός (Taliafero, 2009).

3.2 Στρατηγική και Ισχύς

Η Ισχύς είναι παρούσα σε πολλά πεδία της επιστήμης, από τη φυσική, την πληροφορική, τις τηλεπικοινωνίες, την κοινωνία, την πολιτική, την οικονομία και φυσικά στις Ένοπλες Δυνάμεις (Lassell & Karlan, 2014, 21). Η πολιτική ισχύς, σύμφωνα με τον Carr, είναι δύσκολο να διαχωριστεί εφόσον μια χώρα δε διαθέτει ένα μόνο είδος ισχύος. Στην ουσία, η ισχύς είναι μια αδιάρετη ολότητα και χρησιμοποιεί όλα τα διαθέσιμα όπλα για την επίτευξη των ίδιων σκοπών (Carr, 2011, σ.154).

Καθώς το ενδεχόμενο του πολέμου είναι ένας παράγοντας στη διεθνή πολιτική, η ύστατη εκδοχή ισχύος στις διεθνείς σχέσεις είναι ο πόλεμος, όχι ως επιθυμητό όπλο αλλά ως όπλο που αν χρειασθεί θα χρησιμοποιηθεί (Carr, 2011, σ.154). Ο Θουκυδίδης τονίζει ότι *«δίκαιο υπάρχει όταν υπάρχει ίση δύναμη»*, εφόσον αυτή η προϋπόθεση δεν υπάρχει, τότε *«ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμη του και ο αδύναμος υποχωρεί και προσαρμόζεται»* (Θουκυδίδης, V19). Ο Marx έχει επισημάνει τη σημασία του ρόλου που διαδραματίζουν οι οικονομικές δυνάμεις στην πολιτική (Carr, 2011, σ.162).

Παρά το γεγονός ότι η πολιτική δε μπορεί να ορισθεί αποκλειστικά με όρους ισχύος, είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η ισχύς αποτελεί βασικό στοιχείο της πολιτικής πραγματικότητας. Ο Lenin είχε τονίσει αυτόν τον παράγοντα όταν δήλωσε ότι *«η πολιτική αρχίζει εκεί που είναι οι μάζες...αλλά εκεί όπου υπάρχουν εκατομμύρια, εκεί αρχίζει η σοβαρή πολιτική»* (Carr, 2011, σ.147). Άλλωστε, η έννοια της ισχύος αξιώνει υπευθυνότητα (Παρίσης, 2011, σ.53). Οι συγκαλυμμένες εμπορικές συναλλαγές είναι μια μέθοδος απόκτησης όχι μόνο αγορών, αλλά και πολιτικής ισχύος. Για παράδειγμα η Γερμανία αγοράζοντας τοπικά προϊόντα από την Κεντρική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, εξασφάλιζε όχι μόνο μια αγορά για τα γερμανικά προϊόντα αλλά και μια σφαίρα πολιτικής επιρροής (Carr, 2011, σ.175-176).

Η θέση και ο ρόλος ενός κράτους στη Διεθνή Πολιτική συναρτάται κυρίως από ποιοτικά κριτήρια. Προκύπτει λοιπόν, ότι για τη βέλτιστη αξιοποίηση των συντελεστών ισχύος απαιτείται η συνεκτίμηση των διεθνών στρατηγικών εξελίξεων και των διεθνών κατανομών και ανακατανομών, οι οποίες λαμβάνουν χώρα ακατάπαυστα (Ήφαιστος, 2013, σ.272).

Σημαντική συνεισφορά στην έννοια της ισχύος έδωσε ο Robert Keohane και ο Joseph Nye όταν τόνισαν ότι εάν το αντικείμενο Z βασίζεται περισσότερο στο X από ότι στο Y, τότε το X διαθέτει ισχύ και αυτή η ασυμμετρία στις αλληλοεξαρτώμενες σχέσεις παρέχει ισχύ στο λιγότερο εξαρτώμενο μέρος (Keohane & Nye, 1977).

3.3 Οι θεωρίες περί Πολέμου

Η μελέτη του πολέμου έχει διπλό, ίσως αντιφατικό, σκοπό. Από τη μία μεριά την τελειοποίησή του και από την άλλη την αποφυγή, τον περιορισμό και ίσως, αν και αρκετά ουτοπικό, την κατάργησή του. Στην πράξη έχει αποδειχθεί ότι το αποτελεσματικότερο αντίδοτο στον πόλεμο είναι πρωτίστως η ικανότητα διεξαγωγής του και σε δεύτερη φάση η διεθνής συνεργασία (Κουσκουβέλης, 2007, σ.323-326). Κατά τον Κλαούζεβιτς, ο πόλεμος είναι το μέσο, ενώ ο σκοπός του είναι ο εξαναγκασμός του αντιπάλου να πράξει κατά τη βούλησή μας. Είναι ένα εργαλείο πολιτικής, η συνέχιση υλοποίησης της πολιτικής με άλλα μέσα. Ο Bull θεωρεί ότι η βία δεν είναι πόλεμος εάν δεν ασκείται εν ονόματι μιας πολιτικής μονάδας και αν δε στρέφεται εναντίον μιας άλλης πολιτικής μονάδας. (Bull, 2009). Πρόκειται για το φαινόμενο των σχέσεων μεταξύ μελών του συστήματος κρατών (Ήφαιστος, 2002, σ.20).

Σύμφωνα με τον Spenser Wilkinson, ο πραγματικός στόχος δεν είναι η ειρήνη, αλλά η υπεροχή· και ότι η ειρήνη δεν αποτέλεσε ποτέ στόχο της πολιτικής αλλά αποτελεί ένα μέσο και ποτέ ένα στόχο. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραληφθεί το γεγονός ότι το κοινό συμφέρον στην ειρήνη ορισμένες φορές συγκαλύπτει το γεγονός ότι μερικοί δρώντες επιθυμούν να διατηρήσουν ή να αλλάξουν το status quo χωρίς να αναγκαστούν να πολεμήσουν (Carr, 2011, σ.89-90).

Ο Ρεαλισμός θεωρεί ότι ο πόλεμος είναι αποτέλεσμα ανταγωνισμού ισχύος για απόλυτα ή σχετικά κέρδη. Επίσης, μπορεί να είναι αποτέλεσμα αυξητικών, επεκτατικών ή ιμπεριαλιστικών τάσεων των κρατών. Παραλλαγή αυτού αποτελεί η θεωρία του «ζωτικού χώρου», σύμφωνα με την οποία για να είναι ένα κράτος επιτυχημένο χρειάζεται να διασφαλίσει επαρκή και κατάλληλο ζωτικό χώρο. Η θεωρία του κύκλου της ισχύος υποστηρίζει ότι κάθε Μεγάλη Δύναμη διαγράφει με όρους ισχύος έναν κύκλο, και η σχετική ισχύς αναπαρίσταται με μια καμπύλη, η οποία περιγράφει τις καταστάσεις όπου τα κράτη καταφεύγουν στον πόλεμο είτε από φόβο είτε από υπερβολική αποτίμηση των δυνατοτήτων τους (Κουσκουβέλης, 2007, σ.338-345, σ.350-352).

Ο πόλεμος μπορεί να είναι ηγεμονικός όταν οι μεγάλες δυνάμεις επιδιώκουν να εγκαθιδρύσουν, διατηρήσουν ή επεκτείνουν την ηγεμονία τους χρησιμοποιώντας προληπτικά τους παράγοντες ισχύος τους, για να διατηρήσουν αρχικά το διεθνές κύρος τους, να διευρύνουν την επιρροή τους και τέλος να αποσοβήσουν την πιθανότητα ανάδειξης ενός αντιπάλου σε ηγεμονική δύναμη (Κουσκουβέλης, 2007, σ.345-350). Ωστόσο, υπάρχει και η άποψη του Martin Wight, ότι ο ηγεμόνας δεν λειτουργεί σταθεροποιητικά αλλά ως «επαναστατική δύναμη», είτε καταργώντας το διεθνές σύστημα αντικαθιστώντας το με μια παγκόσμια αυτοκρατορία είτε ελέγχοντάς το, ακυρώνοντας την ανεξαρτησία των μελών του διεθνούς συστήματος (Wight, 2011).

Επιπλέον, ο πόλεμος μπορεί να είναι συστημικός, απόρροια της δομής και των συσχετισμών ισχύος του διεθνούς συστήματος, αποτελώντας αναπόσπαστο κομμάτι της εξέλιξης των διεθνών συστημάτων (Κουσκουβέλης, 2007, σ.352-353).

Σύμφωνα με τον Πλουραλισμό και τη θεωρία της ανθρώπινης φύσης, ο άνθρωπος κατά τον Σπινόζα⁸, μη δρώντας πάντα ορθολογικά συχνά παρασύρεται από τα πάθη του και η σύγκρουση πηγάζει από τον ίδιο και θα εξαλειφθεί· φαντάζει ουτοπικό· μόνο με εσωτερική αλλαγή. Το ρεύμα του κονστρουκτιβισμού στο ίδιο πλαίσιο θεωρεί ότι τα πάντα εξαρτώνται από τις εικόνες που δημιουργούνται στα μυαλά των ανθρώπων. Οι θεωρίες λήψης

⁸ Spinoza Benedictus, *Πολιτική Πραγματεία*, μτφ.: Α.Ι.Στυλιανού, Πατάκης, Αθήνα, 1997.

απόφασης προσπαθούν να ερμηνεύσουν τα αίτια που επιτάχυναν ή που δεν απέτρεψαν τον πόλεμο καθώς και τα αίτια μιας λανθασμένης διεξαγωγής πολέμου (Κουσκουβέλης, 2007, σ.357, σ.363).

Επίσης η πλουραλιστική θεωρία συνδέει τους εσωτερικούς παράγοντες, δηλαδή πολιτική κατάσταση και τρόπο διακυβέρνησης, με τη συμπεριφορά στο εξωτερικό, υποστηρίζοντας ότι τα αυταρχικά και ολοκληρωτικά καθεστώτα κάνουν πόλεμο καθόσον στηρίζονται στη βία. Αυτή την «επιθετική» συμπεριφορά, εμφανίζει ένα κράτος που πολιτικά έχουν επικρατήσει οι «επαναστατικοί⁹» και σε δεύτερο χρόνο οι επιθετικοί ρεαλιστές. Η ίδια θεωρία, υπό το ιδεώδες του φιλελευθερισμού, υποστηρίζει ότι οι δημοκρατίες κάνουν πόλεμο μόνο αν αυτός είναι «δίκαιος» (Κουσκουβέλης, 2007, σ.365). Επομένως, η ειρήνη του φιλελευθερισμού μπορεί να εκπέσει σε πόλεμο με τα χαρακτηριστικά του «επαναστατισμού» του Martin Wight. Κατά τον Kenneth Waltz *«οι δημοκρατίες συχνά προωθούν πολέμους, επειδή αποφασίζουν πως το μέσο για να διατηρηθεί η ειρήνη είναι ο πόλεμος, η ήττα των μη δημοκρατικών κρατών και η μετατροπή τους σε δημοκρατικά»* (Waltz, 2011).

3.4 Εκφάνσεις και χαρακτηριστικά Ισχύος

Οι εκφάνσεις της ισχύος είναι: δύναμη, εξουσία και επιρροή. Ως δύναμη αφορά τα υλικά και τα φυσικά μέσα επιβολής θελήσεως. Η δύναμη αυτή ενυπάρχει, ακόμα κι αν δε χρησιμοποιείται. Όταν χρησιμοποιηθεί για κάποιο σκοπό, τότε έχουμε έκλυση βίας. Όταν εκφράζεται ως εξουσία, πρόκειται για ηθική και πολιτική δυνατότητα άσκησης ισχύος και το νομιμοποιημένο δικαίωμα κάποιου να διατάζει και να επιβάλλεται. Η έκφασή της ως επιρροή αφορά τον τομέα του πνεύματος, του συναισθήματος και του εσωτερικού ψυχολογικού κόσμου (Κουσκουβέλης, 2004, σ.141-142).

Οι κύριες διαστάσεις της ισχύος είναι: η οικονομία, ο πληθυσμός, η τεχνολογία, οι ένοπλες δυνάμεις, το περιβάλλον, οι τεχνολογικές εξελίξεις των επικοινωνιών και μεταφορών, οι ενεργειακοί πόροι, οι κλιματολογικές συνθήκες και το έδαφος (Παρίσης, 2011, σ.30-31).

⁹ Με τον ορισμό του Martin Wight.

Τα χαρακτηριστικά της ισχύος είναι: ο κάτοχός της, το μέγεθός της, ο τομέας δραστηριοτήτων που δύναται να εφαρμοστεί η αποτελεσματικότητά της, το σημείο ισορροπίας της και το κόστος χρησιμοποίησής της. Τα κράτη διαθέτουν συντελεστές ισχύος άυλους και υλικούς και με βάση αυτούς θεωρούνται ισχυρότερα ή λιγότερο ισχυρά από άλλα. Η έντασή της, δηλαδή η αποτελεσματικότητά της, συχνά περιορίζεται κατά συγκεκριμένους τομείς δραστηριοτήτων, όπως η ασφάλεια, η οικονομία, ο αθλητισμός, οι επικοινωνίες. Δηλαδή, ένας συντελεστής ισχύος μπορεί να είναι διαθέσιμος σε πολλούς δρώντες, χωρίς όμως όλοι οι δρώντες να επιτυγχάνουν τα ίδια αποτελέσματα στην επιβολή τη θέλησής τους, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν τη βούληση να προβάλλουν την ισχύ τους. Πράγματι, η ισχύς προσδιορίζεται από τη γενικότερη κατανομή ισχύος και για τον λόγο αυτό είναι περιορισμένη και δε μπορεί να ασκηθεί απεριορίστως (Κουσκουβέλης, 2004, σ.143-146).

Το επίπεδο της ισχύος δε λαμβάνει μια απόλυτη ανώτατη ή κατώτατη τιμή, αλλά καθορίζεται σε σχέση με το επίπεδο των άλλων κρατών. Δηλαδή, ένα κράτος είναι περισσότερο ή λιγότερο ισχυρό, σε σύγκριση με τους λοιπούς εθνοκρατικούς παράγοντες (Λίτσας, 2013, σ.193). Είναι σχετικό μέγεθος με τρία (03) σημεία αναφοράς: την ισχύ του εχθρού, την ανάγκη προώθησης των εθνικών συμφερόντων και το απόθεμα ισχύος (Crevelde, 1991). Με άλλα λόγια, η εκτίμηση της ισχύος ενός κράτους καθορίζεται συγκριτικά με το επίπεδο ισχύος των άλλων κρατικών και μη δρώντων. Άρα, κανένα κράτος δεν είναι ισχυρό υπό την έννοια μονοδιάστατης προσμέτρησης, αλλά περισσότερο ή λιγότερο ισχυρό από κάποια άλλα. Όσον αφορά το απόθεμα ισχύος, νοείται ως η δυνητική ισχύ η οποία μπορεί να προέλθει προσθετικά από μια επιτυχημένη στρατηγική. Το αν βέβαια η ισχύς θα επιφέρει και το αναμενόμενο αποτέλεσμα εξαρτάται από την επιτυχία μιας πολιτικής, την ηγεσία, τις επιλογές εξωτερικής πολιτικής και τις διεθνείς σχέσεις και συγκυρίες (Παρίσης, 2011, σ.66-67).

Η ισχύς είναι δύσκολο να μετρηθεί, διότι αποτελεί σχέση της οποίας η ένταση και το πεδίο ποικίλουν αναλόγως με το περιβάλλον (George, 1991). Μετριέται με βάση το βαθμό που ένας δρώντας σε μια κατάσταση μπορεί να απαιτήσει από τους άλλους δρώντες να συμμορφωθούν στη θέλησή του ή να υποστούν ποινές για την άρνησή τους να το εκτελέσουν (Παρίσης, 2011, σ.251).

Για να προσδιοριστεί η ισχύς ενός δρώντα στο διεθνές σύστημα πρέπει να εξεταστεί ποιός εμπλέκεται στη σχέση ισχύος, το εύρος της και ο τομέας της (Friedman, 2007). Ακολούθως, να προσδιοριστεί το πώς, πού και πότε δύναται να χρησιμοποιηθεί η συγκεκριμένη ισχύς (Παρίσης, 2011, σ.68). Η ισχύς, με άλλα λόγια, εξαρτάται πάντα από το περιβάλλον της σχέσης (Nye, 2009, σ.71-72). Επομένως, το περιβάλλον καθορίζει το πώς και το πότε ενδείκνυται η αποτελεσματικότερη χρήση της κάθε μορφή ισχύος.

Επιπλέον, η ισχύς εμπεριέχει και μη ορατά σημεία. Αυτά είναι: η αποτελεσματική διπλωματία, η αποδοτικότητα του κράτους και των οργανισμών¹⁰, η μορφή του καθεστώτος, η εσωτερική συνοχή του πληθυσμού, το γόητρο του κράτους, η αντίληψη που έχουν διαμορφώσει οι άλλοι σχετικά με τις ικανότητες του κράτους και η εξωτερική πολιτική υποστήριξη. Στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής είναι η ποιότητα της διακυβέρνησης και οι λήπτες αποφάσεων (Παρίσης, 2011, σ.263-267).

Η θεωρία του δομικού δικτύου χρησιμοποιείται για τη μέτρηση της ισχύος επικεντρώνοντας στη θέση του κράτους μέσα στο δίκτυο των διεθνών σχέσεων (Buzan, 2009). Η αντίληψη αυτή περιγράφεται ως «ισχύς δομικού δικτύου» (*structural network power*), χρησιμοποιεί ένα σύνθετο δείκτη εθνικών ικανοτήτων [*composite index of national capabilities (CINC)*] και εξετάζει: το συνολικό πληθυσμό, τον αστικό πληθυσμό, την κατανάλωση ενέργειας, σιδήρου και χάλυβα, τις στρατιωτικές δαπάνες, τους εξοπλισμούς, το στρατιωτικό προσωπικό, τις διπλωματικές δράσεις και ανταλλαγές, τις ανταλλαγές σπουδαστών, τις τηλεπικοινωνίες και άλλους δείκτες. Το αρνητικό της θεωρίας του δομικού δικτύου είναι η απομόνωση ενός κράτους και η μελέτη του όχι συγκριτικά με τα άλλα μέλη του διεθνούς συστήματος (Παρίσης, 2011, σ.261-262). Τα κράτη, σύμφωνα με τη θεωρία του δομικού δικτύου μπορούν να αυξήσουν την ισχύ τους, ενδυναμώνοντας τη θέση τους εντός του δικτύου των διεθνών σχέσεων.

Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι η ισχύς έχει κόστος τόσο στη δημιουργία όσο και στην άσκησή της. Το κόστος δημιουργίας μπορεί να είναι

¹⁰ Υπό την έννοια της εξασφάλισης και κινητοποίησης διαθέσιμων πόρων, εφόσον απαιτηθεί.

απόλυτο ή σχετικό, ενώ της άσκησης πολιτικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό, ηθικό και ανθρώπινο (Κουσκουβέλης, 2004, σ.146).

3.5 Οι πτυχές της Ισχύος

Ισχύς είναι η δυνατότητα να ενεργεί κάποιος θετικά ή αρνητικά, με διαταγή ή απαγόρευση πάνω σε κάποιον ή σε κάτι. Επίσης, είναι η δυνατότητα πρόκλησης ή παραγωγής αποτελεσμάτων τα οποία δε θα συνέβαιναν υπό άλλες περιστάσεις. Σύμφωνα με άλλον ορισμό είναι η δυνατότητα αλλαγής των πιθανολογούμενων αποτελεσμάτων. Αυτοί οι ορισμοί καταδεικνύουν τη δυναμική μορφή της ισχύος, τη δυνατότητα δηλαδή αλλαγής προς την αντίθετη κατεύθυνση απ' ό,τι θα άλλαζε υπό σταθερές μεταβλητές (Κουσκουβέλης, 2004, σ.139-140). Καθορίζεται από το περιβάλλον στο οποίο δρα και εξαρτάται πάντα από το πλαίσιο μέσα στο οποίο υπάρχει η σχέση. Το να διαθέτει κάποιος τα μέσα ισχύος δε συνεπάγεται αυτομάτως ότι θα φέρει τα αποτελέσματα που επιθυμεί (Nye, 2005, σ.29-30).

Επίσης ως ισχύς μπορεί να προσδιοριστεί η ύπαρξη ικανοτήτων ή μέσων που μπορούν να επηρεάσουν αποτελέσματα (Nye, 2005, σ.30). Η στατική μορφή αναφέρεται στους συντελεστές της και όχι στο τι δύναται να επιτύχει. Στατική μορφή ισχύος αποτελεί η αξίωση ότι είναι δύναμη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά (Κουσκουβέλης, 2004, σ.141).

Ο Nye ορίζει την ισχύ ως *«την ικανότητα να κάνεις αυτά που θέλεις, να εξασφαλίσεις τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, να επηρεάζεις τη συμπεριφορά των άλλων για να επιτύχεις αυτά που θες»* (Nye, 2005, σ.28).

Σύμφωνα με τον Raymond Aron, οι πολιτικές μονάδες δεν επιθυμούν την απόκτηση ισχύος ως αυτοσκοπό, αλλά μάλλον ως μέσο για την επίτευξη κάποιου σκοπού, όπως την ειρήνη ή να επηρεάσουν μελλοντικά το διεθνές σύστημα.

3.5.1 Η 1^η πτυχή - Σκληρή Ισχύς

Το πρώτο πρόσωπο της ισχύος επικεντρώνεται στην ισχύ ενός δρώντος επί της συμπεριφοράς κάποιου άλλου. Ο δρών X διατηρεί ισχύ επί του δρώντα Y

στο βαθμό που μπορεί να εξαναγκάσει τον Υ να κάνει κάτι που υπό άλλες συνθήκες δε θα το έπραττε. Σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων ο Υ αλλάζει εν γνώσει τη συμπεριφορά του (Τζιάρρας & Μούδουρος, 2016, σ.27).

Οι περισσότεροι είναι εξοικειωμένοι με τη σκληρή ισχύ. Άλλωστε καθίσταται σαφές ότι η στρατιωτική και η οικονομική δύναμη υποχρεώνει συχνά τους άλλους να αλλάξουν θέση μέσω των παρακινήσεων - «καρότων» και των απειλών - «μαστιγίων» (Nye, 2005, σ.33). Στην πράξη περισσότερο αντιληπτή γίνεται η ισχύς των ενόπλων δυνάμεων, η στρατιωτική ισχύς σε σχέση με τις άλλες μορφές ισχύος. Ανέκαθεν, η στρατιωτική ισχύς αποτελούσε τον κύριο παράγοντα ισχύος, ο οποίος υποβοηθούμενος από την οικονομία προέβαλε την ισχύ ενός κράτους στη διεθνή σκηνή (Παρίσης, 2011, σ.50). Ωστόσο, μόνη της αποκομμένη από άλλες μορφές ισχύος, παρουσιάζει σημαντικούς περιορισμούς.

Η σκληρή ισχύς αφορά τη χρήση στρατιωτικών και οικονομικών μέσων προς επηρεασμό της συμπεριφοράς ή των συμφερόντων κάποιου δρώντα για τον επηρεασμό λήψης απόφασης (Zakaria, 2008). Παραπέμπει σε επιθετικές πολιτικές με την απειλή χρήσης βίας ή χρήσης βίας και κυρώσεων. Η διαδικασία αυτή είναι γνωστή ως στρατηγικός πειθαναγκασμός ή εξαναγκαστική διπλωματία. Μετριέται συνήθως με ποιοτικούς παράγοντες, όπως: στρατός, οικονομία, γεωγραφία, δημογραφία (Τζιάρρας & Μούδουρος, 2016, σ.28).

Ο Nye υπογραμμίζει ότι η ήπια ισχύς δεν αφήνει καμία υπόνοια ότι η σκληρή ισχύς δεν παίζει ρόλο στη διεθνή πολιτική. Μάλιστα, τονίζει ότι η διατήρηση της σκληρής ισχύος είναι απαραίτητη για την ασφάλεια (Nye, 2005, σ.60, σ.271).

3.5.2 Η 2^η πτυχή - Ήπια Ισχύς

Το δεύτερο προσωπείο της ισχύος έχει συσχετιστεί με την έννοια της θεσμοθέτησης (institutionalization) των ιδεών, αξιών και συμφερόντων ενός κυρίαρχου δρώντα, την ενσωμάτωση δηλαδή σε ένα σύστημα το οποίο με τη σειρά του εργάζεται με τη δική του ατζέντα (Τζιάρρας & Μούδουρος, 2016, σ.28). Ουσιαστικά είναι η ήπια ισχύς του J. Nye, την οποία ορίζει ως «η ικανότητα να παίρνεις αυτό που θέλεις μέσω της έλξης και όχι μέσω του εξαναγκασμού ή της

εξαγοράς». Δημιουργείται από τη θελκτικότητα της κουλτούρας, των πολιτικών ιδανικών και την πολιτική μιας χώρας. Όταν δε η πολιτική χαίρει διεθνούς νομιμοποίησης, τότε η ήπια ισχύς ενισχύεται (Nye, 2005, σ.18-19).

Ο όρος «Ήπια Ισχύς» προσδιορίζει μια (01) έννοια της πολιτικής επιστήμης, που περιλαμβάνει όλες εκείνες τις μορφές επιρροής που δεν είναι «σκληρές»¹¹, αντίθετα βασίζεται στην έλξη, η οποία απορρέει από τη θετική έκκληση του πολιτισμού, των πολιτικών ιδανικών και εν γένει των πολιτικών μιας χώρας (Walker & Ludwig, 2017a).

Θεμελιωτής της ήπιας ισχύος, προ Joseph Nye, θεωρείται ο Klaus Knorr ο οποίος είχε αναφερθεί σε καταναγκαστική πειθώ και μη καταναγκαστική ως μέσα που δύνανται να επηρεάζουν άλλα κράτη. Δια μέσω της εφαρμογής της ήπιας ισχύος, η οποία είναι έμμεση μέθοδος εσωτερικής διαστρέβλωσης των κεντρικών πυλώνων ενός κράτους, στην ουσία αντικαθίσταται η σκληρή ισχύς χωρίς όμως να αλλοιώνεται ο τελικός σκοπός, αλλάζοντας μόνο ο τρόπος (Λίτσας, 2013, σ.197-198).

Λαμβανομένου υπόψη ότι το κράτος λειτουργεί σε ανταγωνιστικό περιβάλλον με την προπαγάνδα και την παραπλάνηση να είναι τα συνήθη μέσα προώθησης της στρατηγικής, στον «επιστημονικό διάλογο» και στη δημόσια σφαίρα ευνοούνται οι πολιτικές που αφορούν την ήπια ισχύ (Ήφαιστος, 2013, σ.237). Σε αντίθετη περίπτωση οδηγούμαστε στην έννοια της Οξείας Ισχύος.

Στη διεθνή πολιτική τα μέσα παραγωγής ήπιας ισχύος προέρχονται κυρίως από τις αξίες μιας χώρας με την κουλτούρα της και τα παραδείγματα που προσφέρει. Αν μια χώρα είναι σε θέση να διαμορφώνει διεθνείς κανόνες, βασισμένους βέβαια στα συμφέροντά της, τότε είναι πιο πιθανό και άλλες χώρες να πειστούν να τους ακολουθήσουν. Οι πηγές της ήπιας ισχύος είναι πιο αργές, διάσπαρτες και δυσκίνητες στη χρήση συγκριτικά με τη σκληρή ισχύ και είναι κυρίως: η κουλτούρα, οι πολιτικές αξίες και η εξωτερική πολιτική. Η ήπια ισχύς δεν έχει τόσο άμεσα αποτελέσματα, ενσωματώνεται σε μεσοπρόθεσμες στρατηγικές γιατί μπορεί να επιδράσει σε γενικούς στόχους που επιδιώκει η

¹¹ Σύμφωνα με τον ορισμό του J. Nye.

χώρα. Είναι εν μέρει κοινωνικό και οικονομικό υποπροϊόν και όχι αποκλειστικό αποτέλεσμα κυβερνητικής ενέργειας. Η ήπια ισχύς δεν είναι σταθερή και ποικίλει ανάλογα με το χρόνο και τον τόπο. Συνοψίζοντας, η ήπια ισχύς εξαρτάται από την κουλτούρα, τις εσωτερικές πρακτικές και αξίες και τον τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής. Καθώς παρέρχεται ο χρόνος αυτά τα τρία στοιχεία προάγουν την ήπια ισχύ (Nye, 2005, σ.38, σ.42-3, σ.52-3, σ.73, σ.79, σ.143, σ.194).

Η επιτυχία στη νομιμοποίηση της εξωτερικής πολιτικής είναι αποτέλεσμα επιτυχημένης ενεργοποίησης της ήπιας ισχύος ενός ισχυρού κράτους και επομένως οι στόχοι του κράτους γίνονται αποδεκτοί από άλλα κράτη χωρίς ιδιαίτερες αντιστάσεις (Lassell & Kaplan, 2014). Με άλλα λόγια, η βασικότερη ιδιότητα της ήπιας ισχύος είναι η επίτευξη των στόχων ενός ισχυρού κράτους χωρίς απαραίτητα να χρησιμοποιείται η στρατιωτική βία και η επιβολή. Η εναλλακτική των επίδοξων κρατών που επιθυμούν να ανελιχθούν σε μεγάλες δυνάμεις, όπως επιχειρεί να αναδείξει η παρούσα εργασία, είναι η Οξεία Ισχύς.

Κατά τον Nye, η ήπια ισχύς αποτελεί τη «διάσταση» μετά τη στρατιωτική και οικονομική ισχύ, ο έμμεσος τρόπος απόκτησης του επιθυμητού, και βρίσκεται στην ικανότητα διαμόρφωσης των προτιμήσεων των άλλων, όντας δύναμη έλξης και προκαλείται από τη συμπάθεια (Nye, 2005, σ.21, σ.33-35). Ωστόσο, η ήπια ισχύς δε μπορεί να προσδιοριστεί σε κάθε περίπτωση ως «καλύτερη» συγκριτικά με τη σκληρή ισχύ. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ανταγωνιστικούς λόγους «σε ένα πόλεμο έλξεων». Χρησιμοποιεί επίσης μέσα τα οποία, τουλάχιστον επιφανειακά, επιτρέπουν περισσότερες επιλογές απ' ό,τι η σκληρή ισχύς (Nye, 2009, σ.96-97).

Όσον αφορά την εφαρμογή της ισχύος, ο J. Nye διαχωρίζει τις δύο (02) έννοιες της ισχύος. Αναφέρεται στη σκληρή ισχύ, στις περιπτώσεις εκείνες που κάποιος επιτυγχάνει τον σκοπό του, μέσω του εξαναγκασμού ή της πληρωμής και προϋποθέτει, ως επί το πλείστον, χρήση στρατιωτικών ή/και οικονομικών πόρων. Αντίθετα, για οτιδήποτε χρησιμοποιεί κάποιος για να πετύχει τον σκοπό του, μέσω της έλξης, βάζοντας ως στόχο την καρδιά και το μυαλό των κοινωνιών – στόχων, αναφέρεται στην ήπια ισχύ (Nye, 2005, 10). Από τον παραπάνω

διαχωρισμό αντιλαμβανόμαστε ότι η εμβέλεια της ήπια ισχύος δύναται να φτάσει μακρύτερα από οποιαδήποτε πολιτική ή στρατιωτική δύναμη, ιδίως στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης και της πληροφορίας, καταρρίπτοντας με τον τρόπο αυτό τον ισχυρισμό του Joseph Stalin κατά το τέλος του Β'ΠΠ, ότι ο *«καθένας επιβάλλει το σύστημα του, όσο μακριά μπορεί να φτάσει ο στρατός του»* (Thrall, 2011).

Η λαϊκή κουλτούρα είναι συχνά μέσο παραγωγής ήπιας ισχύος, ωστόσο η αποτελεσματικότητά εξαρτάται από το περιβάλλον. Η λαϊκή κουλτούρα είναι πιθανότερο να επιφέρει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα σε περιπτώσεις που οι κουλτούρες εμφανίζουν κάποιες ομοιότητες παρά αν είναι τελείως ανόμοιες. Πολλοί ακαδημαϊκοί απορρίπτουν τη λαϊκή κουλτούρα, θεωρώντας ότι προσφέρει μαζική ψυχαγωγία και όχι πολιτική επίδραση. Αγνοούν όμως ότι η λαϊκή ψυχαγωγία περιέχει υποσυνείδητες εικόνες και αξίες που έχουν σημαντικές πολιτικές επιπτώσεις. Ωστόσο, έχει αντιφατικές επιπτώσεις σε διαφορετικές ομάδες μέσα στην ίδια χώρα, δηλαδή η λαϊκή κουλτούρα δεν προσφέρει ομοιόμορφη πηγή ήπιας ισχύος (Nye, 2005, σ.45, σ.51, σ.103, σ.114).

Είναι δυσκολότερο να κερδίσεις την ειρήνη από το να κερδίσεις τον πόλεμο, σύμφωνα με τον Nye, και για αυτό η ήπια ισχύς καθίσταται αρωγός στην προσπάθεια αυτή. Σίγουρα, στους περιορισμούς της ήπιας ισχύος είναι ότι ακόμη και μια καλή «πολιτιστική προπαγάνδα» ίσως δεν καταφέρει να αναστρέψει τα αποτελέσματα μια κακής εξωτερικής πολιτικής (Nye, 2005, σ.22, σ.197).

3.5.3 Η 3^η πτυχή - Έξυπνη Ισχύς

Η τρίτη πτυχή της ισχύος αντιλαμβάνεται την ισχύ ως δομική και την προσεγγίζει ως πολιτική δυνατότητα διαμόρφωσης καταστάσεων είτε με την αποτροπή σύγκρουσης, είτε με τη χειραγώγηση της ομοφωνίας μεταξύ των δρώντων (Τζιάρρας & Μούδουρος, 2016, σ.29). Η σκληρή και η ήπια ισχύς είναι συγγενείς μεταξύ τους, επειδή αποτελούν και οι δυο τα στοιχεία της ικανότητας επίτευξης του σκοπού επηρεάζοντας τη συμπεριφορά άλλων. Η διαφορά τους έγκειται στο χαρακτήρα της συμπεριφοράς και στη δυνατότητα προσδιορισμού των μέσων. Ορισμένες φορές ενισχύουν η μια την άλλη και άλλες φορές

συγκρούονται. Έξυπνη ισχύς είναι ο κατάλληλος κατά περίπτωση συνδυασμός σκληρής και ήπιας ισχύος (Nye, 2005, σ.37, σ.67, σ.79).

Η έξυπνη ισχύς δηλαδή καταφεύγει διακριτικά στη χρήση ή απειλή χρήσης βίας, εφόσον αυτό απαιτείται από ακραίες περιστάσεις. Είναι η ικανότητα να κατανοείς το περιβάλλον ώστε ο συνδυασμός σκληρής και ήπιας ισχύος να ενσωματώνεται σε μια στρατηγική έξυπνης ισχύος (Nye, 2009, σ.162). Η εικόνα της έξυπνης ισχύος θυμίζει τον κένταυρο: μισός άνθρωπος, μισός θηρίο, ένας απαραίτητος συνδυασμός συναίνεσης και εξαναγκασμού (Τζιάρρας & Μούδουρος, 2016, σ.30), ένας συνδυασμός διαφόρων ιδιοτήτων ήπιας ισχύος με μακιαβελικές τεχνικές σκληρής ισχύος. Η Οξεία Ισχύς δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως έξυπνη ισχύς, διότι εκφράζεται μέσα από τεχνικές επιρροής και μεθόδους οι οποίες δεν είναι «καλοπροαίρετες» και αποστασιοποιούνται από τη χρήση της έλξης και της πειθούς (Ngangom, 2018), προκαλώντας διαστρέβλωση της πραγματικότητας και χειραγώγηση της κοινής γνώμης.

Ο Nye αναφέρει ως παράδειγμα επιτυχημένης εφαρμογής της έξυπνης ισχύος τον Ψυχρό Πόλεμο: η σκληρή ισχύς δημιούργησε το ανάχωμα της εχθρικής στρατιωτικής ισχύος αλλά ταυτόχρονα η ήπια ισχύς διέβρωσε το σοβιετικό σύστημα εκ των έσω (Nye, 2005, σ.110).

Εν κατακλείδι, είναι η ορθολογική σύνθεση της σκληρής και ήπιας ισχύος, δίνοντας έμφαση στη δημόσια διπλωματία, έχοντας τη στρατιωτική ισχύ ως «εφεδρεία» και για αμυντικές ανάγκες. Ο όρος υιοθετήθηκε από την Υπουργό Εξωτερικών Χίλαρι Κλίντον.

3.5.4 Η 4^η πτυχή (:)

Οι εξωτερικές πολιτικές των κρατών, κατά κανόνα, καθορίζονται από τη δομή και τις ισορροπίες του διεθνούς συστήματος. Τουλάχιστον αυτή η κατάσταση επικρατούσε κατά τον Ψυχρό Πόλεμο και τη μετά-ψυχροπολεμική περίοδο της αμερικανικής «ηγεμονικής σταθερότητας» (Buzan, 2009). Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, καθίσταται πλέον σαφές ότι οι παράγοντες εσωτερικής πολιτικής έχουν κάποιο ρόλο να διαδραματίζουν στο σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής (Taliafero, 2009).

Οι αλλαγές της παγκόσμιας πολιτικής οικονομίας με τη σταδιακή μετακίνηση κεφαλαίου, εμπορίου και βιομηχανικής παραγωγής από τη Δύση προς τις αναπτυσσόμενες χώρες οδήγησαν στην ενίσχυση της επιρροής μη-δυτικών δυνάμεων με την ταυτόχρονη μείωση των παραδοσιακών διεθνών μπλοκ και στρατιωτικών συμμαχιών (Ferguson, 2011).

Ο κόσμος σύμφωνα με τη θεώρηση της σύγκρουσης των πολιτισμών, είναι διαιρεμένος ανάμεσα στη Δύση ή τον «Βορρά» κατά τους Μαρξιστές και τους υπόλοιπους μη δυτικούς πολιτισμούς. Η κυριαρχία του δυτικού πολιτισμού εμφανίζεται με όρους πολιτικοστρατιωτικούς, οικονομικούς και τεχνολογικούς (Κουσκουβέλης, 2004, σ.83) και αυτό ακριβώς έρχεται να αμφισβητήσει η Οξεία Ισχύς.

Η παρούσα εργασία θεωρεί ότι το περιβάλλον και οι συνθήκες που παρατέθηκαν παραπάνω δημιούργησαν την ανάγκη ορισμού μιας τέταρτης μορφής ισχύος: της Οξείας Ισχύος¹².

¹² Αναλυτική προσέγγιση για την έννοια της Οξείας Ισχύος στο κεφάλαιο 5.

4 Κοινή γνώμη, προπαγάνδα και ψευδολογία στο Διεθνές Σύστημα

4.1 Η προπαγάνδα ως εργαλείο Διεθνούς Πολιτικής

Η συνειδητή και ευφυής χειραγώγηση των οργανωμένων συνηθειών και πεποιθήσεων των μαζών αποτελεί σημαντική παράμετρο της κοινωνίας. Οι χειραγωγοί της κοινής γνώμης είναι απαραίτητοι, διότι ενώ θεωρητικά κάθε πολίτης διαμορφώνει άποψη για δημόσια και ιδιωτικά ζητήματα, στην πράξη θα έπρεπε να μελετήσει δυσνόητους όρους οικονομικής, πολιτικής και ηθικής φύσης, για να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα. Έτσι, αποδέχεται τη στοιχειοθέτηση και οριοθέτηση κάποιων ζητημάτων σε κάποιον διαμορφωτή κοινής γνώμης. Με άλλα λόγια, υπάρχει συνεχής προσπάθεια για χειραγώγηση της σκέψης προς όφελος κάποιας πολιτικής ή μιας ιδέας (Bernays, 2015, σ.9-12).

Η Σοβιετική Ρωσία, μετά την κατάρρευση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και κατά συνέπεια της «Βυζαντινής Οικουμένης¹³» ήταν η πρώτη εθνική μονάδα που ισχυρίστηκε ότι είναι θεματοφύλακας μιας οικουμενικής αλήθειας, υπό τη μορφή της Κομμουνιστικής Διεθνούς, κηρύσσοντας διεθνές δόγμα για την αποτελεσματικότητα της διεθνούς προπαγάνδας.

Συνεπώς, η εισαγωγή της προπαγάνδας ως συστηματικό όργανο διεθνούς πολιτικής μπορεί να αποδοθεί στη Σοβιετική Ρωσία, όντας το πρώτο σύγχρονο κράτος που καθιέρωσε ένα μόνιμο ευρείας κλίμακας διεθνή οργανισμό προπαγάνδας. Συγκεκριμένα, οι Μπολσεβίκοι καταλαμβάνοντας την εξουσία στη Ρωσία, ήταν αδύναμοι στρατιωτικά και οικονομικά και βασικό στοιχείο της δύναμής τους ήταν η δυνατότητα άσκησης επιρροής στην κοινή γνώμη των άλλων χωρών (Carr, 2011, σ.185-186).

Προσπάθεια χρήσης της κοινής γνώμης ως δύναμη σε διεθνές επίπεδο έγινε και από τις Ηνωμένες Πολιτείες το 1909 από τον Πρόεδρο Taft, ο οποίος εκτόνησε σχέδιο για σύναψη συνθηκών για υποχρεωτική επίλυση διεθνών

¹³ Διεθνής τάξη βασισμένη στον βυζαντινό πολιτισμό και ιδεολογισμό.

διαφορών μέσω διαιτησίας. Πίστευε ότι άπαξ και η απόφαση είχε παρθεί από το Δικαστήριο και είχε κοινοποιηθεί προς όλους τους δρώντες του Διεθνούς Συστήματος υπό τη μορφή «επίσημης ανακοίνωσης», ελάχιστα κράτη θα επεδίωκαν να αψηφήσουν την απόφαση και να δεχτούν την «καταδίκη της διεθνούς κοινής γνώμης». Ουσιαστικά είχε την πεποίθηση ότι η διεθνής παγκόσμια γνώμη θα «έκρινε» ποιός είχε δίκιο και ποιός άδικο. Ωστόσο, το αρνητικό ήταν η παρανόηση της επιτακτικής δύναμης της λογικής η οποία θα εκφραζόταν μέσα από τη φωνή του λαού (Carr, 2011, σ.65-66).

Η πρώτη επίσημη προσπάθεια για μείωση της εχθρικής προπαγάνδας ήταν η συμφωνία ανάμεσα στη Γερμανική και την Πολωνική Ραδιοφωνική Εταιρεία που ως στόχο είχε το υλικό που θα μεταδιδόταν να μην προσβάλλει με οποιοδήποτε τρόπο το εθνικό αίσθημα των ακροατών που είναι υπήκοοι του άλλου συμβαλλόμενου μέρους. Ωστόσο, ο περιορισμός της προπαγάνδας αποδείχτηκε τόσο μάταιος όσο και ο περιορισμός των στρατιωτικών όπλων (Carr, 2011, σ.190).

Η προπαγάνδα εστιάζει στις επιθυμίες των μαζών με στόχο να τις κατανοήσει (Hetherington, 2006). Άπαξ και αναλύσει το κοινό και το ταξινομήσει, διαμορφώνει την πολιτική που ορίζει τη γενική συμπεριφορά και στάση (Bernays, 2015, σ.39, σ.52). Η προπαγάνδα θεωρείται μια μορφή επικοινωνίας της πειθούς που δεν προϋποθέτει το διάλογο μεταξύ πομπού και δέκτη και στοχεύει να προσαρμόσει τις στάσεις και συμπεριφορές των δεκτών στις προτιμήσεις των πομπών-προπαγανδιστών (Gestrlé, 2014, σ.55-56). Η βάση μιας επιτυχημένης προπαγάνδας είναι να θέτει ένα στόχο και να προσπαθεί να τον επιτύχει, κατανοώντας το κοινό και τροποποιώντας τις συνθήκες προκείμενου να χειραγωγήσει και να το επηρεάσει (Hetherington, 2006, 33). Μέσω επαναλαμβανόμενης δράσης κάνει το κοινό πιο δεκτικό, καθώς το εξοικειώνει¹⁴. Υπάρχει επομένως ανάγκη για συνεχή αναπροσαρμογή της προπαγάνδας και συντονισμό της με τις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες και αντιλήψεις (Bernays, 2015, σ.140, σ.188, σ.231). Η πιο αποτελεσματική προπαγάνδα δεν

¹⁴ Σύμφωνα με τον George R. R. Martin, «η εξοικείωση είναι ο πατέρας της αποδοχής». Martin, G. (2018). *Fire and Blood*. Αμερική: Bantam.

είναι αυτή που εμφανίζεται ως προπαγάνδα, αλλά αυτή που διαδίδεται από μέσα που θεωρούνται ουδέτερα και αξιόπιστα (Gestrlé, 2014, σ.207).

Η λέξη προπαγάνδα προκαλεί σε πολλούς ένα δυσάρεστο συνειρμό, όμως στην πραγματικότητα εξαρτάται από την περίπτωση, το σκοπό και την ορθότητα - ακεραιότητα των πληροφοριών που μεταδίδονται. Οι τεχνικές της δεν θεωρούνται ούτε καλές ούτε κακές αλλά καθορίζονται από τη χρήση τους. Επομένως, ως προπαγάνδα μπορεί να οριστεί ο *«μηχανισμός μέσω του οποίου διαδίδονται ιδέες, υπό την έννοια μιας οργανωμένης προσπάθειας»*. Με άλλα λόγια, είναι μια σταθερή και συνεχής προσπάθεια δημιουργίας και αναμόρφωσης γεγονότων με σκοπό τον επηρεασμό, κατασκευάζοντας καταστάσεις και εικόνες. Ο Edward Bernays¹⁵ προτείνει την προπαγάνδα ως το όργανο με το οποίο επιτυγχάνεται το επιθυμητό αποτέλεσμα και δημιουργείται τάξη στο χάος (Bernays, 2015, σ.25-26, σ.32, σ.199).

4.2 Η κοινή γνώμη και η επίδρασή της στις Διεθνείς Σχέσεις

Ο λόρδος Cecil είχε δηλώσει ότι *«το ισχυρότερο όπλο δεν είναι το στρατιωτικό ή το οικονομικό αλλά αυτό της κοινής γνώμης»* (Carr, 2011, σ.69). Η πρώτη καταγεγραμμένη χειραγώγηση κοινής γνώμης είναι από τον Όμηρο, στην πολιορκία της Τροίας, όταν μετά από αντιμαχίες των αρχηγών ο Αχιλλέας αποχώρησε, το ηθικό των Ελλήνων ήταν χαμηλό και υπήρχαν σκέψεις για επιστροφή στην πατρίδα. Ο Οδυσσέας με την πειθώ του λόγου, κυρίως ειρωνευόμενος τους Έλληνες ότι θα επιστρέψουν στην Ελλάδα ηττημένοι, τους πείθει όχι μόνο να παραμείνουν στην Τροία αλλά να συνεχίσουν την πολιορκία ακόμη πιο σθεναρά (Κουσκουβέλης, 2015, σ.57-58).

Το ανθρώπινο δυναμικό δε λογίζεται μόνο αριθμητικά, για το λόγο αυτό είναι αναγκαία η χειραγώγησή του μέσω επηρεασμού της κοινής τους γνώμης (Bok, 1999, 64). Κατά τον Dicey *«οι περιστάσεις είναι αυτές που διαμορφώνουν τις απόψεις των περισσότερων ανθρώπων»* και κατά συνέπεια η κοινή γνώμη επηρεάζεται από αυτές τις περιστάσεις. Η *«Ισχύς της πειθούς»*, πατέρας της

¹⁵ Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συμμετείχε στην επιτροπή Δημόσιας Πληροφόρησης του προέδρου Ουίλσον και συντόνιζε την πολεμική προπαγάνδα των ΗΠΑ. Θεωρείται ο «πατέρας» του κλάδου των Δημοσίων Σχέσεων.

έννοιας της οποίας είναι ο Edward H. Carr, δεν πρέπει κατά τον ίδιο να θεωρείται κατώτερη των άλλων μορφών ισχύος, αλλά ανέκαθεν υπήρξε στενά συνδεδεμένη με αυτές. Ο Χριστιανισμός φέρεται ως το πρώτο μεγάλο κίνημα στην Ιστορία που είχε μαζική επιρροή. Η Καθολική Εκκλησία είχε αντιληφθεί τις δυνατότητες ισχύος που γεννούσε ο έλεγχος της μάζας και έτσι μετατράπηκε κατά τον Μεσαίωνα στον θεσμό εκείνο που διέδιδε και εξάλειφε απόψεις, δημιουργώντας τις συνθήκες για μια πρώιμη μορφή λογοκρισίας (Carr, 2011, σ.180).

Τα είδη της κοινής γνώμης είναι η ενεργοποιημένη και η λανθάνουσα. Την ενεργοποιημένη κοινή γνώμη αποτελούν πολίτες ενημερωμένοι, οργανωμένοι που κινητοποιούνται γρήγορα. Η λανθάνουσα κοινή γνώμη, η οποία αποτελεί την πλειοψηφία, πρόκειται για διαμορφωθέντες απόψεις κυμαινόμενες από τις θεμελιώδεις δημόσιες προτιμήσεις. Αυτές είναι οι πιο μεταβλητές και επιφανειακές (Gestrlié, 2014, σ.129). Η Οξεία Ισχύς εκμεταλλεύεται αυτό το σύγχρονο περιβάλλον, όπου η κοινή γνώμη είναι ιδιαίτερα εξαρτημένη από τη διαχείριση της τρέχουσας πληροφορίας.

Ο επηρεασμός της σκέψης είναι μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα υποσυνείδητα, δε σχετίζεται με τις συνθήκες και τα συμφέροντα, αλλά κατευθύνεται προς την εκπλήρωση των στόχων (Tilly, 2005). Εάν σχηματιστούν οι συνθήκες που διαμορφώνουν τη σκέψη, αυτές θα συνίστατο στο εξής τρίπτυχο: *Συνθήκες (περιβάλλον) - Συμφέροντα - Σκοπός*. Χαρακτηριστικό λοιπόν της σκέψης αποτελεί ότι εξυπηρετεί κάποιον σκοπό (Carr, 2011, σ.110). Συνηθισμένη μορφή σκέψης που εξυπηρετεί ένα σκοπό αποτελούν οι θεωρίες που έχουν στόχο να μειώσουν το κύρος ενός εχθρού.

Αδιαμφισβήτητα η κοινή γνώμη εξαρτάται από την κοινωνική θέση και τα συμφέροντα. Μια κυρίαρχη ομάδα, λόγω της υπεροχής της μπορεί να επιβάλει και να διαδώσει τις απόψεις της πιο εύκολα σε άλλους. Ο Χίτλερ είχε δηλώσει ότι με *«έξυπνη, διαρκή προπαγάνδα ακόμη και ο παράδεισος μπορεί να παρουσιαστεί σε έναν λαό σαν κόλαση και η πιο άθλια ζωή σαν παράδεισος»* (Carr, 2011, σ.192).

Παρότι οι δημοκρατίες ισχυρίζονται ότι ακολουθούν την κοινή γνώμη, σε αντίθεση με τα ολοκληρωτικά καθεστώτα (Mearsheimer, 2012) που θέτουν το πλαίσιο και επιβάλλουν συμμόρφωση σε αυτό, τόσο οι μεν όσο και οι δε συμφωνούν ως προς την τεράστια σημασία της προπαγάνδας και της εσωτερικής νομιμοποίησης (Carr, 2011, σ.181).

Σύμφωνα με τον Συνταγματάρχη James Treadwell, πρώην Διοικητή του 4^{ου} Συγκροτήματος Ψυχολογικών Επιχειρήσεων, η αλήθεια είναι η καλύτερη προπαγάνδα, διαφορετικά σε αντίθετη περίπτωση χάνεται η αξιοπιστία. Στο στρατηγικό επίπεδο η εμπλοκή των ΜΜΕ είναι αναπόφευκτη, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο τη στρατηγική της αλήθειας μονόδρομο. Σήμερα είναι ευρέως αποδεκτό ότι τα κράτη διενεργούν επιχειρήσεις προπαγάνδας, οι οποίες αποτελούν μια ενεργή διαδικασία πειθούς. Οι στρατηγικές με βάση τη γνώση αποτελούν το κύριο μέσο εξαπάτησης του εχθρού που μειώνει στο ελάχιστο τις ανθρώπινες απώλειες (Ραγιές, 2014, σ.58, σ.64, σ.198-199).

Στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων έχει υπογραμμιστεί πλέον η σημασία των επικοινωνιακών ροών και του ρόλου της πληροφορίας για την ανάδειξη μιας «διεθνούς κοινής γνώμης». Άλλωστε η παραγωγή και διανομή μαζικής πληροφορίας παραπέμπει στην κατανόηση των στρατηγικών δυνατοτήτων της παραπληροφόρησης, νοούμενη ως νόθευση της αντικειμενικής ενημέρωσης (Gestrlé, 2014, σ.169). Με όρους διεθνούς πολιτικής, η παρούσα εργασία το αποκαλεί Οξεία Ισχύ.

4.3 Τα όρια στη χειραγώγηση της κοινής γνώμης

Ο έλεγχος της κοινής γνώμης υπόκειται σε περιορισμούς. Ο κυριότερος λόγος είναι η ανάγκη συμμόρφωσης, έως ένα βαθμό τουλάχιστον, με το γεγονός. Υπάρχουν αντικειμενικά συμβάντα τα οποία δύσκολα μπορούν να αλλοιωθούν και να παρουσιαστούν με διαφορετικό τρόπο. Με άλλα λόγια, ο κίνδυνος αποκαλύψεως της αλήθειας συνιστά σημαντικό παράγοντα περιορισμού της ισχύος της πειθούς. Επιπλέον, η εκπαίδευση και η παιδεία, που προάγουν πιο ανεξάρτητο ερευνητικό πνεύμα, είναι συντελεστές μείωσης της επιρροής που δύναται να ασκηθεί επάνω στην κοινή γνώμη (Mearsheimer, 2012). Ακόμη, περιορίζεται και από το έμφυτο ουτοπικό στοιχείο που χαρακτηρίζει την ίδια την

ανθρώπινη φύση. Εν τέλει, η προπαγάνδα, στο βαθμό που διαστρεβλώνει και ερμηνεύει τα γεγονότα με στόχο την εξυπηρέτηση κάποιου σκοπού, εμπεριέχει και ένα αυτοκαταστροφικό στοιχείο (Carr, 2011, σ.193).

4.4 Διεθνής Ψευδολογία

Η διεθνής πολιτική είναι ένα πεδίο όπου οι κανόνες συχνά καταστρατηγούνται και οι επιπτώσεις είναι ελάχιστες. Επομένως, τα κράτη αντιλαμβάνονται ότι πρέπει να κάνουν οτιδήποτε είναι απαραίτητο για να εξασφαλίσουν την ασφάλειά τους, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει να πουν ψέματα για να εξαπατήσουν. Οι πολιτικοί είναι εύκολο να πουν ψέματα στους πολίτες διότι έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες και ελέγχουν τη ροή των πληροφοριών (Mearsheimer, 2012, σ.24-25, σ.101-102).

Το να λέει κάποιος την αλήθεια (*truth telling*), είναι η προσπάθεια περιγραφής γεγονότων με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, με ευθύτητα και ειλικρίνεια (Snow, 2012). Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, υφίσταται περιορισμένη γνώση των λεπτομερειών, οι αναμνήσεις είναι ανακριβείς και έτσι δεν είναι πάντα εφικτό να αποκαλυφθεί η «απόλυτη» αλήθεια. Αυτό έχει ως συνέπεια τη παραπλάνηση (*deception*), ηθελημένες κινήσεις που έχουν ως σκοπό να παρεμποδίσουν τους άλλους να αποκαλύψουν την αλήθεια, μέσω μιας ανειλικρινούς και όχι πλήρους περιγραφής των γεγονότων (Mearsheimer, 2012, σ.35).

Ψεύδος (*lying*) είναι η διατύπωση μιας δήλωσης από κάποιον που γνωρίζει ή υποπτεύεται ότι είναι ψευδής, με την ελπίδα ότι οι άλλοι θα πιστέψουν πως είναι αλήθεια (Mearsheimer, 2012, σ.35). Ουσιαστικά το ψέμα είναι ενεργητική πράξη που στοχεύει στην παραπλάνηση. Έγκειται στην επινόηση γεγονότων, στην άρνηση γεγονότων και στην μη ειλικρινή σύνδεση πραγματικών γεγονότων (Craig Roberts, 2019). Ο ψεύτης οδηγεί εσκεμμένα σε λανθασμένο συμπέρασμα χωρίς ωστόσο, να το διατυπώνει ρητά. Οι ψεύτες δίνουν μεγάλη προσοχή στα γεγονότα, παρότι δε λένε την αλήθεια για αυτά.

Διαστρέβλωση (*spinning*) υφίσταται όταν κάποιος διηγείται μια ιστορία και τονίζει ή υποβαθμίζει κάποια γεγονότα, συνδέοντας τα με τρόπο που να

υπογραμμίζει ή να αγνοεί όσα τον συμφέρουν (Mearsheimer, 2012, σ.36). Η διάκριση μεταξύ ψέματος και διαστρέβλωσης είναι συχνά δύσκολη. Η ουσία της στρέβλωσης είναι ότι μπορεί κάποιος να λέει την αλήθεια, αλλά δεν είναι υποχρεωμένος να πει όλη την αλήθεια.

Δεκαπέντε (15) χρόνια μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου παρατηρήθηκε μια έντονη διεθνής ψευδολογία. Ο Χίτλερ είχε δηλώσει κατά τη διάρκεια ομιλίας του στο γερμανικό Κοινοβούλιο ότι *«η ειρήνη είναι ο πολυτιμότερος θησαυρός μας»*. Το 1929 η Σοβιετική Ένωση είχε δηλώσει ότι *«βασικός σκοπός της διεθνούς πολιτικής [της Σοβιετικής Ένωσης] είναι η διαφύλαξη της ειρήνης»*, ενώ σύμφωνα με τον Matsuoκα *«ο αντικειμενικός σκοπός της Ιαπωνίας, παρά την αντίθετη προπαγάνδα που γίνεται επί του θέματος, είναι η ειρήνη»* (Carr, 2011, σ.89-90). Άλλωστε, η ίδια η προπαγάνδα κατά του πολέμου είναι μορφή πολεμικής προπαγάνδας. Ο Βρετανός πολιτικός Χένρυ Τέυλορ είχε πει πως *«το ψεύδος παύει να αποτελεί ψεύδος σε συνθήκες όπου όλες οι πλευρές κατανοούν ότι δεν αναμένεται να ακουστεί η αλήθεια»*.

Πιο πιθανό είναι οι ηγέτες να πουν ψέματα στο δικό τους λαό για ένα ζήτημα εξωτερικής πολιτικής παρά σε άλλες χώρες, καταδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο ότι οι δημοκρατίες που ακολουθούν φιλόδοξη εξωτερική πολιτική, εκκινούν πολέμους «επιλογής», εφόσον δεν υπάρχει άμεσος κίνδυνος για τα ζωτικά τους συμφέροντα (Tilly, 2005). Για παράδειγμα ο Φραγκλίνος Ρούσβελτ είπε ψέματα για το ναυτικό επεισόδιο το 1941 για να διευκολύνει την είσοδο των ΗΠΑ στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Mearsheimer, 2012, σ.22).

Ορισμένες φορές υπάρχουν στρατηγικοί λόγοι για να πει ψέματα ένας ηγέτης, καθότι η ψευδολογία σε επίπεδο διεθνούς πολιτικής συχνά θεωρείται έξυπνη, αναγκαία και σε ορισμένες των περιπτώσεων ακόμη και ηθική (Bok, 1999). Άλλωστε, όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, η επιτυχία μπορεί να συγχωρέσει το ψέμα ή τουλάχιστον να το καταστήσει ανεκτό (Mearsheimer, 2012, σ.11, σ.27).

Το ψέμα είναι μορφή παραπλάνησης αλλά κάθε μορφή παραπλάνησης δεν αποτελεί ψέμα. Η αποσιώπηση και η διαστρέβλωση, είδη προπαγάνδας, δεν περιλαμβάνουν ψευδείς δηλώσεις ή αφήγηση γεγονότων με αναληθή

κατακλείδα, ωστόσο, δεν ισοδυναμούν με την αλήθεια. Η πολιτική άλλωστε αποτελεί γόνιμο έδαφος για τέτοιου είδους παραπλανήσεις (Mearsheimer, 2012, σ.11, σ.26).

4.5 Τα «5,5» είδη των Στρατηγικών Ψεμάτων

Ένα ψέμα μπορεί να ικανοποιεί πολλαπλούς σκοπούς και να στοχεύει διαφορετικά κοινά. Ψέματα που έχουν σκοπό τον «κοινωνικό ιμπεριαλισμό», δηλαδή αυτά που προωθούν πολιτικά ή οικονομικά συμφέροντα μιας συγκεκριμένης ομάδας συμφερόντων δεν θεωρούνται ότι εξυπηρετούν κάποιο στρατηγικό σκοπό. Επιπλέον, στην ίδια κατηγορία ανήκουν και οι «αχρείες συγκαλύψεις» (ignoble cover-ups), όπου κάποιος ηγέτης ψεύδεται για αποτυχημένες πολιτικές επιλογές που έλαβαν χώρα. Κύριος λόγος αυτής της κατηγορίας ψεμάτων ο εγωισμός και η προστασία των ιδίων (Mearsheimer, 2012, σ.48). Επομένως, αυτά τα ψεύδη δεν αποσκοπούν στο να ωφελήσουν το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και δεν τίθενται στην υπηρεσία του εθνικού συμφέροντος (Bok, 1999).

Από την άλλη πλευρά, τα στρατηγικά ψεύδη είναι διαφορετικά: στόχος τους είναι η προαγωγή της κοινωνικής ευημερίας. Διαθέτουν συνήθως και ψήγματα νομιμοποίησης (Mearsheimer, 2012, σ.49). Μπορεί να αποδειχθούν ότι θα ωφελήσουν μια χώρα χωρίς ωστόσο να αποκλείεται το ενδεχόμενο να της κάνουν περισσότερο κακό. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής η επιτυχία συγχωρεί το ψέμα, ή τουλάχιστον το καθιστά ανεκτό (Mearsheimer, 2012, σ.27).

4.5.1 Διακρατικά Ψεύδη

Απευθύνονται σε άλλες χώρες με σκοπό είτε να κερδηθεί κάποιο στρατηγικό πλεονέκτημα είτε να εμποδιστεί η αντίπαλη χώρα να αποκτήσει κάποιο. Είθισται να χρησιμοποιούνται εναντίον αντιπάλων κρατών, χωρίς ωστόσο να αποκλείονται και οι σύμμαχοι (Mearsheimer, 2012, σ.77-81). Υπάρχουν ορισμένες καταστάσεις κατάλληλες που ενθαρρύνουν τη διακρατική ψευδολογία: όταν το περιβάλλον χαρακτηρίζεται ως υψηλού κινδύνου και υφίσταται έντονος ανταγωνισμός ασφαλείας, κατά τη διάρκεια μιας κρίσης και

φυσικά σε καιρό πολέμου. Υπό αυτές τις καταστάσεις δημιουργούνται τα απαραίτητα κίνητρα για την διακρατική ψευδολογία (Hetherington, 2006).

4.5.1.1 «Χομπεισιανός κόσμος»

Οι χώρες που βρίσκονται σε περιοχές με μεγάλο ανταγωνισμό ασφαλείας είναι πιθανότερο να πουν ψέματα από κράτη που είναι σε σχετικά ειρηνικές περιοχές. Τα κράτη που λειτουργούν σε περιβάλλον υψηλού κινδύνου αισθάνονται διαρκώς ευάλωτα και τείνουν να χρησιμοποιούν κάθε στρατηγική που θα τους εξασφάλιζε καλύτερα το αίσθημα ασφαλείας τους (Mearsheimer, 2012, σ.78).

4.5.1.2 Κρίση

Κατά τη διάρκεια μια κρίσης ένα κράτος που επιδιώκει να αποφύγει τον πόλεμο έχει ισχυρό κίνητρο να διαδώσει ψέματα εάν αυτό πιστεύει ότι θα βοηθήσει στη λήξη της κρίσης χωρίς σύγκρουση (Tilly, 2005). Ωστόσο, σε μια κρίση κάθε πλευρά θα είναι επιφυλακτική στις διακηρύξεις της άλλης. Κατά συνέπεια, θα δυσκολέψουν οι συνθήκες να ειπωθούν πειστικά ψέματα (Mearsheimer, 2012, σ.78).

4.5.1.3 Πόλεμος

Δεν αποτελεί παράξενο το γεγονός ότι στον πόλεμο, λόγω της επιτακτικής ανάγκης για επιβίωση της χώρας, δίνονται ευκαιρίες για ψέματα.

4.5.2 Κινδυνολογία

Υφίσταται όταν λέγονται ψέματα στους πολίτες της χώρας για μια εξωτερική απειλή, που θεωρείται ότι δεν την αντιλαμβάνονται πλήρως οι πολίτες της και έτσι η πολιτική ηγεσία κινδυνολογεί διότι πιστεύει ότι αυτό εξυπηρετεί το εθνικό συμφέρον. Λαμβάνει χώρα όταν οι ηγέτες βλέπουν μια αναδυόμενη απειλή και εκτιμούν ότι ο μόνος τρόπος να το αντιληφθεί αυτό ο λαός είναι μέσω μιας εκστρατείας παραπλάνησης. Στόχος είναι να παραπλανηθεί όχι μόνο ο μέσος άνθρωπος αλλά και οι μορφωμένες ελίτ. Οι εκστρατείες παραπλάνησης μπορεί να απευθύνονται και σε γραφειοκράτες της ίδιας της κυβέρνησης.

Απώτερος στόχος της κινδυνολογίας είναι να κερδηθεί η αναγκαία υποστήριξη μιας πολιτικής (Mearsheimer, 2012, σ.83-84).

Ωστόσο, η κινδυνολογία είναι άκρως αντιδημοκρατική, παρότι οι ηγέτες την ακολουθούν για να εξαπατήσουν για το εθνικό συμφέρον και όχι για προσωπικό όφελος (Bok, 1999). Σαφώς, η μορφή του καθεστώτος επηρεάζει την πιθανότητα εκδήλωσης κινδυνολογίας. Σε δημοκρατίες είναι πιο πιθανή η εμφάνισή της επειδή οι ηγέτες δεσμεύονται από την κοινή γνώμη. Επίσης, η γεωγραφία είναι ένας ακόμη παράγοντας που επηρεάζει την ανάπτυξη της κινδυνολογίας, διότι σε κράτη που συνορεύουν με απειλητικό αντίπαλο η διόγκωση της απειλής δεν είναι αναγκαία, εν αντιθέσει με άλλα που ένας μακρινός εχθρός φαντάζει λιγότερο απειλητικός (Mearsheimer, 2012, σ.104, σ.106).

4.5.3 Στρατηγικές Συγκάλυψης

Είναι ψέματα που επιδιώκουν να αποκρύψουν αμφιλεγόμενες πολιτικές και στρατηγικές. Στόχος δεν είναι η προστασία όσων τα «θαλάσσωσαν» αλλά να προστατευτεί η ίδια η χώρα (Tilly, 2005). Για παράδειγμα σε καιρό πολέμου, καθοριστική σημασία κατέχει η απόκρυψη της ανικανότητας του στρατού στο λαό, ώστε να διατηρηθεί η ενότητα στο εσωτερικό.

Τα ψεύδη που χαρακτηρίζονται ως στρατηγικές συγκάλυψης λαμβάνουν δύο (02) μορφές: η μία είναι για μια πολιτική που πήγε στραβά, με στόχο τη διαφύλαξη των συμφερόντων της χώρας και η άλλη μορφή είναι η απόκρυψη μιας αμφιλεγόμενης, αλλά έξυπνης στρατηγικής, που θεωρείται ότι θα επιφέρει αντίδραση από το λαό. Πάντως και στις δύο περιπτώσεις, συντρέχουν σοβαροί στρατηγικοί λόγοι (Mearsheimer, 2012, σ.117).

Οι στρατηγικές συγκαλύψεις συνήθως αναφέρονται και σε άλλα κράτη· το ακροατήριο που απευθύνεται είναι είτε μόνο εσωτερικό, είτε εσωτερικό και εξωτερικό. Οι λόγοι επιλογής των στρατηγικών συγκαλύψεων είναι η αποφυγή προβολής αδυναμίας του κράτους, να μη ζημιωθεί η σχέση του με άλλες χώρες και να μην υπονομευθεί η εθνική ενότητα. Παρότι, οι στρατηγικές συγκαλύψεις μπορεί ορισμένες φορές να είναι απαραίτητες, συνεπάγονται και ρίσκα· κυρίως

υπάρχει πιθανότητα για αποτελέσματα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα και να διαφθαρεί η ζωή στο εσωτερικό της χώρας (Mearsheimer, 2012, σ.109-111, σ.153-155).

4.5.4 Παραγωγή Εθνικιστικών Μύθων

Οι εθνικιστικοί μύθοι αφορούν ψέματα για το παρελθόν μιας χώρας. Ουσιαστικά υπάρχει η διήγηση μιας ιστορίας όπου «εμείς» έχουμε πάντα δίκιο και οι «άλλοι» άδικο. Σκοπός είναι η ισχυρή αίσθηση συλλογικής ταυτότητας, η οποία είναι απαραίτητη για την οικοδόμηση και διατήρηση ενός βιώσιμου έθνους-κράτους. Ισχύει εξίσου και για τα έθνη χωρίς κράτος όσο και για τα έθνη-κράτη (Mearsheimer, 2012, σ.21-24).

Η άνοδος του εθνικισμού τους περασμένους αιώνες οδήγησε πολλές εθνοτικές και εθνικές ομάδες στην απόπειρα ίδρυσης του δικού τους κράτους. Για να επιτευχθεί αυτό κάθε ομάδα δημιούργησε τους δικούς της μύθους για το παρελθόν, παρουσιάζοντας τους εαυτούς τους με ευνοϊκό τρόπο και τις αντίπαλες εθνικές ομάδες με αρνητικό τρόπο. Άλλωστε το «ιστορικό σφάλμα» αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη δημιουργία ενός έθνους (Friedman, 2007). Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι η κυρίαρχη αφήγηση μιας χώρας για το παρελθόν της αποτελείται μόνο από μύθους, ενδέχεται να εμπεριέχει και αληθινές ιστορίες. Προκύπτει λοιπόν ότι οι εθνικιστικοί μύθοι προάγουν την ενότητα δημιουργώντας μια ισχυρή αίσθηση του έθνους που όχι μόνο επιτρέπει στο λαό να αισθάνεται υπερήφανος αλλά να είναι και πρόθυμος ακόμα και να πεθάνει γι' αυτό, εάν απαιτηθεί.

Επίσης, οι εθνικιστικοί μύθοι ίσως να αποβλέπουν στη διεθνή νομιμοποίηση. Για παράδειγμα, οι Γερμανοί μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δημιούργησαν το μύθο ότι η Βέρμαχτ δεν είχε λάβει μέρος στις μαζικές σφαγές αθώων αμάχων, καταδεικνύοντας αποκλειστικά τα Ες Ες και τον Χίτλερ, προβάλλοντας ότι μόνο ένα μικρό κομμάτι της κοινωνίας ταυτιζόταν με αυτό. Οι ΗΠΑ το πίστεψαν στα πρώτα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, διότι ήταν ταγμένες στην εξουγίανση του γερμανικού στρατού και την ενσωμάτωσή του στο NATO. Από το 1960 και μετά Γερμανοί μελετητές αποκάλυψαν αυτό το ψέμα, ωστόσο ο Bundeswehr, ο νέος γερμανικός στρατός, και το NATO είχαν εδραιωθεί και η

αποκάλυψη της αλήθειας δεν επηρέασε καθόλου τις ΗΠΑ (Mearsheimer, 2012, σ.136).

Σε περιπτώσεις ανασφάλειας οι ηγέτες μπορεί να καταφύγουν σε εθνικιστική - πατριωτική ρητορική, μεταβάλλοντας την πειθώ σε προπαγάνδα και πολιτική κατήχηση (Nye, 209, σ.89).

4.5.5 Φιλελεύθερα Ψεύδη

Υπάρχει ένα σύστημα κανόνων που υπαγορεύει τις αποδεκτές μορφές κρατικής συμπεριφοράς και είναι συνδεδεμένο με τη θεωρία περί δίκαιου πολέμου και τη γενικότερη φιλελεύθερη ιδεολογία. Οι περισσότεροι πολιτικοί, κυρίως στις δημοκρατίες, υποστηρίζουν ότι αποδέχονται, τηρούν και εφαρμόζουν αυτές τις νόρμες. (Bok, 1999, 52) Εντούτοις, μερικές φορές οι χώρες ισχυρίζονται ότι το εθνικό συμφέρον τους επιβάλλει να ενεργήσουν αγνοώντας αυτούς τους κοινά αποδεκτούς κανόνες.

Όταν λοιπόν τα κράτη ενεργούν με τρόπους που αντιβαίνουν στις φιλελεύθερες νόρμες, το διεθνές δίκαιο, τις αποδεκτές μορφές κρατικής συμπεριφοράς και γενικότερα στη φιλελεύθερη ιδεολογία, επινοούν ψευδείς ιστορίες με σκοπό τη συγκάλυψη, παράγοντας έτσι τα φιλελεύθερα ψεύδη (Mearsheimer, 2012, σ.131). Επομένως, τα φιλελεύθερα ψεύδη υφίσταντο στη συγκάλυψη της συμπεριφοράς κρατών όταν αυτή έρχεται σε αντίθεση με το πλαίσιο των φιλελεύθερων νορμών που είναι ευρέως αποδεκτές και κωδικοποιούνται στο Διεθνές Δίκαιο.

Παράδειγμα τέτοιας συμπεριφοράς είναι η συμμαχία με απεχθείς χώρες όταν αυτό ωστόσο απορρέει σημαντικά στρατηγικά οφέλη, όπως η συνεργασία των Τσόρτσιλ και Ρούσβελτ με τον Στάλιν για να αντιμετωπίσουν τη ναζιστική Γερμανία. Για να μη φανεί ότι κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου συνεργάζονται με έναν τυραννικό δολοφόνο, τον παρουσίαζαν με ευνοϊκό τρόπο, αποκαλώντας τον συχνά «θείο Τζο». Παρά τον ισχυρισμό του Mearsheimer ότι η «*διεθνής πολιτική είναι μια βρόμικη και επικίνδυνη υπόθεση*», οι περισσότεροι επιθυμούν να δικαιολογούν τις πράξεις τους, πιστεύοντας ότι αυτοί έχουν δίκαιο ενώ οι αντίπαλοι όχι (Mearsheimer, 2012, σ.134).

Ουσιαστικά η ανάγκη των φιλελεύθερων ψεμάτων ανακύπτει όταν η ρεαλιστική και η ιδεαλιστική προस्ताγή έρχονται σε αντίθεση, όταν δηλαδή κάποιος ενεργούν ως ρεαλιστές αλλά μιλούν ως φιλελεύθεροι (Mearsheimer, 2012, σ.134, σ.136). Οι πολιτικοί ηγέτες πρέπει να παίρνουν συχνά αντιδημοφιλείς αποφάσεις, άλλωστε, η δημοτικότητα δεν ήταν ποτέ αυτοσκοπός στην εξωτερική πολιτική (Nye, 2005, σ.55).

Σχεδόν όλοι οι ηγέτες, είτε κυβερνούν δημοκρατίες είτε απολυταρχίες, συνηθίζουν να δικαιολογούν τις πολιτικές τους επιλογές με όρους φιλελευθερισμού¹⁶. Με άλλα λόγια, ψεύδονται για να παρουσιάσουν τις ενέργειές τους ως υπεύθυνες και σύμφωνες με τη διεθνή κοινωνία

4.5.6 Υποβάθμιση Απειλής

Θεωρείται «0,5» στρατηγικό ψεύδος, διότι συμβαίνει σπάνια. Προκύπτει όταν μια χώρα είναι αποφασισμένη να αποφύγει έναν πόλεμο παρά την έντονη λαϊκή πίεση προς το αντίθετο.

4.6 Τα όρια της Διεθνούς Ψευδολογίας

Ο πρόεδρος Ρέιγκαν τόνιζε *«εμπιστευτείτε, αλλά επαληθεύστε»*. Το ψέμα είναι αποτελεσματικό μόνο όταν το δυνητικό θύμα πιστεύει ότι ο ψεύτης μάλλον λέει την αλήθεια (Bok, 1999, 81). Γι' αυτό η χρησιμότητά του έγκειται στην επιλεκτικότητα και την προσοχή και όχι την υπερβολή, διότι το ψέμα έχει τα όρια του ως εργαλείο πολιτικής τέχνης (Mearsheimer, 2012, σ.58-59).

Τίμημα για ψέμα υφίσταται ακόμη κι αν αυτό επιτύχει το σκοπό του (Tilly, 2005). Η ψευδολογία επί μονίμου βάσεως έχει τέσσερις (04) συνέπειες στο εσωτερικό, κυρίως των δημοκρατιών. Πρώτον, δυσχεραίνει τους πολίτες στην ορθή εκλογική διαδικασία και την επιλογή των κατάλληλων υποψηφίων. Η δεύτερη συνέπεια έχει να κάνει με την παράλυση της διαδικασίας λήψης απόφασης, κυρίως λόγω του υψηλού κόστους πολιτικών συναλλαγών εξαιτίας του περιβάλλοντος εξαπάτησης. Τρίτον, υπονομεύει το κράτος δικαίου, ιδιαίτερα όταν η ψευδολογία είναι εκτεταμένη. Τέταρτη συνέπεια και ίσως σημαντικότερη

¹⁶ Ακόμη και ο Οσάμα Μπιν Λάντεν ένωσε την ανάγκη να εξηγήσει γιατί η Αλ Κάιντα είχε δίκιο που σκότωσε χιλιάδες πολίτες την 11η Σεπτεμβρίου.

είναι η πιθανότητα εκδήλωσης φιλικών τάσεων των πολιτών προς απολυταρχικά καθεστώτα, εφόσον η ψευδολογία έχει φτάσει σε τέτοιο σημείο, όπου το δημοκρατικό συναίσθημα έχει απολεσθεί. Στην εξωτερική πολιτική, παρότι η ψευδολογία αρκετές φορές φαντάζει έξυπνη στρατηγική κίνηση, ενδέχεται να επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα και αντί να βελτιώσει τη θέση του κράτους, να την επιδεινώσει (Mearsheimer, 2012, σ.137, σ.139-142).

Συνοψίζοντας, οι κίνδυνοι της διεθνούς ψευδολογίας στην εσωτερική πολιτική έχουν να κάνουν κυρίως με την πιθανότητα «μπούμερανγκ» ενώ στην εξωτερική πολιτική με το *backfiring*, επιφέροντας αντίθετο αποτέλεσμα από το επιδιωκόμενο.

5 Η εισαγωγή της Οξείας Ισχύος στις Διεθνείς Σχέσεις

5.1 Η ανάγκη νέου «λεξιλογίου». Γιατί εισάγεται η Οξεία Ισχύς

Η επικοινωνία είναι απαραίτητη συνθήκη της πολιτικής και προϋποθέτει την ύπαρξη ενός άλλου με τον οποίο αναπτύσσεται μια σχέση (Gestrlé, 2014, σ.17, σ.19). Γίνεται αντιληπτή ως ένα σύνολο παραγόντων: αποστολέας, μήνυμα, λήπτης, κώδικας, κανάλι, συγκυρία και χαρακτηρίζεται από την επίδρασή της στο λήπτη (Fiske, 2010). Κατά την ελληνική αρχαιότητα, η ρητορική αφορούσε τη στρατηγική χρήση του λόγου με στόχο την πειθώ. Σήμερα, με την άνθηση των επικοινωνιακών δυνατοτήτων λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας, οι συνθήκες της πολιτικής επικοινωνίας έχουν αλλάξει, διότι τα ΜΜΕ διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο στην πολιτική ζωή (Gestrlé, 2014, σ.56, σ.67-68, σ.121).

Ως γενικός ορισμός, η Οξεία Ισχύς μπορεί να περιγραφεί ως ο τρόπος με τον οποίο τα απολυταρχικά καθεστώτα, ειδικά Ρωσία και Κίνα, «διατρυπούν» την πολιτική σφαίρα και το χώρο των ΜΜΕ άλλων κρατών με σκοπό τη χειραγώγηση και επιρροή κυβερνητικών και δημοσίων αντιλήψεων (Short, 2018). Είναι μια μέθοδος διπλωματικής - πολιτικής χειραγώγησης από μια χώρα με στόχο τον επηρεασμό και την υπονόμευση του πολιτικού συστήματος μιας άλλης. Το περιοδικό «The Economist» ορίζει την Οξεία Ισχύ, υπό το πρίσμα της εξάρτησής της από την *«υπονόμευση, τον εκφοβισμό και την πίεση, που συνδυάζουν την προώθηση της αυτολογοκρισίας»* (Nye, 2018).

Η Οξεία Ισχύς περιλαμβάνει προσπάθειες χειρισμού πληροφοριών που προβάλλονται στα μέσα ενημέρωσης της χώρας καθώς και στα εκπαιδευτικά συστήματα άλλων χωρών, με σκοπό την παραπλάνηση, τη διαίρεση της κοινής γνώμης, την κάλυψη γεγονότων και την απομάκρυνση της προσοχής από αρνητικές πληροφορίες. Κύριο χαρακτηριστικό της είναι η εξαπάτηση και η χειραγώγηση πληροφοριών για προβολή ευνοϊκών αφηγημάτων, επιτρέποντας τη λογοκρισία ορισμένων πληροφοριών, ώστε να εξασφαλιστεί η προβολή μόνο θετικής ολιστικής εικόνας, μέσω προπαγάνδας.

Η Οξεία Ισχύς αναφέρεται στην ικανότητα επιρροής ετέρων για απόκτηση των επιθυμητών αποτελεσμάτων όχι μέσω έλξης, όπως στην περίπτωση της ήπιας ισχύος, αλλά μέσω αποσπάσεως της προσοχής και χειραγώγησης πληροφοριών (Taehwan, 2018). Βασική επιδίωξή της δεν είναι ο διάλογος μεταξύ δρώντων στη διεθνή арένα, αλλά εκμεταλλεόμενη την ελευθερία της έκφρασης, την ελευθερία του Τύπου και τις ευαισθησίες στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των δυτικών φιλελεύθερων δημοκρατιών, επιχειρεί να τις υπονομεύσει, ανατρέψει και αποσταθεροποιήσει (Gilboa, 2018).

Η τεχνολογική πρόοδος έχει οδηγήσει σε ραγδαία μείωση του κόστους επεξεργασίας και μετάδοσης της πληροφορίας, με αποτέλεσμα η «αφθονία» αυτή να οδηγεί σε μείωση ενδιαφέροντος. Τα παγκόσμια δίκτυα σήμερα, στον «επίπεδο» κόσμο είναι ταχύτερα, πυκνότερα και οικοδομούν ένα κοινωνικό κεφάλαιο, σχέσεις δηλαδή που προσφέρουν διαφορετικές μορφές ισχύος (Nye, 2009, 98). Οι επικοινωνίες έχουν δημιουργήσει την ισχύ της πληροφορίας και ίσως, λόγω των δικτύων παγκοσμίων επικοινωνιών, να γίνεται λόγος για νέους δρώντες στο διεθνές σύστημα (Ραγιές, 2014, σ.21). Τα ΜΜΕ και τα δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης, ως βασικοί φορείς επικοινωνίας για μετάδοση πληροφοριών, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παρερμηνεία και μεταφορά λανθασμένων ή ψευδών μηνυμάτων. Πράγματι, το Διαδίκτυο και τα κοινωνικά μέσα ενημέρωσης διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξάπλωση τόσο της πληροφόρησης, όσο και της παραπληροφόρησης καθώς έχουν γίνει κύρια πηγή ειδήσεων τα τελευταία χρόνια (Taehwan, 2018).

Η τεχνολογία του Διαδικτύου που μέχρι το 2011 πιστώθηκε την Αραβική Άνοιξη και «υποσχέθηκε» να δώσει ισχύ στους λιγότερο ισχυρούς, έχει καταλήξει να τους βλάψει ταυτόχρονα. Σήμερα, οι μεγάλες ψηφιακές πλατφόρμες τεχνολογίας, όπως οι Amazon, Google, Facebook και Twitter έχουν κυριαρχήσει, συγκεντρώνοντας συνεχώς προσωπικά δεδομένα χρηστών, συχνά χωρίς τη γνώση και έγκρισή τους, και μέσω αλγορίθμων καθορίζουν αποτελέσματα αναζήτησης, προβάλλοντας «συστάσεις» και επιλεγμένες ειδήσεις.

Η αυξανόμενη εισβολή των ΜΜΕ στην πολιτική ζωή διαμορφώνει ένα δημόσιο χώρο εκμοντερνισμένο, που χαρακτηρίζεται από τον ανταγωνισμό για

επιρροή, έλεγχο και συνίσταται από αυξημένες προσπάθειες πολιτικών δρώντων για στρατηγικές επηρεασμού των MME (Gestrlé, 2014, σ.78). Αναμφίβολα, όταν οι άνθρωποι βρίσκονται σε περιβάλλον αβεβαιότητας είναι πιθανότερο να «αντιγράψουν» τις ενέργειες των άλλων για να αποφασίσουν πώς θα δράσουν. Αυτό διότι, όσο περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν μια ιδέα ή στάση σωστή, τόσο πιο σωστή θεωρείται ότι είναι. Σε αυτήν την αρχή στηρίζεται και η Οξεία Ισχύς, σε ένα περιβάλλον αβέβαιο, ασαφές και διφορούμενο που οδηγεί σε «πλουραλιστική άγνοια». Δεδομένου ότι το 95% των ανθρώπων είμαι μιμητές και μόλις το 5% ηγέτες, οι άνθρωποι πείθονται ευκολότερα από τις πράξεις των άλλων παρά από οποιαδήποτε απόδειξη. Η κατάσταση αυτή της ασαφούς αβεβαιότητας, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κάποιος είναι πιο πρόθυμος να εμπιστευτεί τη συλλογική γνώμη (Cialdini, 2008, σ.161). Η Οξεία Ισχύς έχει αντιληφθεί ότι όταν πολλοί άνθρωποι κάνουν κάτι, αυτό είναι και σωστό.

Όταν ο κόσμος λαμβάνει μεγάλο όγκο πληροφοριών, τότε δυσχεραίνεται η διαλογή των σημαντικότερων γεγονότων και αποπροσανατολίζεται η εστίαση στα μείζονα ζητήματα. Έτσι αν υποθέσουμε ότι η πληροφορία δημιουργεί ισχύ, σήμερα περισσότεροι άνθρωποι έχουν περισσότερες πληροφορίες από κάθε άλλη στιγμή της ιστορίας (Nye, 2009, σ.103). Επομένως, καθίσταται μείζονος σημασίας η επιλογή της κατάλληλης πληροφορίας και όχι η πληροφορία αυτή καθαυτή. Με άλλα λόγια, το πλεονέκτημα αποκτιέται από εκείνους που θα καταφέρουν να ξεχωρίσουν τη πολύτιμη πληροφορία από μια πληθώρα «άχρηστων» και ίσως κατευθυνόμενων άσκοπων πληροφοριών (Nye, 2005, σ.205). Άλλωστε, στην εποχή της πληροφορίας η πολιτική αφορά την εκδοχή εκείνης της πλευράς που αναμένεται να υπερισχύσει από τους ανταγωνισμούς για την ενίσχυση της ημέτερης αξιοπιστίας και τη μείωση της αντίστοιχης αντίπαλης (Arquilla & Ronfeldt, 1999, σ.206).

Η στρατηγική αφήγηση (*strategic narrative*) συνδέει βασικά δίπολα εννοιών διεθνών σχέσεων όπως ισχύς και ιδεολογία, εσωτερική και διεθνής πολιτική, κρατικοί και μη δρώντες. Η προβολή μιας αφήγησης στο σημερινό, πλούσιο σε MME, περιβάλλον αποτελεί κρίσιμης σημασίας παράγοντα για την άσκηση εξωτερικής πολιτικής (Ραγιές, 2014, σ.27).

Όπως διαπίστωσε έρευνα του CNN (Craig Roberts, 2019), εκείνοι που οργανώνουν εκστρατείες παραπληροφόρησης σχετικά με τα κοινωνικά μέσα εκμεταλλεύονται συστήματα εμπορικής συλλογής δεδομένων. Συγκεντρώνουν προσωπικά δεδομένα και κατηγοριοποιούν τους ανθρώπους από τη συμπεριφορά, τα ενδιαφέροντά τους και με βάση τα δημογραφικά στοιχεία. Στη συνέχεια, στοχεύουν ένα συγκεκριμένο τμήμα χρηστών με διαφημίσεις, οι οποίες τους ενθαρρύνουν να ακολουθούν λογαριασμούς και να μοιράζονται πληροφορίες. Όπως διαπίστωσε ο μελετητής Zeynep Tufekci, ο αλγόριθμος συστάσεων του YouTube οδηγεί τους θεατές σε όλο και πιο ριζοσπαστικά και εξτρεμιστικά βίντεο (Kornblub, 2018). Άλλωστε, η τρομοκρατία, παρότι διαθέτει σκληρή ισχύ (Nye, 2005, σ.66) βασίζεται στην ήπια, για να επικρατήσει, επιθυμώντας ουσιαστικά να προσελκύσει την υποστήριξη της κοινής γνώμης και να προσηλυτίσει άτομα στις τρομοκρατικές οργανώσεις (Nye, 2005, σ.63). Η επίδραση ή παράγοντας CNN (*effect/factor*) έχει να κάνει με παγκόσμιας εμβέλειας εκπομπή δικτύων, το οποίο έχει οδηγήσει από την πολιτική της ισχύος στην πολιτική της εικόνας (*image politics*) (Ραγιές, 2014, σ.29-30).

Η Οξεία Ισχύς είναι δυνατόν να κατευθύνει την πληροφόρηση και να καθοδηγήσει το συναίσθημα και τον τρόπο σκέψης εκατομμυρίων ανθρώπων. Στο παρελθόν η δυνατότητα αυτή δεν υπήρχε. Σήμερα σπουδαίο ρόλο διαδραμάτισε η ευρεία και φθηνή χρήση του διαδικτύου, όπου εκατοντάδες πληροφορίες είναι προσβάσιμες σε όλους. Επιπλέον, η ίδια πληροφορία με ταχύτατο τρόπο και χωρίς κόστος, αναμεταδίδεται μετατρέποντας τα σύγχρονα τηλεπικοινωνιακά μέσα σε φορέα - πάροχο της Οξείας Ισχύος. Οι ειδήσεις πλέον είναι online και σχεδόν σε πραγματικό χρόνο με περισσότερους ανθρώπους να «πληροφορούνται» μέσω του Διαδικτύου παρά από την τηλεόραση. Στο παρελθόν, οι Αμερικανοί καθόρισαν το πλαίσιο για το ρόλο που πρέπει να διαδραματίζουν τα μέσα ενημέρωσης σε μια δημοκρατία¹⁷. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Επιτροπή για την Ελευθερία του Τύπου, με επικεφαλής τον Robert Hutchins, πρόεδρο του Πανεπιστημίου του Σικάγο, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης πρέπει να δεσμευτούν να δρουν με βάση την

¹⁷ Οι νόρμες ρυθμίστηκαν από το Κογκρέσο, με το νόμο για το ραδιόφωνο 1927 και κατόπιν με το νόμο περί επικοινωνιών του 1934 που απαιτεί από τους ραδιοηλεκτρονικούς φορείς να ενεργούν προς το δημόσιο συμφέρον ως προϋπόθεση για τη λήψη αδειών χρήσης των δημόσιων ραδιοκυμάτων.

κοινωνική ευθύνη. Το 1967, η Επιτροπή Carnegie για την Εκπαιδευτική Τηλεόραση εξέδωσε μια έκθεση για το πώς θα φέρει τη δημόσια ραδιοτηλεοπτική μετάδοση στα νοικοκυριά των ΗΠΑ, προωθώντας νόμο για το δημόσιο ραδιοτηλεοπτικό σύστημα. Όταν όμως το Διαδίκτυο βγήκε σε εμπορική χρήση, δεν πραγματοποιήθηκε τέτοια εξέταση. Εν ολίγοις, καθώς το Διαδίκτυο αναπτύχθηκε πιο συγκεντρωτικά και καθώς ο ρόλος του επεκτάθηκε, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής απέτυχαν να συνεχίσουν (Kornblub, 2018).

Η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας της Οξείας Ισχύος έγινε το 2002 από το Αμερικάνικο Πεντάγωνο, όταν σχεδίασε το Γραφείο Στρατηγικού Επηρεασμού (*Office on Influence*) με αποστολή την παροχή ειδήσεων, πραγματικών και μη, σε ξένους ειδησεογραφικούς σταθμούς με σκοπό τον επηρεασμό φιλικών και εχθρικών χωρών. Ωστόσο, η αποκάλυψη των σχεδιασμών αυτών από τον Τύπο, ανάγκασε τον Υπουργό Άμυνας Ράμσφελντ να αποκηρύξει το πρόγραμμα (Nye, 2005, σ.224), στερώντας την ευκαιρία να γίνουν οι ΗΠΑ ο «ιδρυτής της Οξείας Ισχύος». Εκτιμάται ότι η εν λόγω «αποτυχία» συνέβη εξαιτίας των δημοκρατικών θεσμών και των περιορισμών που αυτοί θέτουν, μαζί με τον φιλελευθερισμό. Για το λόγο αυτό, η Οξεία Ισχύς καρποφόρησε περισσότερο, τουλάχιστον μέχρι αυτή τη στιγμή, σε αυταρχικά καθεστώτα. Νωρίτερα το 1998, ο William Cohen, Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, είχε προβλέψει την εμφάνιση της Οξείας Ισχύος: «στο...μέλλον λίγοι θα είναι αυτοί που θα έχουν τη δύναμη να μας αντιμετωπίσουν στρατιωτικά ή οικονομικά, αλλά θα είναι...αφιερωμένοι στην εκμετάλλευση των αδυναμιών που έχουν τα ίδια τα ισχυρά μας σημεία» (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.138).

5.2 Αυταρχικά καθεστώτα εναντίον Δημοκρατικών: Οξεία vs Ήπια Ισχύς

Παγκοσμίως οι αυταρχικές κυβερνήσεις παρεμβαίνουν στους θεσμούς των δημοκρατικών κοινωνιών δια της εφαρμογής της Οξείας Ισχύος, η οποία είναι αποτελεσματική, καθόσον τα θεσμικά όργανα σε δημοκρατικό περιβάλλον είναι ευάλωτα στην εξωτερική χειραγώγηση (Walker, Kalathil & Ludwig, 2018). Τα αυταρχικά καθεστώτα εμφανίζονται στην πράξη να έχουν τη δυνατότητα, λόγω συγκεντρωτικής δομής και φύσης, να αποφασίζουν και να διατάζουν, να

διαχειρίζονται ευκολότερα τους συντελεστές ισχύος τους, με αυξημένες βέβαια πιθανότητες αυθαιρεσίας. Αντίθετα, στις δημοκρατίες οι λήπτες αποφάσεων είναι περισσότεροι, η διαδικασία λήψης απόφασης περνά από διάφορα στάδια και όργανα, επιχειρώντας να πείσει τους πολίτες και να κατευνάσει αντιδράσεις. Σε περιόδους κρίσεων τούτο προκαλεί απώλεια χρόνου και συχνά αναποτελεσματικότητα (Κουσκουβέλης, 2015, σ.126).

Οι λήπτες απόφασης θεωρούν κρίσιμη την υποστήριξη της κοινής γνώμης, αναγνωρίζοντας την ουσιαστική αλυσιδωτή αντίδραση στις στρατιωτικές επιχειρήσεις και γι' αυτό τα δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης έχουν αναδειχθεί ως μηχανισμός επιρροής (Ραγιές, 2014, σ.200-201). Οι πολιτικοί ηγέτες αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα της πρόκλησης συμπάθειας και έτσι οι αυταρχικές χώρες, χρησιμοποιούν τον καταναγκασμό ντύνοντας τον με μανδύα μιας «αυταρχικής ήπιας ισχύος», η οποία καλείται Οξεία Ισχύς.

Στον ανταγωνισμό μεταξύ αυταρχικών και δημοκρατικών κρατών, οι τεχνικές της Οξείας Ισχύος θεωρούνται ως η «*κορυφή του σπιλέτου τους ή ακόμη και η σύριγγά τους*». Τα αυταρχικά καθεστώτα επιδιώκουν να διαχειριστούν το κοινό-στόχο «δηλητηριάζοντας» τις πληροφορίες που τους παρέχονται. Σε αντίθεση με την επίδραση της σκληρής ισχύος, η Οξεία Ισχύς συνεπάγεται ένα βαθμό μυστικότητας. Οι ενέργειές της είναι συνήθως δύσκολο να εντοπιστούν, πράγμα που σημαίνει ότι επωφελούνται από ορισμένο χρόνο καθυστέρησης προτού οι δημοκρατίες που έχουν στοχοθετηθεί αντιληφθούν ότι υπάρχει πρόβλημα (Walker & Ludwig, 2017b).

Η ήπια ισχύς έχει όρια, κυρίως λόγω της απαραίτητης ύπαρξης πρόθυμων διερμηνέων και αποδεκτών (Nye, 2005, σ.51). Αυτό είναι το καθοριστικό σημείο που δίδεται γόνιμο έδαφος για την εμφάνιση της Οξείας Ισχύος. Άλλωστε, η διαμόρφωση της κοινής γνώμης είναι σημαντικότερη εκεί όπου οι αυταρχικές κυβερνήσεις έχουν αντικατασταθεί από νέες δημοκρατίες (Nye, 2005, σ.204). Με την Οξεία Ισχύ ένα κράτος υπολογίζει τις αδυναμίες, ανασφάλειες, συμπάθειες και αντιπάθειες των άλλων, έτσι ώστε να τους μεταβάλλει υπέρ του.

Εάν η ήπια ισχύς είναι μια ηθική επιλογή, η Οξεία Ισχύς είναι η ανήθικη πλευρά της. Είναι επίσης και εξαναγκαστική, προβάλλοντας διαφημίσεις που

έχουν σκοπό την απόσπαση υποστηρικτών, ικανή να εκμεταλλευτεί ανθρώπους και καταστάσεις και για αυτό υπονομεύει την ήπια ισχύ. Παρερμηνεύει την εκπαίδευση της κοινής γνώμης με το βομβαρδισμό της με προπαγάνδα. Η πειθώ έχει ποικίλες κλίμακες διαβαθμίσεων, αλλά η προπαγάνδα και η ιδεολογία που προσεγγίζουν την πλήση εγκεφάλου έχουν ως στόχο την αποβολή της λογικής και τον περιορισμό των ατομικών ελευθεριών, χωρίς όμως το δυνητικό «θύμα» να αντιλαμβάνεται τον επηρεασμό που υφίσταται (Nye, 2009, σ.248-250).

Η ήπια ισχύς δεν είναι τίποτε περισσότερο από μέθοδοι υπερβατικής κάλυψης και απόκρυψης, συνήθως αναθεωρητικών δυνάμεων, χωρίς την αναγκαιότητα καταφυγής στους πυλώνες της σκληρής ισχύος. Μάλιστα, η ήπια ισχύς, στο πλαίσιο που την τοποθετεί ο Σπυρίδων Λίτσας, ενδυναμώνει τη σκληρή ισχύ, λειτουργώντας ως μοχλός ενίσχυσής της. Αποτελεί μορφή συστηματοποιημένης προπαγάνδας που ως στόχο έχει την άσκηση πολιτικής επιρροής έναντι αντιπάλων ή ακόμη και συμμάχων (Λίτσας, 2013, σ.183-184, σ.199-200).

Εάν υποθέσουμε, λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω πλαίσιο, ότι η ήπια ισχύς είναι μέθοδος απορρόφησης των διακρατικών κραδασμών μέσω θετικού επηρεασμού της αντίπαλης κοινής γνώμης με βασικό στοιχείο την πειθώ, επηρεάζοντας τους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων άλλων κρατών χωρίς τη χρήση βίας (Λίτσας, 2013, σ.197-198) κάλλιστα μπορεί να μετονομασθεί σε Οξεία Ισχύς, καθώς αυτό αποτελεί και την ουσία της.

Ενώ η ήπια ισχύς αξιοποιεί την γοητεία του πολιτισμού και των αξιών για να αυξήσει τη δύναμη μιας χώρας, η Οξεία Ισχύς υποβοηθά τα αυταρχικά καθεστώτα να επιβάλλουν τη συμπεριφορά στο εσωτερικό και να χειραγωγούν τη γνώμη στο εξωτερικό. Ο Nye ισχυρίζεται ότι ένας από τους μεγάλους κινδύνους της Οξείας Ισχύος είναι ότι οι δημοκρατίες μπορεί να ενδώσουν στον πειρασμό και να μιμηθούν τα «Οξεία» εργαλεία των αυταρχικών καθεστώτων και να απολέσουν την ήπια ισχύ τους. Επομένως, κατά τον ίδιο, η Οξεία Ισχύς είναι ένας τύπος σκληρής ισχύος (Nye, 2018).

Αξιώνουμε ότι η Οξεία Ισχύς είναι «ανεστραμμένη ήπια ισχύς» (*soft power reversed*), διότι μεταδίδεται όπως και η ήπια ισχύς μέσω προσωπικών επαφών,

επισκέψεων και ανταλλαγών (Nye, 2005, σ.47) στοχεύοντας σε ανθρώπους κλειδιά, οι οποίοι θα έχουν γαλουχηθεί στη Δύση και με την επιστροφή τους στη χώρα θα τοποθετούνται σε καίριες θέσεις με δυνατότητα πολιτικής επιρροής. Ο Τέντι Ρούζβελτ είχε επισημάνει πως όταν κάποιος διαθέτει μεγάλη δύναμη, είναι φρόνιμο να μιλά χαμηλόφωνα (Nye, 2005, σ.143), όπως επιχειρεί να κάνει και η Οξεία Ισχύς.

Ένα κράτος που αντιμετωπίζει απειλή και δεν είναι ικανό να επηρεάσει τα άλλα κράτη μέσω ήπιας ισχύος, επιλέγει το «Δούρειο Ίππο» της Οξείας Ισχύος για να επιτύχει τη διείσδυση στο εσωτερικό του αντιπάλου. Στην καρδιά της Οξείας Ισχύος βρίσκονται μηχανισμοί σκληρής ισχύος. Η Οξεία Ισχύς είναι ένα κεκαλυμμένο εργαλείο διείσδυσης στον οντολογικό πυρήνα ενός κράτους και χειραγώγησης με παράλληλη διαμόρφωση της αντίπαλης κοινής γνώμης, υποδαυλίζοντας το μετασχηματισμό των κρατών - στόχων εκ των έσω. Επιπροσθέτως, στο παραπάνω πλαίσιο, το Διαδίκτυο έχει χρησιμοποιηθεί για την ενίσχυση των αυταρχικών κρατών, ενώ παράλληλα συμβάλλει στην αποδυνάμωση των δημοκρατιών.

5.3 Η στρατηγική του Βυζαντίου ως βάση της Οξείας Ισχύος

Το εξωστρεφές πνεύμα που ακολούθησαν οι Βυζαντινοί μετά το τέλος της Εικονομαχίας (Luttwak, 2009) φέρεται να συνέβαλε αποφασιστικά στην άνοδο του Βυζαντίου. Επεδίωξε εκ νέου την εξάπλωση του πολιτισμού του, με στόχο τη δημιουργία φιλικών διεθνών σχέσεων γύρω από την Αυτοκρατορία. Παράλληλα, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, δεν παρέλειψε τη στρατιωτική της ενίσχυση, επιτυγχάνοντας με αυτόν τον τρόπο εδαφική επέκταση εις βάρος των Αράβων (Παπασωτηρίου, 2011, σ.189-190). Αξιώνεται ότι η στρατηγική που ακολούθησαν οι Βυζαντινοί κατά τη περίοδο 843 - 959 μ.Χ, που τους οδήγησε στην άνοδο της ηγεμονίας τους, είναι η βάση της Οξείας Ισχύος: προβολή κυρίως ήπιας και έξυπνης ισχύος, ήτοι διάδοση βυζαντινού πολιτισμού, ενώ παράλληλα και όχι τόσο εμφανή, ενδυνάμωση της σκληρής ισχύος.

Καθόσον αποδεδειγμένα το Βυζάντιο αντιμετώπιζε ανέκαθεν κατά τη διάρκεια της ιστορίας του τουλάχιστον μια (01) ισχυρότερη δύναμη στρατιωτικά, αντιστάθμισε τη συγκριτική αυτή μειονεξία όχι μόνο με την προβολή της

στρατιωτικής του ισχύος αλλά και με ένα πολύπλοκο συνδυασμό μέσων, επιτυγχάνοντας την εκμετάλλευση της εκάστοτε διεθνούς καταστάσεως, με το συνδυασμό της μακροπρόθεσμης προσήλωσης στην οικουμενική του ιδεολογία με ταυτόχρονη βραχυπρόθεσμη πολιτική ευελιξία, η οποία όμως δεν παρεμπόδιζε την στρατηγική του πορεία (Παπασωτηρίου, 2011, σ.292). Η Κίνα της σημερινής εποχής, φαίνεται ότι έχει αρκετά κοινά σημεία με την παραπάνω προσέγγιση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, επιτυγχάνοντάς το με τη χρήση της Οξείας Ισχύος.

Εφόσον είναι δεδομένη η μακροπρόθεσμη εξάρτηση της στρατιωτικής ισχύος από τους οικονομικούς πόρους, παραδοσιακή και κλασική βυζαντινή πολιτική εξισορροπήσεων ήταν το χρήμα, μέσω του οποίου μπορούσε να καταστρέψει τους εχθρούς ακόμη και χωρίς πόλεμο (Κολιόπουλος, 2008, σ.112). Η στρατηγική του Βυζαντίου έδινε έμφαση στη φθορά και αποδυνάμωση του αντιπάλου, κυρίως με τη χρήση έμμεσων στρατηγικών. Με άλλα λόγια, ήταν αποτελεσματικός συνδυασμός της «έμμεσης προσέγγισης» του Σουν Τσου και της στρατηγικής της «εξουθένωσης» του Delbruck. Αυτό διαφαίνεται και από τη φράση της Άννας Κομνηνής ότι *«η νίκη σημαίνει πάντα το ίδιο...τα μέσα...είναι διάφορα»*. Επιπλέον, οι Βυζαντινοί έκαναν εις το έπακρον εκμετάλλευση της φυσιολογικής «τριβής» του πολέμου, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην έμμεση μη στρατιωτική αποδυνάμωση του εχθρού, με τη στρατηγική των συμμαχιών και τη στρατηγική των ευέλικτων εξισορροπήσεων μέσω αντιπερισπασμού τρίτων (διπλωματία) (Παπασωτηρίου, 2011, σ.293-295, σ.297).

5.4 Σύζευξη Στρατηγικής με Οξεία Ισχύς

Ο μετασχηματισμός της Δυτικής κοινωνίας από τη βιομηχανική στη μετά-βιομηχανική εποχή, με κύριο χαρακτηριστικό την εντατικοποίηση της πληροφορίας, και την εκτεταμένη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών για επιρροή της κοινής γνώμης, απαιτούν την προσαρμογή της έννοιας της στρατηγικής. Η στρατηγική πρέπει να ακολουθεί την ολιστική προσέγγιση (*comprehensive approach*), ώστε διαφορετικά επίπεδα και πλαίσια να προσεγγίζονται παράλληλα. Για παράδειγμα, εκπρόσωποι των ΕΔ ειδικά σε πολυεθνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις εμφανίζονται συχνά σε τηλεοπτικά, ραδιοφωνικά και

άλλα ηλεκτρονικά μέσα (facebook, twitter, instagram, youtube κτλ). Επίσης, η εξωτερική πολιτική υλοποιείται σχεδόν σε άμεσο χρόνο. Οι στρατηγικές που βασίζονται στη γνώση (*knowledge-based strategies*) αποτελούν τη βάση για την εξαπάτηση των αντιπάλων και μειώνουν στο ελάχιστο τις ανθρώπινες απώλειες (Ραγιές, 2014, σ.14-17, σ.27, σ.29-30, σ.32-33).

Η Τέχνη του Πολέμου στο κεφάλαιο V αναφέρεται εμμέσως στην έννοια της μόχλευσης (*leverage*), την επίτευξη δηλαδή δυσανάλογων αποτελεσμάτων, μεγαλύτερων συγκριτικά με την καταβαλλόμενη προσπάθεια (McNeilly, 2001). «*Το στρατηγικό πλεονέκτημα...είναι συντριπτικό, επικεντρωμένο εκεί που πρέπει και χρησιμοποιούμενο την κατάλληλη στιγμή...η στιγμή χρησιμοποίησης του...είναι σαν το τράβηγμα της σκανδάλης*»¹⁸ αναφέρει χαρακτηριστικά ο Σουν Τσου καταδεικνύοντας ότι το στρατηγικό πλεονέκτημα αποσκοπεί στην επίτευξη της «μόχλευσης». Η έννοια της «μόχλευσης» εμπεριέχεται στην έννοια της Οξείας Ισχύος.

Ο Σουν Τσου δίνει έμφαση, όπως προκύπτει από την ανάλυση του προηγούμενου κεφαλαίου, στη νίκη μέσω ψυχολογικής αποδιάρθρωσης του αντιπάλου, ενδεχομένως και χωρίς τη χρήση στρατιωτικών μέσων. Βασική ιδέα είναι η υπονόμηση του ηθικού του αντιπάλου (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2015, σ.122). Η παρούσα εργασία αξιώνει ότι εκεί αποσκοπεί και η Οξεία Ισχύς.

Επίσης, εμφανής είναι η επιρροή των σχεδιαστών της Οξείας Ισχύος από το ρητό του Μάο Τσε Τουνγκ: «*ο εχθρός προελαύνει, εμείς υποχωρούμε, ο εχθρός στρατοπεδεύει, εμείς παρενοχλούμε, ο εχθρός κουράζεται, εμείς επιτιθέμεθα, ο εχθρός υποχωρεί, εμείς καταδιώκουμε*». Παρότι αυτό συχνά αποτελεί πάγια τακτική των ανταρτών, επιτυγχάνεται αυτό που ο Σουν Τσου χαρακτηρίζει ως «*αποκορύφωμα της τακτικής και επιχειρησιακής ικανότητας*», δηλαδή την απόκρυψη της διάταξης και θέσης, ώστε αυτή να μοιάζει άμορφη. Άλλωστε, η ιστορία έχει δείξει ότι συχνά οι επαναστάτες - αντάρτες μεταμφιέζονται διπλά: αφενός ως φιλήσυχοι χωρικοί, αφετέρου ως πιστοί πολίτες του κράτους (McNeilly, 2011).

¹⁸ Σουν Τσου, *Η Τέχνη του Πολέμου*, Κεφάλαιο V.4

Εάν ανάγουμε τα παραπάνω στην ανάλυση των τριών (03) εικόνων του Kenneth N. Waltz, διαπιστώνουμε πως η ατομική τακτική (1η εικόνα) μπορεί να βρει εφαρμογή στις άλλες δυο (02) εικόνες, του κράτους και του διεθνούς συστήματος. Δηλαδή, εάν αντικαταστήσουμε τις λέξεις *ανάρτησης* και *επαναστάτης* με τη λέξη κράτος, τη λέξη *χωρικός* σε μονάδα του διεθνούς συστήματος, και το *κράτος* σε διεθνές σύστημα, να μετατοπίσουμε την όλη ανάλυση κατά μια (01) εικόνα προς τα πάνω, η φράση μπορεί να επαναδιατυπωθεί ως: τα κράτη μεταμφιέζονται διπλά, αφενός ως φιλήσυχες μονάδες του διεθνούς συστήματος, αφετέρου ως πιστοί δρώντες της διατήρησης του διεθνούς συστήματος. Έτσι, το «*αποκορύφωμα της τακτικής και επιχειρησιακής ικανότητας*» μπορεί να ονομασθεί Οξεία Ισχύς, δηλαδή απόκρυψη των πραγματικών προθέσεων ενός κράτους. Επί της ουσίας, εκεί βρίσκεται το όλο παιχνίδι της Οξείας Ισχύος: στην οικοδόμηση μιας αίσθησης ησυχίας στην επιφάνεια, ενώ στην πράξη υπάρχει μια δυναμική διαδικασία άσκησης επιρροής με μη στρατιωτικά μέσα.

Η Τέχνη του Πολέμου παρέχει τρεις (03) σημαντικές συμβουλές, κυρίως στο επίπεδο της Υψηλής Στρατηγικής, τις οποίες εκμεταλλεύεται η Οξεία Ισχύς. Στο κεφάλαιο VIII τονίζει τα εξής: «*αυτός που θέλει να υποτάξει τα γειτονικά του κράτη τα εκφοβίζει μέσω της απειλής προξένησης ζημιάς. Αυτός που θέλει να τα ελέγχει, τα κρατά διαρκώς απασχολημένα σε διαμάχες. Αυτός που θέλει να τα παρασύρει σε βεβιασμένες κινήσεις, τους προσφέρει δέλεαρ*». Δηλαδή, τα κύρια σημεία που μπορούμε να απομονώσουμε από τις παραπάνω συμβουλές του Σουν Τσου είναι: εκφοβισμός με δηλοποίηση κόστους (προξένηση ζημιάς), συνεχείς διαμάχες - κρίσεις, έστω και μικρής κλίμακας και βεβιασμένες κινήσεις ως συνέπεια προσφοράς δέλεαρ.

Με άλλα λόγια, αρχικά τονίζεται η προσπάθεια για την καταβολή του αντιπάλου με τη μέθοδο της διπλωματίας εξαναγκασμού (*coercive diplomacy*), της απειλής δηλαδή χρήσης βίας. Εν συνεχεία, αναφέρεται η αρχή του «*διαίρει και βασίλευε*», δηλαδή της εκμετάλλευσης των άλλων μετώπων, είτε εξωτερικών είτε εσωτερικών, που αντιμετωπίζει ο αντίπαλος (McNeilly, 2011). Τέλος, το στοιχείο που κάνει χρήση η Οξεία Ισχύς, με τρόπο τέτοιο που δε γίνεται άμεσα αντιληπτός, είναι να παρασύρει το αντίπαλο κράτος, το οποίο επιτυγχάνει δελεάζοντάς το.

Αν η επιρροή του Σουν Τσου πάνω στην έννοια της Οξείας Ισχύος είναι ικανή να τον «κατηγορήσει» ως πηγή έμπνευσης της Οξείας Ισχύος, ο ίδιος ωστόσο δίνει και τη λύση: *«αναλύστε τα σχέδια του αντιπάλου, προκειμένου να εντοπίσετε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά του. Προκαλέστε τον, για να εξακριβώσετε τον τρόπο με τον οποίο κινείται. Κάντε τον να αποκαλύψει τη διάταξη μάχης του...διενεργήστε αναγνωριστικές επιθέσεις, προκειμένου να μάθετε τα ισχυρά και τα αδύνατά σημεία»*. (Σουν Τσου, VI)

5.5 Η περίπτωση της «Οξείας» ανόδου της Κίνας

Από την εποχή του Μάο Τσετούνγκ η Κίνα προωθούσε την εξωτερική πολιτική της μη επέμβασης¹⁹, ωστόσο από τις αρχές του 21ου αιώνα η διεθνής κοινωνία άλλαξε στάση στηρίζοντας την «επέμβαση» σε περιπτώσεις παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η επιρροή της Κίνας διεθνώς συνεχώς μειωνόταν, επομένως η ανάγκη για απόκτηση ισχύος διεθνώς με τη διατήρηση της πολιτικής της μη επέμβασης ώθησε την Κίνα να αναπτύξει μεθόδους Οξείας Ισχύος. Το μοντέλο που επιθυμεί να προωθήσει η Κίνα είναι η εναλλακτική ανωτερότητα στο Δυτικό πρότυπο πολιτισμικών, πολιτικών και οικονομικών θεμάτων. Το 2007 η Κίνα αιφνιδίασε όλο τον κόσμο όταν ανακοίνωσε επίσημα την πρώτη επιτυχή δοκιμή όπλου κατά δορυφόρου στο διάστημα, κάνοντας την Κίνα την τρίτη χώρα με δυνατότητα προσβολής και καταστροφής αντικειμένων στο διάστημα. Πρόσφατα, έγινε και η πρώτη χώρα που κατάφερε να προσγειώσει δορυφόρο στην «σκοτεινή πλευρά» της Σελήνης.

Η επιρροή της Κίνας σε πολιτικά ζητήματα άλλων χωρών εκκινεί με το «Κεντρικό Γραφείο Προπαγάνδας» [Central Office of Propaganda (OFP)], το οποίο είναι ευρέως γνωστό ως «Κρατικό Συμβούλιο Γραφείου Πληροφοριών» [State Council Information Office (SCIO)] όπου επιβλέπει τη διεθνή προπαγάνδα που διεξάγει το United Front Work Department (UFWD) το Κομμουνιστικό Κόμμα Κίνας (CCP). Μάλιστα σε μια ομιλία το 2014 ο Σι Τζιπίνγκ είχε υπογραμμίσει το σημαντικό ρόλο του UFWD, παρομοιάζοντάς το ως το «μαγικό όπλο» για την επάνοδο της Κίνας (Short, 2018).

¹⁹ Μη επέμβαση στις διεθνείς σχέσεις νοείται η μη συμμετοχή και επιρροή μιας χώρας υπό το πρίσμα της προστασίας της ανθρώπινης ασφάλειας, του πολιτικού συστήματος, της χρηστής διακυβέρνησης και των διαδικασιών για εκλογή κυβερνήσεων.

Η πολιτική της μη επέμβασης επέτρεψε στην Κίνα να εισέλθει στις οικονομίες χωρών της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής. Η οικονομική διείσδυση της Κίνας στην Αφρική, δεν περιορίζεται μόνο στον τομέα της ενέργειας και της οικονομίας αλλά έχει και πολιτικές προεκτάσεις, οι οποίες προκύπτουν από την ανάγκη της Κίνας να διατηρήσει και να επεκτείνει την επιρροή της. Το 2000 πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά η συνάντηση της Κινεζο-Αφρικανικής Συνεργασίας (Forum China-Africa Cooperation) με τη συμμετοχή υπουργών της Κίνας και αντιπροσώπων από όλες τις χώρες της Αφρικής. Το 2006 η συνάντηση έλαβε χώρα στο Πεκίνο και ήταν το μεγαλύτερο διπλωματικό φόρουμ στη σύγχρονη κινεζική ιστορία. Η Κίνα ευελπιστεί ότι η Αφρική θα μετατραπεί σε «δορυφόρο» της (Παρίσης, 2011, σ.176).

Η επιτυχημένη αυτή μέθοδος επιρροής έναντι αδύναμων κρατών εκ μέρους ισχυρών κρατών μέσω πώλησης και από κοινού παραγωγής όπλων και στρατιωτικής συνεργασίας, είναι αυτό που ονομάζεται Οξεία Ισχύς. Η ουσία της Οξείας Ισχύος είναι ότι χωρίς πολλή προβολή, γύρω στις 750.000 Κινέζοι έχουν εγκατασταθεί στην Αφρική τα τελευταία χρόνια, πραγματοποιώντας τη μεγαλύτερη μετακίνηση ανθρώπων στον κόσμο²⁰.

Καθώς η ήπια ισχύς της έχανε συνεχώς έδαφος, τα τελευταία δεκαπέντε (15) χρόνια η Κίνα χρησιμοποίησε σιωπηλούς μηχανισμούς παρέμβασης και επιρροής κρατών μέσω της Οξείας Ισχύος. Το 2007 ο Χου Τζιντάο ξεκίνησε να ισχυροποιεί την Κίνα μέσω ήπιας ισχύος και από το 2012 και μετά ο Σι Τζιπίνγκ προσπάθησε να διευρύνει την ήπια ισχύ με μεθόδους προπαγάνδας (Short, 2018). Ο Joseph Nye είχε προβλέψει ότι η γρήγορη οικονομική ανάπτυξη της Κίνας θα αυξήσει τη σκληρή και την ήπια ισχύ της (Nye, 2005, σ.176-177). Ο λόγος για τη στροφή αυτή της Κίνας ήταν ότι τα κράτη δεν είναι ικανά να συμφιλιωθούν με την ιδέα ενός κράτους που θα λειτουργεί σε περιβάλλον υψηλής λογοκρισίας για να την αποδεχτεί ως παγκόσμια δύναμη. Έτσι η συγκαλυμμένη ισχύς, μέσω Οξείας Ισχύος, επέτρεψε στην Κίνα τη διαμόρφωση

²⁰ Democracy Digest, *China's sharp power: bullying its way into Europe*, (23 Απριλίου 2018). Διαθέσιμο σε: <https://www.demdigest.org/chinas-sharp-power-beijing-bullying-way-europe/> (Ανακτήθηκε 7 Φεβρουαρίου, 2019).

της κοινής γνώμης και των κυβερνήσεων για να δεχτούν μεγαλύτερη επιρροή στο μέλλον.

Η Κίνα ενθαρρύνει την εξάπλωση Κινέζων παγκοσμίως και το αναγάγει σε υπηρεσία σημαντική για την πατρίδα. Σκοπός της παγκόσμιας κινεζικής παρουσίας είναι η δημιουργία φιλικού περιβάλλοντος στο οποίο το Πεκίνο θα επιδιώξει να προωθήσει τα συμφέροντά του. Χρησιμοποιεί τους δημοκρατικούς θεσμούς και διαδικασίες σε χώρες όπου διάφορα αφηγήματα δεν είναι απαγορευμένα για να διαμορφώσει την πολιτική της. Η συμμετοχή Κινέζων σε διεθνείς οργανισμούς τους επιτρέπει να έχουν πρόσβαση στις αγορές ενώ ταυτόχρονα ελέγχουν τη ροή της πληροφορίας στο εσωτερικό, θέτοντας έτσι τους δικούς τους κανόνες για να επηρεάσουν αποτελέσματα.

Ως εκ τούτου η Κίνα οδηγείται από τον ασαφή ιδεαλισμό στο δομικό ρεαλισμό, υιοθετώντας μια νέα ρεαλιστική προσέγγιση, διατηρώντας χαμηλό προφίλ, αναπτύσσει τις δυνατότητές της. Η οικονομική κρίση άνοιξε ένα στρατηγικό παράθυρο ευκαιρίας για την εφαρμογή των δικών της ιδεών και για την αναδιάρθρωση της διεθνούς τάξης. Το 2010, η Κίνα ξεπέρασε την Ιαπωνία και έγινε η 2^η μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, μετά τις ΗΠΑ, έχοντας επενδύσει 279 δις δολάρια στην έρευνα και την καινοτομία το 2017 (Καρακόλιος, 2018). Ο τουρισμός αποτελεί βασικό πυλώνα της κινεζικής οικονομίας και έχουν γίνει πολλές επενδύσεις για τη βελτίωση των υποδομών και των προτύπων, εκτός από πολιτικές και πρωτοβουλίες φιλικές προς τον τουρισμό. Στο δείκτη του Φόρουμ²¹ το 2017, η Κίνα ανέβηκε δύο (02) θέσεις για να είναι 15η στην κατάταξη. Η έκθεση εκτιμά ότι θα υπάρξουν 127 εκατομμύρια αφίξεις στην Κίνα ετησίως μέχρι το τέλος της επόμενης δεκαετίας, σε σύγκριση με 126 εκατομμύρια στη Γαλλία και 116 εκατομμύρια στις ΗΠΑ (Whiting, 2018).

Συνοψίζοντας, τρεις (03) είναι οι λόγοι που η Κίνα κάνει χρήσης της Οξείας Ισχύος. Πρώτον, η διασφάλιση της εσωτερικής ασφάλειας και σταθερότητας, σημαντικός παράγοντας για μια χώρα με τόσο μεγάλο πληθυσμό. Άλλωστε η προσπάθεια επηρεασμού στο εξωτερικό προϋποθέτει τη διασφάλιση της εσωτερικής νομιμοποίησης. Δεύτερον, για τη βελτίωση της εικόνας της στη

²¹ World Economic Forum (WEF).

διεθνή арένα, επιχειρώντας την προβολή της ως επιτυχημένο και υπεύθυνο κράτος. Τέλος, η μείωση της αρνητικής εικόνας μέσω συγκαλυμμένης ισχύος για να ανατρέψει τις αρνητικές συνέπειες προερχόμενες από τη Δύση.

5.6 Περιπτωσιολογική μελέτη Αργεντινής: Η εφαρμογή της Οξείας Ισχύος από την Κίνα

Η Κίνα τα τελευταία χρόνια έχει αυξήσει την εμπλοκή της στους τομείς της κοινωνίας, της πολιτικής των ΜΜΕ και των ακαδημαϊκών κύκλων της Αργεντινής. Αφορμή ήταν το χρέος της Αργεντινής και έτσι το 2011 οι δυο (02) χώρες προχώρησαν σε μια διμερή συμφωνία οικονομικής στήριξης για τρία (03) έτη, συνάπτοντας μια ολιστική στρατηγική συνεργασία μαζί της. Το 2015 με την εκλογή του Mauricio Macri οι σχέσεις βελτιώθηκαν περαιτέρω και το 2017 ο ίδιος επισκέφθηκε το Πεκίνο υπογράφοντας νέες συνεργασίες, ενδυναμώνοντας κι άλλο του δεσμούς με την Κίνα. Η Κίνα κατάφερε όχι μόνο να αναπτύξει σχέσεις με το Front for Victory, κόμμα ιδεολογικά παρόμοιο με το CCP, αλλά και με το Republic Proposal Party (PRO), το αντίπαλο κόμμα²². Αν και αυτού του είδους η διπλωματία είναι ήπιας ισχύος, τα κίνητρα πίσω από αυτές τις ενέργειες αγγίζουν τα όρια της Οξείας Ισχύος, διότι ενθαρρύνονται οι πολιτικές ελίτ να υποστηρίξουν τις πολιτικές της Κίνας μέσω χειραγώγησης. Εξάλλου είναι δύσκολο να διαχωριστούν οι μέθοδοι της ήπιας ισχύος από την Οξεία Ισχύ, λόγω της συγκαλυμμένης φύσης της δεύτερης.

Άλλη απόδειξη της Κινεζικής Οξείας Ισχύος στην Αργεντινή είναι η προσπάθεια της Κίνας για επιρροή μέσω βοήθειας ανάπτυξης της επόμενης γενιάς πολιτικών. Ο οργανισμός Latin America Center for Political and Economic Chinese Studies (CLEPEC), με έδρα το Μπουένος Άιρες, παρέχει εκπαίδευση στους μελλοντικούς πολιτικούς ηγέτες της κεντροδεξιάς παράταξης, «διαφημίζοντας» την ιστορία, τον πολιτισμό της Κίνας και τις αξίες και αρχές του Κινεζικού Κομμουνιστικού συστήματος. Το 2017 το CLEPEC υλοποίησε Σχολεία

²² Pu, X. & Wang, C. (Σεπτέμβριος 2018). What does China think about China's rise?. *International Affairs*. Διαθέσιμο σε: <https://medium.com/international-affairs-blog/what-does-china-think-about-chinas-rise-26ce67b1cffb> (Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2019).

με συμμετοχή περίπου 2.200 μαθητών (Short, 2018). Άρα, οι αρχικές προθέσεις της ήπιας ισχύος, όταν στοχεύουν στη διαμόρφωση των πολιτικών ηγετών φίλια προσκείμενων προς την Κίνα, σχετίζεται περισσότερο με τις μεθόδους της Οξείας Ισχύος. Ενώ οι πολιτικοί ηγέτες της Δύσης βλέπουν την Κίνα ως ένα αυταρχικό καθεστώς, η πλειοψηφία της πολιτικής ελίτ της Αργεντινής τη βλέπει ως «συμβουλευτική δημοκρατία», ένα όρο που ο Σι Τζιπίνγκ επινόησε για την περιγραφή του πολιτικού συστήματος της Κίνας.

Ωστόσο, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί το γεγονός ότι και οι ΗΠΑ έχουν εδώ και χρόνια προγράμματα που επιτρέπουν επισκέψεις νέων ξένων ηγετών. Κατά συνέπεια, η Κίνα τώρα ακολουθεί επιτυχώς την υπόθεση. Εδώ όμως υπεισέρχεται η δυσκολία διαχωρισμού και τα όρια μεταξύ «Οξείας» και λοιπών μορφών ισχύος. Το παραπάνω γεγονός μπορεί να θεωρηθεί ως μια έξυπνη άσκηση ήπιας ισχύος. Αλλά όταν οι θεωρήσεις χειραγωγούνται ή η πρόσβαση περιορίζεται για να περιοριστεί η κριτική και ενθαρρύνεται η αυτολογοκρισία, ακόμη και αυτά τα προγράμματα ανταλλαγής μπορούν να μετατραπούν σε Οξεία Ισχύς (Nye, 2018).

Τρίτη απόδειξη είναι ο Gustavo Girado, ένας διακεκριμένος οικονομολόγος, που κατείχε και θέσεις κλειδιά, όπως στο Υπουργείο Οικονομικών και Εξωτερικών, δημοσίευε το βιβλίο «How Chinese do it?», κάνοντας ευρέως γνωστή την ιστορία της Κίνας στη χώρα (Short, 2018). Το Xinhua News και το People's Daily είναι online πηγές, με αγγλόφωνο και ισπανόφωνο κοινό, ελεγχόμενες από την Κυβέρνηση που έχουν ως στόχο την παγκόσμια προβολή της Κίνας, χρησιμοποιεί συχνά τον Girado ως αυθεντία.

5.7 Αποτίμηση της έννοιας της Οξείας Ισχύος

Η έννοια της Οξείας Ισχύος αναδύθηκε μετά από συνεχείς έρευνες του Οργανισμού Πληροφοριών της Αμερικής στις κατηγορίες ότι η Ρωσία προσπάθησε να βοηθήσει έναν υποψήφιο για την Προεδρία έναντι ενός άλλου στις εκλογές του 2016, όχι μόνο μέσω της αποστολής μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου αλλά και μέσω μιας εκτεταμένης επιχείρησης πληροφοριών που περιελάμβανε αμειβόμενες διαφημίσεις, ψεύτικους λογαριασμούς κοινωνικών μέσων ενημέρωσης (Kornblub, 2018). Από τότε και έπειτα άρχισε να γίνεται

διάλογος στη δημόσια σφαίρα για το νέο αυτό φαινόμενο, που καλείται Οξεία Ισχύς. Στην Αυστραλία, ο γερουσιαστής Σαμ Ντασάρι, ο οποίος ήταν αντίθετος με την επίσημη θέση της χώρας του σχετικά με τη διαμάχη της Κίνας για τη Θάλασσα της Νότιας Κίνας, παραιτείται από τη γερουσία της χώρας του μετά από αναφορές ότι είχε λάβει χρήματα από ένα δισεκατομμυριούχο από την κινεζική κυβέρνηση. Εν τω μεταξύ, η υπηρεσία κατασκοπείας της Γερμανίας κατηγορήσε επίσης την Κίνα ότι έρχεται σε επαφή με περίπου 10.000 γερμανούς πολίτες μέσω των κοινωνικών μέσων ενημέρωσης (Rasheed, 2018).

Μια έκθεση του Freedom House για το 2017 διαπίστωσε ότι η ελευθερία του Διαδικτύου μειώθηκε παγκοσμίως για έβδομη συνεχή χρονιά. Η Κίνα, η Ρωσία και ορισμένες χώρες του Κόλπου ανέπτυξαν μια σειρά από εξελιγμένες μεθόδους για τον περιορισμό της πρόσβασης σε ηλεκτρονικές πληροφορίες και εφαρμογές τηλεπικοινωνίας, μπλοκάροντας ακόμη και κρυπτογραφημένες εφαρμογές ανταλλαγής μηνυμάτων όπως το Telegram, καθιστώντας πιο δύσκολο για τους χρήστες την αποφυγή ελέγχου λογοκρισίας, αποστερώντας τους τη δυνατότητα εμπιστευτικής επικοινωνίας. Η τουρκική κυβέρνηση, για παράδειγμα, μετά από την αποτυχημένη προσπάθεια πραξικοπήματος το 2016, ανάγκασε το Facebook να καταργήσει συγκεκριμένο περιεχόμενο.

Στις 28 Ιουνίου 2018, το αυστραλιανό κοινοβούλιο ψήφισε νομοσχέδιο για να αντιμετωπίσει απειλές εξωτερικής πολιτικής παρέμβασης, τις οποίες ορίζει ως «προσπάθειες συγκαλυμμένες, διεφθαρμένες ή καταναγκαστικές». Το νομοσχέδιο ενημερώνει (update) τις κατηγορίες των συμπεριφορών που συνιστούν κατασκοπεία και απαιτεί από τους ανθρώπους που εκτελούν συγκεκριμένες δραστηριότητες εξ' ονόματος μιας ξένης χώρας να καταγράφουν τη σχέση τους και να αποκαλύπτουν τη φύση των δραστηριοτήτων τους. Μεταρρυθμίζει επίσης, την εκλογική νομοθεσία, απαγορεύοντας στους πολιτικούς υποψηφίους να λαμβάνουν δωρεές για τις προεκλογικές εκστρατείες από το εξωτερικό (Walker, Kalathil, & Ludwig, 2018).

Ωστόσο, η εμπειρία της Αυστραλίας καταδεικνύει ότι οι δημοκρατίες δε μπορούν να βασίζονται αποκλειστικά σε κυβερνητικά μέτρα για την αντιμετώπιση μιας τόσο περίπλοκης πρόκλησης. Μέχρι τώρα, το παγκόσμιο ενδιαφέρον

επικεντρώνεται σε χώρες όπου οι κυβερνήσεις θα μπορούσαν να νοθεύσουν τη διεξαγωγή της εκλογικής διαδικασίας. Ωστόσο σήμερα, οι δημοκρατίες πρέπει να υπερασπίζονται τα εκλογικά τους συστήματα και από εξωτερικές επιθέσεις. Ενδεικτικά μέτρα θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν τη διασφάλιση ότι οι κυβερνήσεις θα μοιράζονται έγκαιρες πληροφορίες σχετικά με τις προσπάθειες hacking και θα έχουν στενή συνεργασία με τους δημοσιογράφους ώστε να αναγνωρίζουν τους τύπους και τις τακτικές παραπληροφόρησης και Οξείας Ισχύος που συνήθως κορυφώνονται πριν από τις εκλογές.

Η Οξεία Ισχύς έχει δυο (02) προσεγγίσεις: μια ως πολιτικός προσηλυτισμός, που θεωρεί τη διεθνή επικοινωνία ως προπαγάνδα και ιδεολογική αντιπαράθεση, κατά βάση ένας τύπος μονομερούς επικοινωνίας, απολυταρχικός, για χειραγώγηση· και μια ως πολιτική προσέγγιση που θεωρεί την πληροφορία και την επικοινωνία στο διεθνές περιβάλλον ως πολιτική ισχύ. Για κάποιους άλλους είναι νεοφιλελεύθερος όρος, όχι έγκυρη πολιτική έννοια, αλλά ένα μέσο για τον πόλεμο πληροφόρησης που ξεκίνησε από τη δυτική ακαδημαϊκή κοινότητα ενάντια στην άνοδο της Κίνας και της Ρωσίας ως δυνάμεις επιρροής ήπιας ισχύος (Rasheed, 2018).

Στο στρατηγικό επίπεδο η εμπλοκή των MME φαίνεται να είναι αναπόφευκτη (Ραγιές, 2014, σ.64). Με την Οξεία Ισχύς κατά την ειρηνική περίοδο επιδιώκεται η επιρροή, κατά τις κρίσεις η προβολή ισχύος ενώ στις πολεμικές επιχειρήσεις εφαρμόζεται η στρατιωτική ισχύς. Ο όρος «πόλεμος των MME» (*media war*) φαίνεται ότι θα απασχολήσει στο μέλλον τη διεθνή ορολογία της θεωρίας πολέμου, καθώς η «στρατηγική σημασία της ήπιας ισχύος», ή όπως την αποκαλούμε Οξεία Ισχύς, θα εντείνει τις επιχειρήσεις πληροφόρησης και τις ψυχολογικές επιχειρήσεις.

Η Οξεία Ισχύς διεξαγάγει έρευνες κατανόησης της κοινής γνώμης - επηρεασμού MME στοχεύοντας στην αποτελεσματική πρόβλεψη προθέσεων, δράσεων και διαχείριση του τρόπου ανθρώπινης δράσης, εκπέμποντας μονόδρομης κατεύθυνσης μηνύματα και στοχοποιώντας το ακροατήριο.

Ο όρος «noopolitik» (νους και πολιτική) συνδυάζει τον κόσμο της ιδεολογίας με τη ρεαλιστική προσέγγιση της πολιτικής, παραδέχεται ότι τα κράτη

επιζητούν παραδοσιακά την προώθηση συμφερόντων στην πολιτική, οικονομική και στρατιωτική σφαίρα, αλλά προστίθεται και η αναγκαιότητα της πληροφορίας, προσδίδοντας νέα έκφραση της ήπιας ισχύος με την ενσωμάτωση των ιδεών, αξιών και κανόνων των ΜΜΕ (Arquilla & Ronfeldt, 1999) μεταλλάσσοντας την έννοια σε Οξεία Ισχύς.

Η έννοια και οι πρακτικές της Οξείας Ισχύος αναμένεται να απασχολήσουν την επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων καθόσον η άνοδος της λαμβάνει χώρα με υποχώρηση του φιλελευθερισμού και αυταρχικά κράτη, κυρίως η Κίνα και η Ρωσία, προσπαθούν έντονα να επεκτείνουν την επιρροή τους σε ολόκληρο τον κόσμο, χρησιμοποιώντας κάθε διαθέσιμο μέσο ισχύος: σκληρό, ήπιο, έξυπνο ή και «κάτι άλλο» (Taehwan, 2018). Το «κάτι άλλο», όπως το αποκαλεί ο Taehwan, ονομάζεται Οξεία Ισχύς.

Κλείνοντας, οι Walker και Ludwig προτείνουν μέτρα αντιμετώπισης της Οξείας Ισχύος και ειδικότερα των προσπαθειών της Ρωσίας και της Κίνας να επηρεάζουν και να χειραγωγούν δημοκρατίες. Αρχικά, υπογραμμίζουν την επιτακτική ανάγκη για ενίσχυση της έλλειψης πληροφοριών για την Κίνα και τη Ρωσία, αποκαλύπτοντας την αυταρχική επιρροή. Οι κινεζικές και ρωσικές προσπάθειες Οξείας Ισχύος βασίζονται, σε μεγάλο βαθμό, σε καμουφλάζ συγκαλυμμένο από το κράτος. Για το λόγο αυτό εκτιμούν ότι οι δημοκρατίες πρέπει να ανακαλύπτουν έγκαιρα τις «Οξείες» ενέργειες και να τις αναλύουν με ολιστικό τρόπο. Επιπλέον, μόλις εκδηλωθούν η φύση και οι τεχνικές της Οξείας Ισχύος, οι δημοκρατίες πρέπει να αναπτύξουν τις εσωτερικές τους άμυνες, εφόσον οι αυταρχικές πρωτοβουλίες αποσκοπούν στην καλλιέργεια σχέσεων με τις πολιτικές ελίτ, τους ηγέτες και άλλους φορείς πληροφοριών των δημοκρατικών κοινωνιών. Τέλος, οι δημοκρατίες οφείλουν να καταδείξουν ότι η Μόσχα και το Πεκίνο επιδιώκουν να εισέλθουν στα δημοκρατικά συστήματα για να κερδίσουν υποστηρικτές και να εξουδετερώσουν την κριτική για τα αυταρχικά τους καθεστώτα (Walker & Ludwig, 2017b).

6 Επίλογος, Σύνοψη και Συμπεράσματα

Κλείνοντας, από τα συμπεράσματα που προέκυψαν για την έννοια της Οξείας Ισχύος, διαφαίνεται ότι τίποτε από όσα ειπώθηκαν παραπάνω δεν εμφανίζεται για πρώτη φορά. Η εφαρμογή των τεχνικών της Οξείας Ισχύος υπήρχε ανέκαθεν, εφόσον πάντα οι κρατικοί δρώντες επεδίωκαν την επιρροή στο μηχανισμό λήψης απόφασης και τις αντιλήψεις των πολιτών άλλων χωρών προς όφελός τους. Ωστόσο σήμερα, συγκεκριμένα κράτη επιδιώκουν την άμεση και «Οξεία» διείσδυση και επιρροή, εκμεταλλευόμενα τη δομή του Διεθνούς Συστήματος²³, το πολιτικό καθεστώς και την τεχνολογία.

Με άλλα λόγια, αυτό που επιτύχανε και αύξησε την επιρροή της Οξείας Ισχύος είναι η σύγχρονη τεχνολογία με την μεγάλη ταχύτητα μετάδοσης δεδομένων σχεδόν σε πραγματικό χρόνο, καθώς και η ευκολία πρόσβασης περισσότερων ανθρώπων σε online πηγές ενημέρωσης. Δηλαδή, το νέο στοιχείο που έρχεται να προσθέσει η έννοια της Οξείας Ισχύος είναι η ταχεία αλλαγή απόψεων και η προβολή θετικής εικόνας. Το ίδιο επιδιώκει και η ήπια ισχύς, ωστόσο η διαφορά τους είναι στην μέθοδο και στον χρόνο που απαιτείται για την επίτευξη των αποτελεσμάτων.

Το σύγχρονο περιβάλλον της πληροφορίας χαρακτηρίζεται από fake news, επιλεγμένη και στοχευμένη πληροφόρηση – διαφήμιση και συχνά από απατηλή αίσθηση της αντικειμενικότητας (Simons, 2019). Εάν σε αυτό προστεθεί η ταχύτητα και η ευκολία διάδοσής τους ολοκληρώνεται το περιβάλλον όπου βρήκε πρόσφορο έδαφος ώστε να αναπτυχθεί η ισχύς που ορίζεται ως «Οξεία Ισχύς».

Όλα τα κράτη ανεξαρτήτως καθεστώτος, δημοκρατικά και απολυταρχικά, χρησιμοποιούν την Οξεία Ισχύ για το συμφέρον τους. Βέβαια, τα αυταρχικά καθεστώτα ελέγχουν τη ροή των πληροφοριών και περιορίζουν την πρόσβαση των πολιτών. Λόγω αυτού του γεγονότος έχουν κατηγορηθεί και έχουν συνδεθεί περισσότερο τα αυταρχικά κράτη με την έννοια της Οξείας Ισχύος. Ωστόσο, λόγω

²³ Μεταβατικό σύστημα, πιθανώς διαμορφωμένο σε πολυπολικό με αρκετούς ισχυρούς περιφερειακούς δρώντες.

της ευρείας χρήσης της έννοιας της Οξείας Ισχύος, καταλήγουμε ότι υπάρχουν διαβαθμίσεις στην εφαρμογή της.

Η έννοια της Οξείας Ισχύος, υπό το πρίσμα της διείσδυσης στο εσωτερικό ενός οργανισμού με σκοπό τον επηρεασμό, έχει εφαρμογή και σε άλλους τομείς πέραν της Διεθνούς Πολιτικής. Πιθανότατα τα προσαρμοσμένα αφηγήματα από τις κυβερνήσεις να είναι η πραγματικότητα που αναμένουμε στο μέλλον και η Οξεία Ισχύς να είναι ο τρόπος επίτευξης αυτού. Εάν η διαφάνεια ως αρετή δεν κατέχει υψηλή θέση στις αξίες των κρατών, τότε η χειραγώγηση της αλήθειας προς το συμφέρον για επιβίωση στη διεθνή αρένα, είναι ένα ενδεχόμενο. Η λογική της Οξείας Ισχύος ίσως να συνοψίζεται στη φράση του Τζώρτζ Όργουελ στο 1984 ότι *«όποιος ελέγχει το παρελθόν καθορίζει το μέλλον και όποιος ελέγχει το παρόν ελέγχει το παρελθόν»*. Ως τρόπος αντιμετώπισης της αρνητικής επίδρασης της Οξείας Ισχύος προτείνεται η διαρκής προσπάθεια των κρατών για ενθάρρυνση της έρευνας για την αναζήτηση της αλήθειας και την υποστήριξη στις δημοκρατικές αξίες και αρχές.

Στην αντίπερα όχθη, ορισμένοι αμφισβητούν το κατά πόσο οι νέες τεχνολογίες και οι πληροφορίες μπορεί να έχουν αποφασιστική ισχύ και να αντικαταστήσουν παραδοσιακές έννοιες και παραμέτρους ισχύος, όπως στρατιωτική ισχύ, φυσικοί πόροι, κτλ. Υποστηρίζουν δε, ότι οι υποδομές επικοινωνιών και πληροφορικής από μόνες τους, αποτυγχάνουν σε ένα σημαντικό σημείο· στην ικανότητα της κοινωνίας να επιβάλλει η μια τη θέλησή της στην άλλη.

Θεωρούμε ότι η Οξεία Ισχύς ήταν ανέκαθεν μορφή ισχύος, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο κόσμος σήμερα είναι ένα *«ιδιόμορφο κοκτέιλ συνέχειας και αλλαγής»* (Nye & Welch, 2007, σ.2) και τα ζητήματα πολιτικής είναι παρόμοια με αυτά που ασχολούνταν και ο Θουκυδίδης τον 5^ο π.Χ αιώνα (Gilpin, 1981, σ.227). Ωστόσο στις μέρες μας γίνεται πιο απτή λόγω της τεχνολογίας. Για παράδειγμα, το φαινόμενο της «κλάκας» εμφανίστηκε στην όπερα το 1820 από τους Sauton και Porcher και αποτελούσε ένα σχέδιο για πληρωμένη επευφημία (Cialdini, 2008, σ.156-157). Κατά αντιστοιχία, η ηλεκτρονική κλάκα σήμερα είναι τα like, τα retweet, οι followers κτλ. Με άλλα λόγια, και στο παρελθόν υπήρχαν σημάδια

Οξείας Ισχύος, ωστόσο σήμερα γίνονται πιο εύκολα αντιληπτά λόγω της ταχείας μετάδοσης δεδομένων που επιφέρει η σύγχρονη τεχνολογία.

Σε πολλές δραστηριότητες που διεξάγονται από τα αυταρχικά καθεστώτα - είτε πρόκειται για την Κίνα στη Λατινική Αμερική είτε για τη Ρωσία στην Κεντρική Ευρώπη, παρατηρείται η εκ των υστέρων εσφαλμένη αντίληψη που έλαβε χώρα στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όταν η συμβατική ανάλυση υπέθετε ότι τα αυταρχικά καθεστώτα θα «ελευθερώσουν και θα εκδημοκρατίσουν». Όταν οι ΗΠΑ προέκυψαν από τον Ψυχρό Πόλεμο ως παγκόσμιος ηγεμόνας και ο όρος ήπια ισχύς εισήχθη, οι πολιτικοί αναλυτές δεν έλαβαν επαρκώς υπόψη καθεστώτα όπως αυτά που ελέγχουν τη Ρωσία και την Κίνα σήμερα (Walker, 2018). Δεδομένης συναφώς της αναζωπύρωσης του αυταρχισμού σε όλο τον κόσμο, η Οξεία Ισχύς διαμορφώνει τις συνθήκες για υπονόμηση ολόκληρου του Διεθνούς Συστήματος, έτσι όπως αυτό έχει επικρατήσει σήμερα. Πρόσφατα κατά τη διάρκεια του 2019, το περιοδικό «Global Times» ισχυρίστηκε ότι η κριτική στην Οξεία Ισχύ της Κίνας προκαλείται ενδεχομένως από την αυξανόμενη απώλεια εμπιστοσύνης προς τη Δύση, της οποίας η επιρροή τα τελευταία χρόνια μειώνεται, ενώ η αυξανόμενη οικονομική επιρροή της Κίνας στη Δύση μπορεί να οδηγήσει σε ανησυχίες για ένα διαφορετικό μέλλον.

Η Οξεία Ισχύς αναδύεται πιο έντονα σε χώρες που εμφανίζουν άνοδο του εθνικιστικού λαϊκισμού, όπως Κίνα και Ρωσία, προβάλλοντας εναλλακτικές λύσεις έναντι του φιλελευθερισμού. Καθώς οι φιλελεύθερες δημοκρατίες παρουσιάζουν έντονα σημάδια θεσμικής αποσύνθεσης, οι αυταρχικοί λαϊκιστές αρχίζουν να αναπτύσσουν ιδεολογικές εναλλακτικές λύσεις και προσφέρουν στους πολίτες τους ένα βιοτικό επίπεδο που αντιπαραβάλλεται όλο και περισσότερο με τις πλουσιότερες χώρες της Δύσης, αποτελώντας μια πρόκληση που βασίζεται στις αξίες των διεθνών προτύπων που προωθούνται από τις Δυτικές δυνάμεις από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και έπειτα (Taehwan, 2018).

Το ζητούμενο είναι ο τρόπος με τον οποίο η Κίνα και η Ρωσία διαδίδουν τις αξίες τους. Εάν συνεχίσουν να βασίζονται σε μη διαφανή και παράνομα μέσα για να προωθήσουν τις αφηγήσεις τους, ο Δυτικός κόσμος οφείλει να λάβει ενδεδειγμένα αντίμετρα - ένα παράδειγμα είναι τα νομικά αντίμετρα. Στην

πραγματικότητα βέβαια, πολλές φορές υπάρχει χάσμα μεταξύ των λεγομένων της Ρωσίας και της Κίνας και στις πράξεις τους στην εξωτερική πολιτική, αποκαλύπτοντας μια ασυμφωνία ανάμεσα στις μεγάλες φιλοδοξίες τους και στην πραγματική συμπεριφορά (Taehwan, 2018).

Καθώς Πεκίνο και Μόσχα, διαδίδουν τις αξίες τους επεκτείνοντας την επιρροή τους στην υπεράσπιση της ανελεύθερης τάξης, η φιλελεύθερη διεθνής τάξη δε μπορεί παρά να αντιμετωπίσει μια σοβαρή «ρεβιζιονιστική» πρόκληση. Οι προτεινόμενες εναλλακτικές κοσμοθεωρίες τους διαφέρουν από εκείνες του φιλελευθερισμού, καθώς από την οπτική τους γωνία, προωθείται ως «επικοινωνιακή ήπια ισχύς». Το πρόβλημα για το παρόν Διεθνές Σύστημα είναι ο τρόπος αντιστάθμισης της τάσεως της Οξείας Ισχύος και ο μοναδικός τρόπος φαίνεται να είναι η αναθεώρησή της διεθνούς φιλελεύθερης τάξης, όπως αυτή έχει προκύψει από τη δεκαετία του 1990, διορθώνοντας τα εσωτερικά μειονεκτήματά της.

6.1 Όρια και περιορισμοί της έρευνας

Οι περιορισμοί της παρούσης εργασίας οφείλονται κυρίως στο γεγονός ότι η έννοια της Οξείας Ισχύος είναι σε πρώιμο στάδιο. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχει βιβλιογραφία, ούτε ξενόγλωσση ούτε ελληνική, που να ασχολείται διεξοδικώς με το εν λόγω θέμα. Οι πηγές οι οποίες ερευνηθήκαν που πραγματεύονται το ζήτημα, ήταν αποκλειστικά ξενόγλωσσες και σε ηλεκτρονική μορφή (άρθρα, συζητήσεις σε forum). Η μοναδική εργασία που αποτυπώνει την έννοια της Οξείας Ισχύος ήταν ενός μεταπτυχιακού φοιτητή του πανεπιστημίου της Iowa²⁴. Επομένως, θα ήταν αντίθετο με την δεοντολογία μας εάν υποστηρίζαμε ότι η παρουσίαση του θέματος είναι ολιστική, παρά την έντονη επιδίωξή μας, και ότι φωτίστηκαν όλες οι πτυχές της. Επιπλέον, το εγχείρημα της σύζευξης της στρατηγικής με την έννοια της Οξείας Ισχύος είναι πρωτότυπη διότι δεν έχει μελετηθεί ακόμη από κανέναν ερευνητή ούτε υπάρχει παρόμοια αναφορά στις

²⁴ Η εργασία είναι του Short, S. (2018). *Sharp Power: China's solution to maintaining the legitimacy of its non-interference policy*. Διδακτορική διατριβή. Iowa City: University of Iowa.

πηγές που διερευνήθηκαν για την εκπόνηση της παρούσης διπλωματικής εργασίας. Πέραν των παραπάνω πηγών, η προσέγγιση του θέματος υλοποιήθηκε με έμμεσο τρόπο από βιβλία διεθνών σχέσεων που θεωρήσαμε ότι είναι εφάμιλλα με την έννοια της Οξείας Ισχύος.

6.2 Μελλοντικές Επεκτάσεις

Κατά την ολοκλήρωση της παρούσης εργασίας, η μόνη ελληνική πηγή στην οποία γίνεται αναφορά η Οξεία Ισχύς, προέρχεται από την ελληνική ηλεκτρονική έκδοση του Foreign Affairs. Ωστόσο, εκτιμούμε ότι δεν έχει προσθετική αξία, διότι στην ουσία μεταφράζει το αρχικό κείμενο των Walker και Ludwig που παρουσιάστηκε στο Foreign Affairs το Νοέμβριο του 2017. Εντούτοις, είναι θετικό σημάδι για να αρχίσει η μελέτη της έννοιας στη δημόσια και ακαδημαϊκή σφαίρα. Ελπίζουμε λοιπόν, πως η παρούσα έρευνα δεν θα είναι παρά μόνο το έναυσμα για περαιτέρω μελέτη και ανάλυση της Οξείας Ισχύος, της στρατηγικής και η εν γένει εμπλοκή τους στα ζητήματα των διεθνών σχέσεων. Εν κατακλείδι, ευελπιστούμε ότι η εργασία αυτή θα συμβάλλει, έστω και στο ελάχιστο, στον εμπλουτισμό της σκέψης των μελετητών των Διεθνών Σχέσεων. Η εργασία θα έχει επιτύχει τον σκοπό της εφόσον αποτελέσει την αρχική βάση ώστε οι μελετητές που ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με οποιοδήποτε τρόπο με την Οξεία Ισχύ να την έχουν ως μια χρήσιμη και ουσιαστική πηγή για να εκκινήσουν τη δική τους έρευνα.

Βιβλιογραφία

- Arquilla, J. & Ronfeldt, D. (1999). *The emergence of Neopolitik: toward an American information strategy*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Bernays, E. (2015). *Προπαγάνδα*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Ταννής, Δ. Αθήνα: Νεφέλη. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1928). Bull, H. (2009). *Η άναρχη κοινωνία*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Bok, S. (1999). *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*. 2η έκδοση. New York: Vintage Books.
- Bull, H. (2009). *Η Άναρχη κοινωνία: Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Στροϊκού, Η. Αθήνα: Ποιότητα. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2001).
- Buzan, B. (1987). *An Introduction to Strategic Studies: Military Technology and International Relations*. London: Macmillan in association with the International Institute of Strategic Studies.
- Buzan, B. (2009). *People, States & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. 2η έκδοση. London: Harvester Wheatsheaf. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1991 και το 2007 για ECRP Press)
- Carr, E. (2011). *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939. Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Στροϊκού, Η. Αθήνα: Ποιότητα. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1939).
- Cialdini, R. (2008). *Η τέχνη της πειθούς*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Κωνσταντοπούλου, Μ. Αθήνα: Δίαυλος. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2007).
- Creveld, M. (1991). *The Transformation of War*. New York: The Free Press.
- DiMaggio, A. R., (2009) *Mass Media, Mass Propaganda: Examining America's News in the "War on Terror"*, Lanham (MD): Lexington Books
- Ferguson, N. (2011). *Civilization: The West and the Rest*. London: Penguin.
- Fiske, J. (2010). *Εισαγωγή στην Επικοινωνία*. Αθήνα: Αιγόκερως.
- Friedman, T. (2007). *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century*. 3η έκδοση. New York: Picador/Farrar, Straus and Giroux.
- Fuller, J. (2004). *Η ιδιοφυής στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Geers, K. (2009). *Cyberspace and the changing nature of warfare* (CD). Tallin: NATO's Cyber Defence Center of Excellence.

- George, A. (1991). *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*. Washington, D.C: United States Institute of Peace Press.
- Gestrlé, J. (2014). *Η πολιτική επικοινωνία*. Μετάφραση από τα Γαλλικά από Κουντουρή, Φ. Αθήνα: Τυπωθητώ - Γ. Δαρδάνος. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2008).
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gray, C. (2002). *Strategy for Chaos: Revolutions in Military Affairs and other evidence of History*. London: Frank Cass
- Gray, C. (2005). *Weapons Don't Make War: Policy, Strategy, and Military Technology*. 2η έκδοση: Modern War Times. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1993 από University Press of Kansas)
- Hart, L. (1995). *Στρατηγική της έμμεσης προσεγγίσεως*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Γεωργαντάς, Κ. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Hetherington, M. (2006). *Why Trust Matters: Declining Political Trust and the Demise of American Liberalism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Ήφαιστος, Π. (2013). Νεο-οθωμανισμός και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και της τουρκικής στρατηγικής. Σε *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*. Επιμέλεια από Κουσκουβέλης, Η. & Λίτσας, Σ. Αθήνα: Ποιότητα.
- Ήφαιστος, Π. (2002). *Ο Πόλεμος και τα αίτιά του: τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Θουκυδίδης. (1998). *Ιστορία*. Μετάφραση από τα Αρχαία Ελληνικά από Βλάχος, Α. Αθήνα: Εστία.
- Καλεντερίδης, Σ. (2013). Η Τουρκία σε κρίσιμο σταυροδρόμι: από τον κεμαλισμό στο μετριοπαθές (;) Ισλάμ. Σε *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*. Επιμέλεια από Κουσκουβέλης, Η. & Λίτσας, Σ. Αθήνα: Ποιότητα.
- Kennedy, P. (1984). *Strategy and diplomacy, 1870-1945: eight studies*. London: Fontana Press.
- Keohane, R. & Nye, J. (1977). *Power and Interdependence*. Boston: Little Brown.
- Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κονδύλης, Π. (1997). *Θεωρία του Πολέμου*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Κουσκουβέλης, Η. (2007). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα.

- Κουσκουβέλης, Η. (2015). *Θεωρία απόφασης στον Θουκυδίδη*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Κουσκουβέλης, Η. (1997). *Λήψη αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κουσκουβέλης, Η. (2013). Πολιτική των «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική. Σε *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*. Επιμέλεια από Κουσκουβέλης, Η. & Λίτσας, Σ. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η. & Λίτσας, Σ. (2013). *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Lassell, H. & Kaplan, A. (2014). *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1950 από Yale University Press)
- Λίτσας, Σ. (2013). Η θεωρία της ήπιας ισχύος στο πλαίσιο των νεο-οθωμανικών προσανατολισμών: μια ενδοσκόπηση στο Στρατηγικό Βάθος. Σε *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*. Επιμέλεια από Κουσκουβέλης, Η. & Λίτσας, Σ. Αθήνα: Ποιότητα.
- Luttwak, E. (2009). *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*. Harvard University Press.
- Μαλλιός, Α. (2018). *Στον αστερισμό του Προέδρου Ντόναλντ Τραμπ: η νέα Τουρκία και εμείς*. Αθήνα: Σιδέρης.
- Μάζης, Ι. (2013) Νταβουτογλιανή προσέγγιση και γεωπολιτική ανάλυση: κριτική παρουσίαση. Σε *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*. Επιμέλεια από Κουσκουβέλης, Η. & Λίτσας, Σ. Αθήνα: Ποιότητα.
- Mearsheimer, J. (2011). *Η τραγωδία της Πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Κολιόπουλος, Κ. Αθήνα: Ποιότητα. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2006).
- Mearsheimer, J. (2012). *Γιατί οι πολιτικοί λένε ψέματα. Η αλήθεια για το ψέμα στη διεθνή πολιτική σκηνή*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Μπουρή, Ν. Αθήνα: Πατάκη. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2011).
- McNeilly, M. (2001). *Sun Tzu and the Art of Modern Warfare*. New York: Oxford University Press.
- Nye, J. (2009). *Ηγεσίες που πρωτοπορούν*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Μπαρτζινόπουλος, Ε. Αθήνα: Παπαζήση. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2008).
- Nye, J. (2005). *Ήπια Ισχύς. Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Μπαρτζινόπουλος, Ε. Αθήνα: Παπαζήση. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2004).

- Nye, J. & Welch, D. (2007). *Understanding Global Conflict and Cooperation: An introduction to theory and history*. New York: Longman.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2011). *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος - 1ος αιώνας*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Παρίσης, Ι. (2011). *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*. Αθήνα: Ινφογνώμων.
- Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2015). *Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τζου*. Αθήνα: Δίαυλος.
- Posen, B. (1986). *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*. New York: Cornell Studies in Security Affairs.
- Ραγιές, Ι. (2014). *Δημόσια Διπλωματία & Στρατηγική Επικοινωνία σε πολυεθνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων*. Αθήνα: Αθ. Σταμούλης.
- Ραπτόπουλος, Ν. (2013) Η θέση του ισλαμικού κόσμου στη στρατηγική της ισλαμικής κυβέρνησης AKP. Μια περίπτωση εργαλειακής χρήσης των «προνομιακών» σχέσεων. Σε *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*. Επιμέλεια από Κουσκουβέλης, Η. & Λίτσας, Σ. Αθήνα: Ποιότητα.
- Short, S. (2018). *Sharp Power: China's solution to maintaining the legitimacy of its non-interference policy*. Διδακτορική διατριβή. Iowa City: University of Iowa.
- Σουν Τζου. (2009). *Η τέχνη του Πολέμου*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Παυλάκης, Δ. Αθήνα: Οδυσσεάς-Φόρμιγξ.
- Taliafero, J. (2009). *Neoclassical Realism, the State, and the Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilly, C. (2005). *Trust and Rule*. New York: Cambridge University Press.
- Τζιάρρας, Ζ. & Μούδουρος, Ν. (2016). *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές όψεις εξωτερικής πολιτικής*. Αθήνα: Τουρική.
- Walt, S. (1987). *The origins of alliances*. Ithaca: Cornell University Press.
- Waltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Κολιόπουλος, Κ. Αθήνα: Ποιότητα. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1979).
- Waltz, K. (2011). *Ο Άνθρωπος, το Κράτος και ο Πόλεμος: Μια θεωρητική ανάλυση*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Κολιόπουλος, Κ. Αθήνα: Ποιότητα. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2001)
- Western, J., (2005) *Selling Intervention and War: The Presidency, the Media, and the American Public*, Baltimore: The John Hopkin's University Press.

Wight, M. (2011). *Διεθνής θεωρία: Τα τρία ρεύματα σκέψης*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Στροϊκού, Η. Αθήνα: Ποιότητα. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1991)

Zakaria, F. (2008). *The Post American World*. New York: W. W. Norton & Company.

Ηλεκτρονικά Περιοδικά

Argemi, M. & Fine, A. (13 Ιουλίου 2018). Faked News: The Politics of Rumour in British World War II Propaganda. *Journal of War & Culture Studies*.

Creech, B. & Roessner, A. (10 Μαΐου 2018). Declaring the Value of Truth. *Journalism Practise*.

Gill, B. & Huang, Y. (26 Ιουλίου 2006). Sources and limits of Chinese 'soft power'. *Survival*, 48 (2), σελίδες 17-36.

Haigh, M., Haigh, T. & Kozak, N. (25 Απριλίου 2017). Stopping Fake News. *Journalism Studies*.

Hansen, I. & Lim, D. (3 Ιουλίου 2018). Doxing democracy: influencing elections via cyber voter interference. *Contemporary Politics*.

Karatasios, D. (Δεκέμβριος 2018). What can the Art of War of Sun Tzu teach us about Strategy. *NRDC-GR HQs Herald Magazine*. 1(11) σελίδες 11-14.

Konstantopoulos, I. & Nomikos, J. (8 Ιουνίου 2017). Brexit and intelligence: connecting dots. *Journal of Intelligence History*, 16 (2), σελίδες 100-107.

Nye, J. (30 Μαρτίου 2011). Power and foreign Policy. *Journal of Political Power*, 4 (1), σελίδες 9-24.

Roozenbeek, J. & Van der Linden, S. (26 Φεβρουαρίου 2018). The fake new game: actively inoculating against the risk of misinformation. *Journal of Risk Research*.

Stier, S., Bleier, A., Lietz, H. & Strohmaier, M. (22 Ιανουαρίου 2018). Election Campaigning on Social Media: Politicians, Audiences, and the Mediation of Political Communication on Facebook and Twitter. *Political Communication*, 35 (1) σελίδες 50-74.

Ιστοσελίδες

Carminati, D. (Σεπτέμβριος 2018). Pushing the Boundaries of Soft Power: The Controversial Chinese Case. *E-International Relations*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-ir.info/2018/07/11/pushing-the-boundaries-of-soft-power-the-controversial-chinese-case/> (Ανακτήθηκε 27 Αυγούστου, 2019).

Carminati, D. (Σεπτέμβριος 2019). China's Belt and Road Initiative: Debt Trap or Soft Power Catalyst?. *E-International Relations*. Διαθέσιμο σε:

<https://www.e-ir.info/2019/09/01/chinas-belt-and-road-initiative-debt-trap-or-soft-power-catalyst/> (Ανακτήθηκε 2 Σεπτεμβρίου, 2019).

Craig Roberts, P. (Ιούλιος 2019). Propaganda and Disinformation. *CNN*. Διαθέσιμο σε: <https://dissidentvoice.org/2019/07/cnn-propaganda-and-disinformation/> (Ανακτήθηκε 19 Ιουλίου, 2019).

Cook, S. (Φεβρουάριος 2019). The Middle East doesn't admire America anymore, What a late-night meal in Italy taught me about US power in the Arab world. *Foreign Policy*. Διαθέσιμο σε: <https://foreignpolicy.com/2019/02/05/the-middle-east-doesnt-admire-america-anymore/> (Ανακτήθηκε 25 Φεβρουαρίου, 2019).

Daniels, L. (Απρίλιος 2018). Macron Addressing China's Sharp Power Efforts in Europe. *Center for Strategic & International Studies*. Διαθέσιμο σε: <https://www.csis.org/analysis/macron-addressing-chinas-sharp-power-efforts-europe> (Ανακτήθηκε 21 Μαρτίου, 2019).

Democracy Digest, *China's sharp power: bullying its way into Europe*, (23 Απριλίου 2018). Διαθέσιμο σε: <https://www.demdigest.org/chinas-sharp-power-beijing-bullying-way-europe/> (Ανακτήθηκε 7 Φεβρουαρίου, 2019).

Economist, *What to do about China's "sharp power"*, (14 Δεκεμβρίου 2017). Διαθέσιμο σε: <https://www.economist.com/leaders/2017/12/14/what-to-do-about-chinas-sharp-power> (Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου, 2018).

Ford, C. (Μάρτιος 2016). When Soft Power Turns Hard: Miss World, Coercion and China's Cultural Diplomacy. *E-International Relations*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-ir.info/2016/03/03/when-soft-power-turns-hard-miss-world-coercion-and-chinas-cultural-diplomacy/> (Ανακτήθηκε 30 Αυγούστου, 2019)

Gilboa, E. (Απρίλιος 2018). "Sharp Power": Hamas's Dirty War Against Israel. *BESA*. Διαθέσιμο σε: <https://besacenter.org/perspectives-papers/hamas-dirty-war/> (Ανακτήθηκε 30 Απριλίου, 2019).

Global Times, *Sharp power concept proves Western bias*, (29 Ιανουαρίου 2019). Διαθέσιμο σε: <http://www.globaltimes.cn/content/1087165.shtml> (Ανακτήθηκε 03 Μαΐου, 2019).

Καθημερινή, *Πρώην CEO της Google: Το ίντερνετ στο μέλλον θα χωριστεί σε αμερικανικό και κινέζικο* (21 Σεπτεμβρίου 2018). Διαθέσιμο σε: <http://www.kathimerini.gr/985950/article/tehnologia/diakiktyo/prwhn-ceo-ths-google-to-internet-sto-mellon-8a-xwristei-se-amerikaniko-kai-kineziko?platform=hootsuite> (Ανακτήθηκε 03 Νοεμβρίου, 2018).

Καθημερινή, *Στο Στόχαστρο Ευρώπης και Ιαπωνίας η κινεζική Huawei*, (8 Δεκεμβρίου 2018). Διαθέσιμο σε: <http://www.kathimerini.gr/999113/article/oikonomia/die8nhsoikonomia/sto-stoxastro-eyrwphs-kai-iarwnias-h-kinezikhhuawei?platform=hootsuite> (Ανακτήθηκε 21 Δεκεμβρίου, 2018).

- Καρακόλιος, Ε. (Δεκέμβριος 2018). Η αύξηση ισχύος της Κίνας στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον και ο ανταγωνισμός της με τις ΗΠΑ. *ΚΕΔΙΣΑ*. Διαθέσιμο σε: <https://kedisa.gr/> (Ανακτήθηκε 30 Ιανουαρίου, 2019).
- Kornblub, K. (Οκτώβριος 2018). Internet's lost promise and how America can restore it. *Foreign Affairs*. Διαθέσιμο σε: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-08-13/internets-lost-promise?cid=soc-tw&pgtype=hpg@ion=br2> (Ανακτήθηκε 12 Απριλίου, 2019).
- Ngangom, T. (Απρίλιος 2018). The sharp power of development diplomacy and China's edge. *Observer Research Foundation*. Διαθέσιμο σε: <https://www.orfonline.org/expert-speak/sharp-power-development-diplomacy-china-edge/> (Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου, 2019).
- Nye, J. (Ιανουάριος 2018). China's Soft and Sharp Power. *The Strategist*. Διαθέσιμο σε: <https://www.aspistrategist.org.au/chinas-soft-sharp-power/> (Ανακτήθηκε 6 Απριλίου, 2019).
- Pu, X. & Wangm, C. (Σεπτέμβριος 2018). What does China think about China's rise?. *International Affairs*. Διαθέσιμο σε: <https://medium.com/international-affairs-blog/what-does-china-think-about-chinas-rise-26ce67b1cffb> (Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2019).
- Rasheed, A. (Ιανουάριος 2018). After hard, soft and smart, it's sharp power. *alarabiya.net*. Διαθέσιμο σε: <http://english.alarabiya.net/en/views/news/middle-east/2018/01/24/After-hard-soft-and-smart-it-s-sharp-power.html> (Ανακτήθηκε 12 Μαρτίου, 2019).
- Simons, G. (Ιούνιος 2019). Review – Media, Propaganda and the Politics of Intervention. *E-International Relations*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-ir.info/2019/06/07/review-media-propaganda-and-the-politics-of-intervention/> (Ανακτήθηκε 23 Αυγούστου, 2019).
- Snow, N. (Δεκέμβριος 2012). Public Diplomacy and Propaganda: Rethinking Diplomacy in the Age of Persuasion. *E-International Relations*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-ir.info/2012/12/04/public-diplomacy-and-propaganda-rethinking-diplomacy-in-the-age-of-persuasion/> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2019).
- Taehwan, K. (Ιούνιος 2018). Authoritarian Sharp Power: Comparing China and Russia. *The ASAN Forum*. Διαθέσιμο σε: <http://www.theasanforum.org/authoritarian-sharp-power-comparing-china-and-russia/> (Ανακτήθηκε 11 Μαρτίου, 2019).
- Thrall, T. (Σεπτέμβριος 2011). Ignorance, Ideology, and the Power of Propaganda: Why American apathy, disinterest and ignorance about foreign-policy issues just may be a good thing. *The National Interest*.

Διαθέσιμο σε: <https://nationalinterest.org/blog/the-skeptics/ignorance-ideology-the-power-propaganda-5894> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2019).

Walker, C. (Φεβρουάριος 2018). The point of sharp power. *Japansese Times*. Διαθέσιμο σε: https://www.japantimes.co.jp/opinion/2018/02/12/commentary/world-commentary/point-sharp-power/#.XM6jKNhS_IV (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2019).

Walker C., Kalathil, S. & Ludwig, J. (Αύγουστος 2018). How democracies can fight authoritarian sharp power. *Foreign Affairs*. Διαθέσιμο σε: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-08-16/how-democracies-can-fight-authoritarian-sharp-power> (Ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου, 2019).

Walker, C. & Ludwig, J. (Νοέμβριος 2017a). The Meaning of Sharp Power: How Authoritarian States Project Influence. *Foreign Affairs*. Διαθέσιμο σε: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power> (Ανακτήθηκε 4 Δεκεμβρίου, 2017).

Walker, C. & Ludwig, (Δεκέμβριος 2017b). 'Soft Power' to 'Sharp Power': Rising Authoritarian Influence in the Democratic World. *International Forum for Democratic Studies*.

Whiting, K. (Νοέμβριος 2018). Why China will soon be the world's top destination for tourists. *World Economic Forum*. Διαθέσιμο σε: [https://www.weforum.org/agenda/2018/11/china-will-be-the-world-s-top-](https://www.weforum.org/agenda/2018/11/china-will-be-the-world-s-top-destination)

t
o
u
r
i
s
t
-
d
e
s
t
i
n
a
t
i
o
n
-
b
y
-
2
0
3
0

(